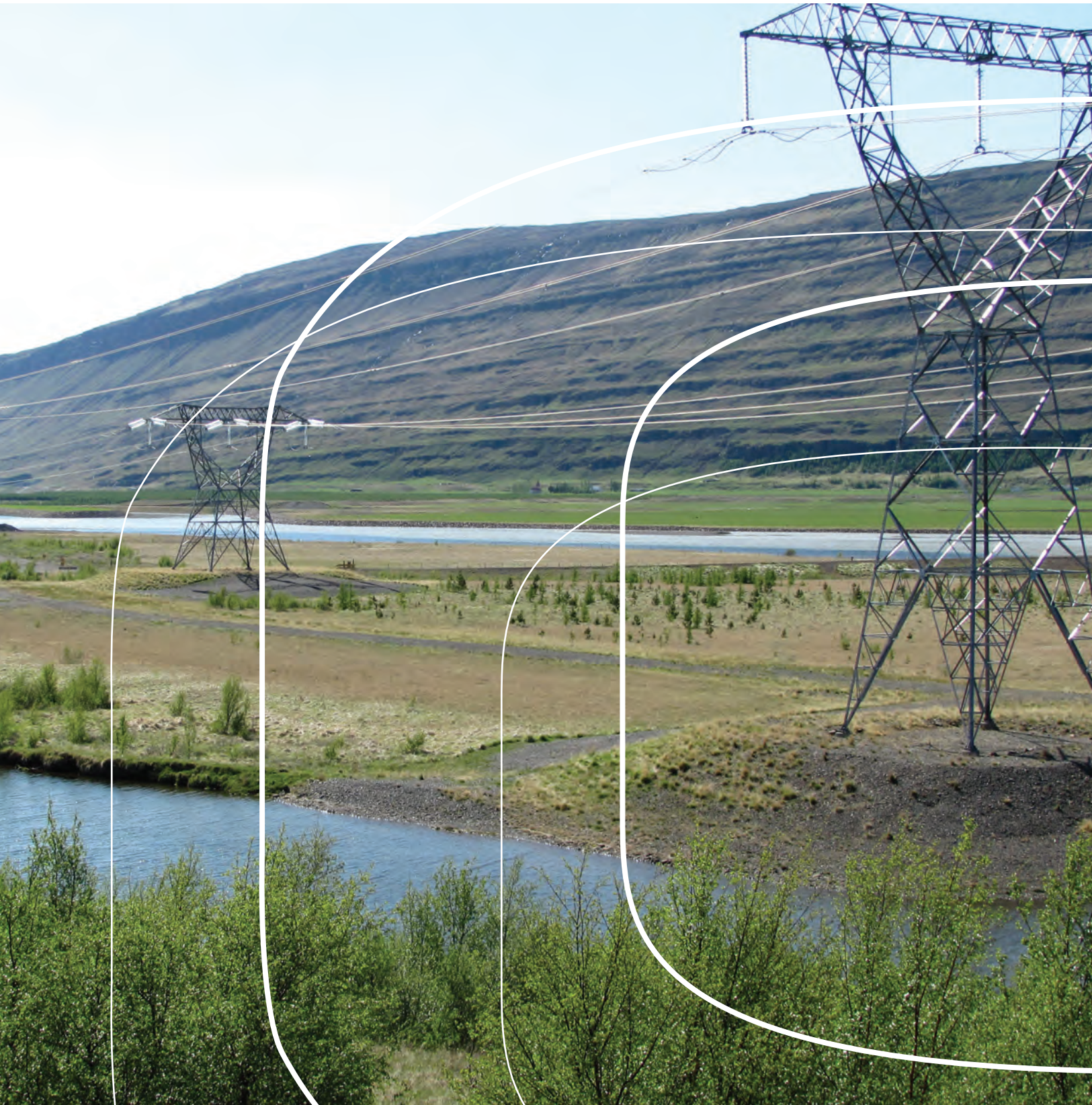

Landskap i kommuneplanering. Det nya energylandskapet

Nordiskt seminarium i Selfoss Island – samarbete och utmaningar

Landskap i kommuneplanering. Det nya energylandskapet

Nordiskt seminarium i Selfoss Island
– samarbete och utmaningar

Landskap i kommuneplanering. Det nya energylandskapet
Nordiskt seminarium i Selfoss Island – samarbete och utmaningar

ISBN 978-92-893-2476-2
<http://dx.doi.org/10.6027/TN2013-510>
TemaNord 2013:510

© Nordic Council of Ministers 2013

Layout: Hanne Lebech/NMR
Cover photo: Einar E. Sæmundsen

Print: Rosendahls-Schultz Grafisk
Copies: 280

Printed in Denmark

This publication has been published with financial support by the Nordic Council of Ministers. However, the contents of this publication do not necessarily reflect the views, policies or recommendations of the Nordic Council of Ministers.

www.norden.org/en/publications

Nordic co-operation

Nordic co-operation is one of the world's most extensive forms of regional collaboration, involving Denmark, Finland, Iceland, Norway, Sweden, and the Faroe Islands, Greenland, and Åland.

Nordic co-operation has firm traditions in politics, the economy, and culture. It plays an important role in European and international collaboration, and aims at creating a strong Nordic community in a strong Europe.

Nordic co-operation seeks to safeguard Nordic and regional interests and principles in the global community. Common Nordic values help the region solidify its position as one of the world's most innovative and competitive.

Nordic Council of Ministers

Ved Stranden 18
DK-1061 Copenhagen K
Phone (+45) 3396 0200

www.norden.org

Innehåll

Förord.....	7
Sammanfattning.....	9
Inledning	11
1. Seminariet.....	15
2. Seminariets öppnande	17
2.1 <i>Stefán Thors</i> , direktör Planstyrelsen	17
2.2 <i>Svandís Svavarsdóttir</i> , miljöminister i Island.....	19
2.3 <i>Maguelonne Déjeant-Pons</i> , ELC Strasbourg	21
2.3.1 The ELC: The territorial dimension of human rights and democracy. Summary.	21
2.4 <i>Noora Raasakka</i> , CED, Lapland.....	22
2.4.1 Challenges in preserving and using the common landscape of the North Calotte.....	22
3. Presentation av pågående arbete med den europeiska landskapskonventionen i de nordiska länderna	25
3.1 Danmark.....	25
3.1.1 Det danske arbejde – kommenteret for de enkelte artikler i konventionen.....	26
3.2 Finland.....	28
3.3 Norge.....	32
3.4 Island.....	36
3.5 Sverige.....	37
4. Föreläsningar – Landskap i kommuneplanering.....	41
4.1 Systemer for kartlegging og analyse av landskap på kommunalt nivå i Norge.....	41
4.2 Noen eksempler på bruk av landskapskartlegging og landskapsanalyse på kommunalt nivå i Norge	43
4.3 Svenska kommunernas planering i ett landskapsperspektiv – översiktsplaneringens möjligheter för genomförande av den europeiska landskapskonventionen i Sverige.....	45
4.4 Landscape in planning projects in Iceland	46
4.5 Changes in the everyday landscape – main trends and possible predictions	48
4.6 Landskapsarbete på regional och local nivå i sydvästra Finland.....	51
4.7 Odense Kommunes landskabskarakterkortlægning og indarbejdelse af den i kommuneplanlægningen.....	52
5. Sammandrag från dag 1.....	57

6.	Föreläsningar – Det nya energilandskapet i Norden.....	61
6.1	Landscape analysis and assessment of impacts of geothermal power plants and transmissionlines in NE Iceland.....	61
6.1.1	Kommentar Dan Borgen Haslöv och Ingrid Sarlöv Herlin.....	62
6.2	Landskapsplanlægning – med vægt på energilandskabet.....	65
6.3	Landskap i regionale vindkraftplaner i Norge.....	67
6.4	Landscape for multiple use. Challenges and possibilities for the landscape, in the context of new energy and climate changes.....	69
6.5	A visual approach to landscape classification: The Icelandic Landscape Project.....	71
6.6	Det nye energilandskab – vindmøller, danske erfaringer med vindmøller i vort syn på kulturmiljø og landskab – i historisk og fremadrettet perspektiv.....	73
6.7	Landskapstypkartlegging for hele Norge.....	74
6.8	Historic landscape Characterisation and the Icelandic environment: Some methodological blocks.....	77
6.9	Fælles nordisk platform?.....	78
6.9.1	Resultat fra diskussion.....	80
7.	Sammandrag frå dag 2.....	83
8.	Exkursion.....	85
8.1	Program:.....	85
8.2	Lantbruk och kraftverksutbyggnad.....	86
8.3	Kraftverket Búrfellsvirkjun och Hekla med omgivningar.....	86
8.4	Stöng i Þjórsárdalur och Þjórsárdalur.....	87
8.5	Lantbruk, skogsbruk och fritidsbebyggelse.....	88
8.6	Kraftverket Hellsheiðarvirkjun.....	89
9.	Förslag till det Nordiska planmyndighetsmötet i augusti 2012.....	91
10.	Yhteenveto.....	93
11.	Samantekt.....	95
12.	Summary.....	97
13.	Bilagor.....	99
13.1	Bilaga 1: Publikationer till presentation på seminariet.....	99
13.2	Bilaga 2: Planscher.....	101
13.3	Bilaga 3: Kontakt och deltagarlista.....	101
13.4	Bilaga 4: Program.....	104

Förord

Denna rapport är resultatet av det seminarium som hölls på initiativ av de nordiska planmyndigheterna och som var ett led i samarbetet mellan länderna i landskapsfrågor bl. a. med hänseende till Europeiska landskapskonventionen. Den nuvarande situationen är att Danmark, Finland, Norge och Sverige har undertecknat och ratificerat landskapskonventionen och i juni 2012 undertecknade även Island den. Genom implementeringen av landskapskonventionen i enskilda länder har dessa bl. a. publicerat informations- och rådgivningsmaterial, vilket utgör ett gott exempel för dem som kommer att följa i deras spår. Det har även skett ett mångomfattande samarbete mellan länderna i denna fråga.

Det seminarium som hölls sommaren 2012 i Selfoss skilde sig från dem som hölls i Sand i Norge 2004 och på Runö utanför Stockholm 2007, eftersom programmet innehöll ett stort antal föredrag och mindre grupparbete än tidigare. Det är vår förhoppning att resultatet av detta seminarium som här presenteras inte kommer att bli mindre givande och intressant än resultatet från tidigare seminarier. För att uppnå denna målsättning måste denna skrift få så stor presentation och spridning som möjligt och bli ett incitament till ytterligare samråd och samarbete mellan individer, institutioner, organisationer och i realiteten alla som intresserar sig för denna fråga.

Det visade sig klart på seminariet att det finns en stark vilja att förmedla bl. a. kunskap, erfarenhet och publicerat material och i slutet inriktades diskussionen på hur dessa frågor bättre skulle kunna behandlas. Nu måste vi spinna vidare på denna tråd och förstärka den arena som diskussionen avser och använda oss av de idéer som framlades i förslaget inför de nordiska planmyndigheternas möte i augusti 2012.

En av nyckelfrågorna i förslaget är att det i varje land ska inrättas ett samarbetsforum, varigenom information och upplysningar förmedlas mellan de nordiska länderna.

Bóroddur F. Bóroddsson
Redaktör

Sammanfattning

Den 6–9 juni 2012 arrangerades ett nordiskt seminarium om den europeiska landskapskonventionen. Till seminariet inbjöds representanter från de nordiska länderna. Seminariet är fortsättning av de seminarier som hölls hösten 2004 i Sand i Norge och på Runö, tre mil norr om Stockholm 2007. Seminariet som arrangerades av Planstyrelsen, finansierades huvudsakligen av Nordiska ministerrådets arbetsgrupp för terresta ekosystem (TEG) med bidrag från Miljöverndepartementet i Norge och Planstyrelsen i Island. På seminariet deltog ett 60-tal experter från de sex länderna i Norden. Det bestod av två seminariedagar och en endagsexkursion.

Seminariets huvudsakliga målsättning var att stötta implementering och utveckling av Europeiska Landskapskonventionens användning i Norden med hänsyn till:

- det nya energilandskapet i Norden,
- kommunerna och andra lokala aktörer och
- en gemensam nordisk plattform.

I förberedelsearbetet för seminariet och under själva seminariet visade sig, som tidigare, det nordiska samarbetets stora betydelse och det stod klart att det kan underlätta implementering och genomförande av Europeiska landskapskonventionen (ELC). Man behandlade utnyttjandet av vindkraft och även geotermisk energi på Island, med hänsyn till landskapet. Det poängterades att det måste läggas vikt vid landskapsanalys och klassificering av landskap på planeringsnivån och att kommunerna spelade en stor roll i detta sammanhang. Det är viktigt att kommunerna upplever att de har stöd från de som styr implementeringen av ELC i form av bistånd och hjälp, så att det inte uppstår en attityd att det läggs ytterligare bördor på kommunernas axlar. I slutet av seminariet diskuterades olika sätt att upprätta ett mer formellt nordiskt nätverk som stöd för arbeta med landskapsfrågor. Arbetsgruppen som hade ansvar för förberedelsen av seminariet fick i uppdrag att lägga fram ett förslag till de nordiska planmyndigheternas möte i augusti 2012 (kapitel 7).

Inledning

Det nordiska samarbetet sker inom olika områden och utgör en viktig del när det gäller kunskapsutveckling och förstärkning av olika frågor. Samarbetet sker också med publicering, direkt samarbete mellan institutionernas personal, konferenser och möten. Internätet har förenklat olika typer av kontakter såsom tillgången till information på nätet, men underlättar också direkt kontakt mellan personer via mejl eller fjärrmötesutrustning. Det förefaller dock som om den kontaktform där man träffas i större eller mindre grupper i många avseenden prioriteras, när det gäller att förmedla mångskiftande information, diskutera frågor och bygga upp närmare kontakter. Utbudet av publicerat material växer och det innebär avsevärt arbete att hålla sig uppdaterad och det samma gäller symposier av olika storlek och typer som är avsedda för områden, ett land eller flera länder.

Den formella tråden inom det nordiska samarbetet inom landskapsfrågor har haft en tendens att slakna eller t.o. m. då och då gå av, men den har ändå tagits upp med några års intervall. Detta rör bl. a. förbindelsen över Atlanten till Island. Som en påminnelse kan nämnas de viktigaste arenorna för samarbete under de senaste åren och då först ett seminarium om den europeiska landskapskonventionen som hölls på Runö, tre mil norr om Stockholm den 13 – 15 september år 2007, vilket var det andra seminariet med fokus på nordiskt samarbete kring landskapskonventionen. Det tidigare seminariet hölls i Sand, Norge år 2004. Seminariet i Sand var i sin tur en fortsättning på förprojektet *Nordens landskap* som genomfördes åren 2001–2003. Arbetsgruppen för Natur, Friluftsliv och Kulturmiljö (NFK) under Ämbetsmannakommittén för miljö i Nordiska ministerrådet har beviljat medel till samtliga tre projekt.

Sammankomsten i Sand 2004 genererade ett antal förslag på hur ett fortsatt samarbete skulle kunna utvecklas mellan de nordiska länderna. Man ansåg att de viktigaste åtgärderna var att bygga ett nordiskt nätverk för landskap, kontinuerligt erfarenhetsutbyte som en metod i kunskapsutveckling samt skapa förutsättningar för gemensamma nordiska insatser och projekt i europeiska och internationella sammanhang. Men det konstaterades på Runö 2007 att man inte lyckades nå ända fram till ett genomförande av åtgärderna och det generades ytterligare ett antal förslag om hur ett fortsatt samarbete mellan de nordiska länderna skulle kunna utvecklas.

Det fjärde seminariet i Selfoss den 6 – 9 juni 2012 var därför en logisk fortsättning på de föregående seminarierna och då speciellt de frågor

som betonades i Runö 2007. Det har också visat sig att det nätverk som betonats i Sand 2004 inte byggts upp i den utsträckning som tänkt. Till Selfoss kom 62 experter från de sex nordiska länderna, varav 5 var från Danmark, 6 från Finland, 1 från Färöarna, 12 från Norge, 7 från Sverige och 31+ 4 gäster från Island. Som vanligt hade deltagarna olika bakgrunder och kom från ministerier, myndigheter, kommuner, universitet och konsultföretag.

Huvudtemat för seminariet var att stötta implementering och utveckling av Europeiska Landskapskonventionen i Norden med:

- att specifikt illustrera tre punkter:
 - 1) *det nya energilandskapet*, utveckling av vindkraft och geotermiska kraftverk.
 - 2) *kommunerna och andra lokala aktörer*, framgångsfaktorer och de politiska och fackvetenskapliga beslutsprocesserna.
 - 3) *en gemensam nordisk plattform*, kunskapsutbyte, status och åtgärder, viktiga aktörer, gemensamma begrepp och definitioner och att på så sätt successivt bilda en gemensam nordisk plattform i landsskapsfrågor.
- att styrka kontakten och visa resultat av projekt inom och emellan miljöer som arbetar med lokal, regional och nationell planläggning och utveckling, kulturminnes-, natur- och lantbruksförvaltning, turistsektor m. fl.
- att ha ett forum för ömsesidig inspiration och utväxling av erfarenheter som ett steg i samarbetet med landskapskonventionens implementering i Norden.
- att på förhand ta ut ett relevant exempel från Island, som några föreläsningar och workshopaktivitet kan kopplas till. Genom det ville man ha en konkret diskussion om vilka av ländernas verktyg och erfarenheter som kan användas och som anses vara mest lämpliga.
- att få en analys av möjlig utveckling av åtgärder och instrument och få exemplifierat vilken status i förhållande till verktyg, metoder och kunskapsbas som finns i Norden och var vi saknar relevanta nordiska företeelser inom samma område.

Med samverkan mellan de nordiska länderna, skulle länderna kunna stärka sin position i landskapssammanhang både på europeisk och internationell nivå. Det är således viktigt att fokusera på förhållanden som länkar samman de nordiska länderna, vilket skapar förutsättningar för en gemensam framtida syn på bevarande, förvaltning och planering av det nordiska landskapet, samtidigt som man bör värna om de stora olikheter som finns länderna emellan.

Planstyrelsen stod som arrangör för seminariet, ledd av projektledare Þóroddur F. Þóroddsson med en referensgrupp knuten till sig, där Drífa Gústafsdóttir, Einar E. Sæmundsen, Inga Dagfinnsdóttir och Kristinn

Magnússon ingick. Planstyrelsen finansierade en stor andel av seminariets arrangemang. Arbetsgruppen för seminariet har bestått av följande nordiska representanter:

Island	Þóroddur F. Þóroddsson, Planstyrelsen.
Danmark	Sören Rasmussen, Naturstyrelsen, det åbne land og friluftsliv.
Finland	Sonja Fors, Finlands miljöcentral.
Färöarna	Tróndur Leivsson, Umhvörvisstovan.
Norge	Liv Kirstine Mortensen, Miljøverndepartementet.
Sverige	Birgitta Sander, Riksantikvarieämbetet, Olov Schulz, Boverket.

Snæfellsjökull

Foto: Inga Lóa Guðjónsdóttir.

1. Seminariet

Seminariet inleddes med att Stefán Thors, direktör för Planstyrelsen i Island, hälsade deltagarna välkomna och presenterade pågående arbete med landskapsfrågor i Island. Stefán gav en bakgrund till seminariet och till Nordiska ministerrådets och Norges bidrag, vilket gjorde det möjligt att hålla seminariet här i Island och ha en stor grupp talare med en bred bakgrund. Hans anförande följdes av Svandís Svavarsdóttir, miljöminister i Island. Svandís informerade om att Islands permanenta representant i Europarådet kommer att underteckna Europeiska landskapskonventionen i Strasbourg den 28 juni. Deras anföranden publiceras i sin helhet i rapporten.

På seminariet hölls 21 föredrag. I första delen var en översikt över konferensen "Implementation of the European Landscape Convention in North Calotte Area municipalities" i Enare i Finland den 7–9 sept. 2011 och fyra föredrag om verksamhet enligt ELC i Norden. Majoriteten av seminariet bar rubriken Landskap i kommunplanering (7 föredrag) och Det nya energilandskapet i Norden (8 föredrag).

Den sista inlägget handlade om "Fælles nordisk platform," där många idéer om dessa frågor ventilerades. Resultaten av diskussionen lämnades till den arbetsgrupp som hade ansvar för förberedelsen av seminariet och den fick i uppdrag att lägga fram ett förslag till de nordiska planmyndigheternas möte i augusti 2012, om formen och omfattning av ett sådant forum.

På seminariets tredje dag företogs en exkursion, där deltagarna fick information om vattenkraftverk och geotermiska kraftverk, planer på försök med vindkraftverk, skogsbruk och fritidsbebyggelsemiljö och hur dessa kunde påverka landskapet och kulturminnena.

2. Seminariets öppnande

2.1 *Stefán Thors*, direktör Planstyrelsen

Miljöminister Svandís Svavarsdóttir, Madam Maguelonne Déjeant-Pons fra ELC i Strasbourg, forelæsere og andre deltagere fra alle de nordiske lande – Jeg vil byde Jer velkomne til Selfoss til et Nordisk seminar om landskab.

To gange før har der været nordiske landskabsseminarer i stil med det her. Først i Sand i Norge i 2004 og senere i Stockholm i 2007. På det årlige nordiske planmyndighedsmøde i Norge i 2010 besluttede man at der skulle holdes endnu et seminar og det skulle være i Island. Planen var at det skulle holdes sidste år men af tekniske/økonomiske grunde blev det udsat til at være her i juni 2012.

I morgen håber jeg at vi har svar på om vi afklarer emnet her på dette seminar eller om vi skal fortsætte og i givet fald – hvordan – på hvilken måde.

Jeg vil gerne sige tak til den gruppe som har stået for forberedelsen til seminaret. I Island har den bestået af repræsentanter fra Planstyrelsen, Miljøstyrelsen, Arkeologisk Institut og Foreningen af islandske landskabsarkitekter. Den var senere udvidet med repræsentanter fra Riksantikvaren og Boverket i Sverige, Naturstyrelsen i Danmark og miljøministeriene i Finland og Norge. De har så i fællesskab fået lavet et flot program med meget interessante indlæg om landskabskonventionen, landskabet i planlægningen, landskabet i udnyttelsen af vind- og vandkraft og geotermiske kilder og meget andet.

Vi fik en ny planlov her i Island sidste år og landskabet har nu fået en værdig plads i lovens formålsparagraf hvor det siges at lovens formål er bl. a. at tilvejebringe en hensigtsmæssig og økonomisk udnyttelse af landets goder, sikre bevarelse af landskab og natur- og kulturværdier.

Landskabet er således officielt blevet et emne i planlægningen og dermed også i konsekvensanalyser om virkninger på miljøet.

Loven om naturfredning er nu under revision og det fremkommer i hvidbogen, som er lavet i den anledning at landskabet vil få sin plads i den nye lov.

Interessen for forskning af landskabet er vokset betydeligt i universiteterne, blandt planlæggere og i administrationen. I forbindelse med en Rammeplan for bevarelse og udnyttelse af vandkraft og geotermisk energi -udviklede universitetsfolk udførlige metoder til landskabsanalyser som sikkert også vil gavne i andre sammenhæng.

Nogle kommuner er allerede begyndt at gå ud fra landskabet i kommuneplanarbejdet og generelt kan man sige at helheder i rummet får større betydning. Det kan være ud fra landskab, bevoksning, geologi eller noget andet.

Vi arbejder nu med den første landsplanstrategi i Island i henhold til den nye planlov. Forslaget skal fremlægges i Folketinget i efteråret. Miljöministeren besluttede sidste år at i den første landsplanstrategi skulle man lægge vægt på planlægningen af højlandet i midt Island på den ene side og bosætningsmønstret på den anden side.

Planlægning på havet skal også behandles, men det er en anden sag.

Højlandet karakteriseres netop af store lidt rørte vidder som man nu gerne vil bevare som helheder. Forslaget nu går bl. a. ud på at definere 3 store områder hvor man lægger sammen de områder som allerede er bevaret på en eller anden måde og de områder som endnu ikke er bevaret men vil få en eventuel kommunal bevaring.

Höjsletten ligger i 5 - 600 m over havet og der findes ingen bosætning i højlandet som dækker omkring 40 tusind kvadratkilometer eller 40 % af landets areal.

Bosætningsmønstret som er det andet tema i landsplanstrategien derimod, er mere præget af kulturlandskab, som ganske vist har store vidder i forhold til det vi kender fra mange europæiske lande.

Kommunerne skal i deres planlægning tage hensyn til landsplanstrategien. Den er ganske vist ikke bindende, men hvis kommunerne ikke er enige med strategien - skal de gøre rede for og begrunde hvorfor de ikke ønsker at tage hensyn til strategien.

Det synspunkt at vi her i Island ikke behøver at tænke så meget på bevarelse af landskabet fordi vi har så meget af det - går ikke længere. Den hurtige opbygning i de seneste år har vist at selv om vi er forholdsvis få indbyggere i et stort land så kan vi godt, hvis vi lægger os frem - ødelægge det på kort tid hvis ikke al planlægning og opbygning bygger på principper om bærbare udvikling.

Fornuftigt samvær med landskabet kan let ses i sammenhæng med bærbare udvikling hvor udnyttelse af landskabet kan styrke økosystemer og økonomisk udvikling.

Landskabet udgør en vigtig del af livskvaliteten for mennesker overalt i verden. Landskabet har ingen grænser. Det har en lokal, nordisk, europæisk og international værdi som vi må stå sammen om at beskytte, styre og planlægge.

Efter programmet at dømme ser vi frem til 2-3 spændende dage som jeg håber I vil have gavn og glæde af.

Det er Þóroddur Þóroddsson, som skal være ordstyrer her i formiddag men han har været drifkraften i forberedelsene.

Men inden jeg giver ordet til Þóroddur vil jeg gerne byde vor miljøminister Svandís Svavarsdóttir velkommen til talerstolen.

2.2 *Svandís Svavarsdóttir*, miljöminister i Island

It is a pleasure for me to address this Nordic seminar, which will discuss various ways to protect landscapes and manage activities that affect landscapes. I welcome all of you here in Selfoss, whether you have travelled a long distance or not.

I am not least glad to welcome here Madame Maguelonne Déjeant-Pons from the European Landscape Convention, who will address the seminar directly after me. The government decided three years ago that Iceland should join the Landscape Convention. This is now being formalized. The Permanent Representative of Iceland to the Council of Europe will sign the Convention in Strasbourg on 28 June, and Iceland will then complete the ratification formalities.

This seminar will be a substantive forum for interesting presentations and discussions on a variety of landscape topics. In light of our signature of the Landscape Convention this month, I see this also as the starting point of Iceland's active participation in a broader Nordic and European cooperation in landscape protection. Iceland's accession to the European Landscape Convention adds a new dimension to nature protection in our country, and will strengthen our efforts in conservation work. Our signature completes the accession of all five Nordic States to the Convention.

Landscape is the most obvious component in nature conservation, but perhaps also the most complex. The first conservation areas were often places which were simply seen as scenic and beautiful. Later we have taken a more scientific approach, and taken guidance from biology, ecology and geology in choosing sites. We protect habitats of rare and important species, rich ecosystems and geographical features such as rock formations or waterfalls. Of course, the sites which are important by scientific criteria often happen to be the same ones that we find attractive to visit. So perhaps we do not need to think much about such a vague and unscientific concept as "landscape" in our nature conservation work?

Of course we do, as you here know well. Landscape needs to be included in conservation criteria. This calls for a conversation between different fields – ecology, geology, geography, landscape architecture and aesthetics, to name a few. It also helps to include the public. People's views of natural beauty has a place in nature conservation work in a democratic society.

We in Iceland have much to learn from the experience and methods used in other countries. The European Landscape Convention is crucial in that regard. It offers guidelines and principles for landscape protection, and a forum to discuss ideas and exchange views and practices. Most of Europe is densely populated and the human imprint on the landscape is clearly visible. So-called cultural landscapes have been defined as distinct geographical areas representing the combined work of nature and of man. UNESCO has recognized a number of such sites on its World

Heritage list, from the rice terraces of East Asia to the gentle farmlands of south Öland in Sweden, where medieval land division laws have shaped the villages, fields and general layout of the land.

Iceland has a cultural site on the UNESCO list in Þingvellir, where the parliament met in a unique natural theatre of cliffs and fissures, where two vast geological plates are being torn apart. Þingvellir was Iceland's first national park, mostly because of its historical significance, although the natural beauty and uniqueness of Þingvellir has always been recognized.

Cultural features have, however, not featured highly in nature conservation laws and work in Iceland. Iceland has, along with the northernmost part of Scandinavia, one of the few remaining large wilderness areas left in Europe. Such areas are becoming increasingly rare. The number of tourists to Iceland has grown fast in recent years, and all studies show that "nature" is the prime attraction. Iceland is largely associated with raw nature and wilderness areas where nature reigns supreme. Iceland is also admired for the variety of geological features, such as volcanoes, geysers, glaciers and waterfalls, which bear witness to the internal and external forces that shape the Earth.

It is our duty to conserve this unique nature, its features and its landscapes. In a Master Plan for hydro and geothermal energy resources in Iceland, which is now being discussed by Parliament, much work was done to classify and evaluate landscape features and types in Iceland. This work was of great importance, because it is difficult for Icelanders to simply import criteria and standards from other countries. Iceland has some unique landscape features. Nowhere else on the planet can you see an ocean ridge above water. Nowhere else is there a greater concentration and variety of volcanic features. Parts of Iceland may look familiar to our Nordic neighbours, but some landscapes have been compared to the Moon or Mars. We now do have an academic and legislative basis to deal with landscape in planning and policy making. This helps us to contribute to the European and global discussion on landscape protection, as well as to learn from others.

The studies made for the Master Plan showed that people tend to have different perceptions of landscapes and its attractiveness and conservation value. Some valued verdant and gentle landscapes, while others ranked highest landscapes that are raw and forbidding. This shows how complicated and fascinating the topic of landscape is. Landscape is out there, but it is also a perception in our minds. It needs to be discussed not only by scientists, but by artists, architects and the general public. Icelandic painting and poetry is infused with praise of landscapes. We identify with Fjallkonan, the Mountain Woman, as a symbolic figure to embody the land and our love of the land, and our national holiday is not complete without an address by Fjallkonan. The appreciation of landscapes is interwoven with our national identity and sense of ourselves.

Ladies and gentlemen,

As we are here in the Selfoss, it is fitting to end by citing one of the best known landscape reference in the Saga of Njál, the crown jewel in our medieval literature, which takes place here in the Southland. When the tragic hero Gunnar is outlawed from Iceland he rides his horse toward a ship that will carry him abroad. He decides to take a last look at his farmland in Fljótshlíð and remarks how beautiful the hillsides are, with rich fields and harvested pastures – and then decides that he cannot tear himself away from this cultural landscape. He is then duly killed by his enemies as he breaks the law by returning home.

This may be cited as a proof that Iceland has landscapes to die for. It also shows that our legislative priorities have changed for the better in the last thousand years. We put less emphasis on hunting outlaws and more emphasis on protecting landscapes. I wish you all the best in your work here in the coming days, and repeat my earlier statement that this seminar marks a renewed discussion and effort on landscape protection in Iceland.

2.3 *Maguelonne Déjeant-Pons*, ELC Strasbourg

2.3.1 ***The ELC: The territorial dimension of human rights and democracy. Summary.***

The European Landscape Convention is the first international treaty on sustainable development based on a balanced and harmonious relationship between social needs, economic activity, the environment and the culture to be exclusively concerned with the valorisation of European landscape. Its purpose is to promote landscape protection, management and planning of European landscapes and to organise European co-operation on landscape issues.

It is extremely wide in scope: it applies to the parties' entire territory and covers natural, rural, urban and peri-urban areas, which include land, inland water and marine areas. The Convention deals with degraded landscapes as well as those that can be considered outstanding. In other words, it recognises the importance of all landscapes, and not just those of exceptional beauty, as having a crucial bearing on quality of life and as deserving attention in landscape policies. A great many rural and peri-urban areas in particular are undergoing drastic change and merit greater care from the authorities and the public.

To date, 37 Council of Europe member states have ratified the Convention: Andorra, Armenia, Azerbaijan, Belgium, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Cyprus, Czech Republic, Denmark, Finland, France, Georgia, Greece, Hungary, Ireland, Italy, Latvia, Lithuania, Luxembourg, Moldova, Montenegro, Netherlands, Norway, Poland, Portugal,

Romania, San Marino, Serbia, Slovak Republic, Slovenia, Spain, Sweden, “the former Yugoslav Republic of Macedonia,” Turkey, Ukraine, United Kingdom. A further two states have signed it: Malta, and Switzerland.

The Convention provides an important contribution to the implementation of the Council of Europe’s objectives, namely to promote democracy, human rights and the rule of law and to seek common solutions to the main problems facing European society today. By developing a new territorial culture, the Council of Europe seeks to promote populations’ quality of life and well-being.

2.4 *Noora Raasakka, CED, Lapland*

2.4.1 ***Challenges in preserving and using the common landscape of the North Calotte.***

Background of the project: “Implementation of the European Landscape Convention in the North Calotte Area municipalities.” Summary.

As a key element of individual and social well-being and quality of life, landscape plays an important part in human fulfilment and in reinforcement of European and Nordic identity. It has an important public interest role in the cultural, ecological, environmental and social fields and constitutes a resource favourable to economic activities. Unfortunately, development in agriculture, forestry, industrial and mineral production techniques and in regional planning, town planning, transport, infrastructure, tourism and recreation and, at a more general level, changes in the world economy, have often damaged the landscapes or obliterated their distinctiveness. The Nordic landscapes are affected by fast and drastic societal changes. Although the individual undoubtedly has an important role in preservation of landscape quality, laying down the general framework for protecting landscape quality is the public authorities’ responsibility. The European Landscape Convention establishes the general legal principles by which national policies on landscape and international co-operation are guided.

The landscapes in the North Calotte area are extremely wide including border crossing continuous entities with magnificent special characteristics. The valuable cultural characteristics, like Sámi cultural heritage and reindeer herding are noticeable in the environment in several ways. The municipalities are responsible for land use planning and they are in key position in implementing the European Landscape Convention and landscape management in practice. The municipalities should be able to take the special characteristics of the North Calotte area into account more strongly than today in their planning work.

The nature conservation unit of the Centre for Economic Development, Transportation and the Environment for Lapland organized an

international landscape conference “Implementation of the European Landscape Convention in North Calotte Area municipalities” in Siida, the National Museum of the Finnish Sámi, Inari on 7–9th September 2011. The project was financed by the Nordic Council of Ministers and ministries of the environment of Norway, Sweden and Finland.

Objectives of the project

The objectives and priorities in preserving the Nordic landscapes according to the Environmental Action Plan 2009–2012 gave general objectives for the project. A key aspect of the ELC is the active role of the public as regards perception and evaluation of landscape. Raising awareness is therefore crucial in order to involve the public in decisions affecting the landscape in which they live in. The main aim of the project was to increase knowledge about the influences of landscapes and the cultural heritage to good quality of life. The other important priority was to improve the international, regional and local cooperation to help the implementation of the European Landscape Convention especially in the transboundary areas of the North Calotte. The landscapes open widely in the North Calotte area and in the border lines of Finland, Norway and Sweden. The open landscapes can reach up to dozens of kilometres.

The programme of the conference was planned according to the needs and wishes of the municipalities. The main target group was the regional and local authorities of the North Calotte area.

Results

In addition to the raised awareness in the regional and local level the outputs from the conference are published in a report in five languages. The report can be used for example in the municipalities to support the land use planning. The report will aspire to ease and encourage the municipalities to implement the ELC in every day work. The publication “Northern Landscapes” will be available in: www.ely-keskus.fi/julkaisut and www.doria.fi/ely-keskus in the end of June 2012. Also the cooperation between national authorities was strengthened and cross boundary interaction increased.

According to the feedback from the conference the biggest challenges in implementing the ELC in practice are lack of time and personnel resources, inadequate expertise on (Sámi) landscapes, landscape management and protection. There is not enough expertise to evaluate the impacts of different land use practices on landscapes either. Landscapes and their management are perceived both very important and current issues in the local level. Increasing pressures in the landscape cause growing demand for development of new and more functional practices in different policies and land use planning.

Need for guidance and education, stronger steering, clear distribution of responsibilities, increment on research and more active dissemination

are in key position in the implementation of the ELC. One major issue is also to involve the local people to the planning processes in early stage.

Sámi Cultural Landscape

Facts:

- A cultural way to perceive landscape.
- Knowing the landscape is part of Sámi professional knowledge and everyday life.
- Part of community's history, language, myths values, livelihood patterns.
- Sámi people understand people to be as part of nature and their buildings and structures are part of landscape just the same as the mountains or rivers.
- The cultural landscape has been formed trough centuries by livelihoods such as reindeer herding, hunting; making routes; determining places by place names and by simply occupying/pasturing. Other than Sámi people cannot usually see anything "special or cultural" in the landscape.
- For example for the Sámi reindeer herders their cultural landscape is where the reindeers are – in the so-called wilderness.

Challenges

- If you don't know the culture of the area, it is hard to understand or make plans for the area.
- In Sámi Culture landscape, livelihoods, Cultural Heritage and biodiversity are connected.
- In planning these aspects are considered separately.
- In planning landscape is generally valued only aesthetically.
- Sámi landscape values have been overlooked.
- Economical interests are considered more important than landscape values.

Recognition of Sámi Landscape in planning

- Identification and recognition of Sámi landscapes in landscape policies in cooperation with the Sámi parliaments/SPC.
- Understanding of Sámi landscapes as holistic:
 - a) Combine natural and cultural landscapes in landscape policies.
 - b) Recognition of Sámi landscapes vital for Sámi livelihoods.
 - c) Increase knowledge on Sámi landscapes and landscape planning (planners, municipalities).
 - d) Increase resources to landscape protection.
- Establishment of mechanism, that ensure full and effective participation of Sámi Parliaments/SPC in definition and implementation of landscape policies/programmes.

3. Presentation av pågående arbete med den europeiska landskapskonventionen i de nordiska länderna

3.1 Danmark

Av Sören Rasmussen, Naturstyrelsen

Det formelle

Landskapskonventionen varetages i Danmark (DK) af Naturstyrelsen (NST). Danmark signerede konventionen i 2000 og ratificerede den i 2004. I det internationale samarbejde lægges vægten på det nordiske samarbejde.

Landskabsplanlægningen i DK

Ved en kommunalreform i 2007 afskaffede man de 11 amter, som hidtil havde varetaget bl.a. planlægningen for det åbne land. Den opgave blev flyttet til kommunerne, som i øvrigt blev lagt sammen, så der i dag er 98 mod tidligere 275. Det er altså kommunerne, der varetager planlægning og forvaltning af landskaber. Det sker på grundlag af bl.a. en oversigt, som staten udsender hvert 4. år, og som beskriver overordnede interesser, der ønskes varetaget i kommuneplanlægningen. Til brug for kommunernes landskabsplanlægning har Naturstyrelsen desuden i 2007 udarbejdet en metode til kortlægning af landskaberne – landskabskaraktermetoden, der er en pendant til den engelske Landscape Character Assessment. Ved revision af planloven i forbindelse med kommunalreformen blev det et nyt krav, at der skulle udpeges ”værdifulde landskaber” i kommuneplanerne – en styrkelse af landskabsvaretagelsen.

De vigtigste aktuelle udfordringer for landskab er:

- Naturplanlægning og Natura2000 netværk – naturplaner er godkendt, forbedring for landskab.
- Vandplanlægning – vandplaner godkendt, nye naturområder og forbedring for landskaber.
- Energianlæg – primært biogasanlæg og mange vindmøller op til 250 m høje.
- Fraflytning i udkantsområder – der overvejes tilskud til sanering af huse og landsbyer.

- Nyt landbrugsbyggeri – store industriprægede anlæg i det åbne land.
- Afhjælpning af klimaforandringer – diger, reservoirer, nye planter og træer, nye bebyggelser.

3.1.1 Det danske arbejde – kommenteret for de enkelte artikler i konventionen

Artikel 1 – Konventionens begreber

Konventionens begreber anvendes i de statslige udmeldinger og dermed i stigende omfang også i kommuneplanerne. NST arbejder for at gøre dem endnu mere kendte, idet fælles begreber sikrer en større forståelse og troværdighed i planlægningen og i den offentlige debat. For DK er det en udfordring, at størstedelen af det åbne land er intensivt dyrket landbrugsland, som er vanskeligt at lave landskabsplanlægning for, fordi landbruget har særlige rettigheder – også i ”værdifulde landskaber.” Forholdet diskuteres – bl.a. i en netop nedsat landbrugskommission.

Artikel 2 – Anvendelsesområde

Noget af det gode ved denne artikel er, at den sætter fokus på *hele* landskabet også hverdagslandskabet. Men den giver også en udfordring, fordi den omfatter såvel det åbne land som byområder. For selv om – eller måske netop fordi – det danske landskab er præget af bebyggelse og bynærhed er der fokus på det åbne land (ikke by), når der tales landskab, og det er et nationalt mål, at planlægningen skal sikre en klar forskel mellem land og by.

Artikel 4 – Ansvarsfordeling

NST fokuserer sin indsats på de emner, styrelsen normalt arbejder med, f.eks. planlægning, beskyttelse og forvaltning. Kommunerne varetager landskabsplanlægning i kommuneplanlægningen, og forskningsinstitutionerne gennemfører undervisning og forskning på landskabsområdet. Konventionens mål om, at landskab skal indgå i almen undervisning – f.eks. på skolerne, er det derimod vanskeligere at leve op til. Der er behov for at formidle alment og bredt om landskab.

Artikel 5 – Generelle foranstaltninger (identitet, landskabspolitik, procedurer, integration)

Landskab er rent faktisk anerkendt som en vigtig del af arv og identitet, og ”landskab” indgår i stigende grad i den offentlige planlægningsdebat.

Artikel 6 – Særlige foranstaltninger (bevidstgørelse, vurdering, kvalitetsmål, gennemførelse)

I DK findes et veludviklet system for naturvejledning, som gennemføres af både staten, kommunerne og private organisationer. Ofte indgår landskab, men generelt kan man konstatere, at der er behov for at opprioritere den populære formidling af landskabsværdier og oplevelser. Det vil

NST bl.a. prøve at gøre gennem et *landskabsatlas*, hvor man på en inspirerende måde fortæller om en kommunes landskaber og de værdier og oplevelsesmuligheder, de indeholder. Udgangspunktet er en landskabskarakterkortlægning gennemført for kommunens landskaber. For at opfylde konventionens mål om *landskabsvurdering* har NST udviklet en metode til brug for kommunernes planlægning for landskab. Landskabskaraktermetoden er formidlet i vejledninger og fulgt op af kurser for kommunernes landskabsmedarbejdere.

Det er NSTs opfattelse, at mange kommuner (muligvis op mod halvdelen), anvender metoden.

Artikel 7 og 8 – Internationale politikker og udveksling af information

NST, kommuner og forskningsinstitutioner deltager i internationale og grænseoverskridende projekter. Det gælder f.eks. Lancewadplan – et samarbejde mellem Holland, Tyskland og Danmark om landskab og kulturmiljø i Vadehavsregionen. DK deltager også i nordisk samarbejde og erfaringsudveksling om konventionen. Derimod har DK hidtil prioriteret det europæiske samarbejde lavt og kun deltaget i et par møder om konventionen.

Sammenfatning – nye strømninger og muligheder

Som helhed lever DK fint op til konventionens mål og bestemmelser. I overensstemmelse med konventionen arbejdes der med landskab i planlægning og forvaltning, og landskab indgår i den omfattende formidling om naturoplevelser. Interessen for landskab er forholdsvis stor, måske fordi det åbne land er under voldsomt pres. Men ikke mindst de mange vindmøllesager har vist, at det ikke er let at se, om der er tale om reel interesse for landskabsværdier, eller der mere er tale om snæver nabo-bekymring.

Det er positivt, at der er fokus på landskab og mange projekter er i gang. Efter at have stået lidt i skyggen af andre emner, er der basis for at opprioritere arbejdet med landskab og herunder at lægge mere vægt på konventionen. En vigtig opgave er derfor at øge kendskabet til konventionen – ikke mindst hos kommunerne.

For landskabsplanlægningen er en vigtig kommende opgave, at udvikle grundlag for at kunne overvåge og "måle" på landskabernes udvikling og tilstand.

Men den vigtigste opgave er at formidle "landskab." At gøre det lettere at forstå, tale om og opleve værdierne i landskaberne. Det vil bl.a. medvirke til at øge forståelsen for landskabsplanlægningen.

3.2 Finland

Av *Tapio Heikkilä*, Miljöråd

Europeiska kontinenten är en enorm mosaik av varierande landskap, som är olika till sin struktur och komposition, men också i hur de tolkas och uppfattas. Utöver begreppet multifunktionella landskap, borde också begreppet multikulturella landskap definieras.

I europeiska landskapskonventionen definieras ett landskap som ”..ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan och av samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer”. Den här definitionen förmedlar ekon från den långa europeiska traditionen av landskapsforskning. Både naturvetenskaper och humanistiska vetenskaper finns representerade i den här traditionen, båda med sina egna visioner och definitioner av landskapet. Dessa visioner är mycket olika varandra, men samtidigt sanna i sin egen rätt. I dag skall jag kort presentera hur europeiska landskapskonventionen påverkar arbetet med landskap i Finland. Jag visar samtidigt också bilder av typiska landskap från olika håll i Finland.

Allra först beskriver jag ratificeringsprocessen av konventionen i Finland. Sedan berättar jag hurdana åtgärder kan räknas som förverkligande av konventionen, främst åtgärder på regeringsnivå. Sist utvärderar jag framtida utmaningar och möjligheter i verkställandet av konventionen.

Ratificeringen av ELC i Finland

Europeiska landskapskonventionen – eller Florens-konventionen – antogs 20. oktober 2000, dvs. nästan tolv år sedan. I slutet av 1990-talet deltog Finland i viss mån i förberedelserna av konventionen, men var ingen central aktör i processen. Vi var ändå överens om konventionens målsättningar och principer. I och med detta var Finland ett av de länder som undertecknade konventionen genast då den öppnades för underteckning.

Ratificeringsprocessen i Finland var också smidig. Men vad gjorde det så lätt för Finland att ratificera detta avtal?

Jag tror att det huvudsakligen var tack vare de föregående två decenniernas fruktsamma arbete inom landskapspolitiken i Finland. Ett stort arbete lades ner på utveckling av principer, reglering och projekt inom vård, planering och skydd av landskap.

Markanvändnings- och bygglagen trädde i kraft i början av år 2000. Lagens målsättning är att användningen av mark- och vattenområden samt byggnad på dem skapar förutsättningar för gynnsamma levnadsmiljöer, samt att främja ekologiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt hållbar utveckling. Lagen påbjuder ett planläggnings sätt, där kulturvärden beaktas, och som möjliggör allmänhetens deltagande. Lagen innefattar dessutom de riksomfattande målen för områdesanvändningen. I målen bestäms att alla nationellt värdefulla landskapsområden, kulturhistoriska miljöer och forn-

minnen med omgivande områden måste beaktas i landskapsplanläggningen, som styr den lokala planläggningen.

I enlighet med markanvändnings- och bygglagen kan miljöministeriet grunda nationalstadsparker som skyddar värdefulla kulturlandskap i stadsmiljöer, så som parker och andra grönområden. Tanken om nationalstadsparker antogs från Sverige, och i Finland följs modellen från nationalstadsparken i Stockholm. Idag har vi fem nationalstadsparker i Finland.

Bestämmelser om landskapsskydd ingår också i naturvårdslagen, vars syfte är att skydda naturen och landskapet som helhet. I enlighet med lagen går det att grunda särskilda landskapsvårdsområden. Dessa områden ämnar bevara och vårda natur- och kulturlandskap som är speciellt vackra, historiskt intressanta, eller har något annat särskilt värde.

Utöver dessa två viktiga lagar finns det bestämmelser angående landskap också i flera andra lagar. De viktigaste är lagen om fornminnen, lagen om skydd av byggnadsarvet, marktäktslagen samt jordbrukslagstiftningen.

Flera omfattande landskapsinventeringar gjordes i slutet av 1980-talet och början av 1990-talet. En arbetsgrupp tillsatt av miljöministeriet blev år 1993 färdig med beskrivningen av särskilda värdefulla landskapsområden som mest utgörs av traditionella jordbrukslandskap. Detta ledde till att statsrådet i januari 1995 fattade ett beslut om att 156 områden klassas som nationellt värdefulla landskapsområden. Samtidigt utfärdade statsrådet politiska rekommendationer om landskapsvård.

År 1993 slutförde miljöministeriet och museiverket en rapport om den bebyggda miljön. Då identifierades omkring 1800 nationellt betydelsefulla kulturhistoriska miljöer. Områdena varierade från enskilda byggnader och kvarter till större kulturlandskapsområden.

Från de ovannämnda exemplen kan man se att det var lätt för Finland att ratificera landskapskonventionen på våren 2006. Vi hade redan lagstiftning om landskap, och inventeringar hade redan gjorts. Med andra ord uppfylldes alla förutsättningar för ratificeringen.

Landskapsåtgärder efter ratificeringen av landskapskonventionen

Nästa steg efter ratificeringen var att sträva efter nya insatser inom landskapsvården. Vad har då hänt i Finland under fem år sedan landskapskonventionen ratificerades?

Det är svårt att uppskatta. Enkelt sett kan man säga att vi har fortsatt att jobba med samma saker som före ratificeringen. Oavsett om det är exakt så eller inte, har landskapvården gått framåt mycket under de senaste åren.

Museiverket har nyligen uppdaterat listan över nationellt betydelsefulla kulturhistoriska miljöer. Detta var en prestation som tog nästan tio år. Dessa områden är historiskt eller arkitektoniskt värdefulla. Flera av dem har också viktiga landskapsvärden. På listan finns nu nästan 1200 områden. Finska markanvändnings- och bygglagen förutsätter att dessa områden beaktas i landskapsplanläggningen och i lokal planläggning.

För ett par år sedan påbörjade miljöministeriet en uppdatering av förteckningen över nationellt värdefulla landskapsområden. Arbetet förväntas ta cirka fem år. Som en ny förbättring kommer listan över värdefulla områden den här gången också att innefatta regionalt värdefulla områden.

Tillsvidare har fem landskapsvårdsområden grundats i Finland. De är huvudsakligen landsbygdslandskap med traditionell landsbygdsbosättning samt åker- och ängsmarker. En viktig målsättning med områdena är att bevara dessa byar livskraftiga, samt att ge invånarna kunskap om värdet i landskapet och verktyg att sköta områdena både konventionellt och genom traditionella näringar så som jordbruk och husdjurshållning.

Det nyaste området grundades år 2010 i Lappland, i byarna Kairala och Luiro. Ett annat område i Lappland grundades för fem år sedan i Salla. Lokalbefolkningens och de lokala jordbrukens deltagande har varit mycket viktigt i det förberedande arbetet. Ett av huvudmålen är att säkra fortsatt skötsel av områdena, vilket inte är möjligt utan lokalbefolkningens engagemang.

Det är sannolikt att dessa åtgärder, och flera till, skulle ha genomförts också utan europeiska landskapkonventionen. Men som statstjänsteman kan jag intyga att konventionen har fungerat som ett viktigt flankstöd i arbetet med att förstärka landskapspolitiken vid miljöministeriet, och för den delen hela statsförvaltningen. Ett konkret exempel är konkurrensen om resurser för olika landskapsprojekt. Jag är övertygad om att resultaten i flera fall hade varit avsevärt sämre utan stöd av konventionen.

Tack vare landskapskonventionen utvärderas alla landskapsprojekt numera utgående från konventionen. Alla framgångar är ett steg mot att uppnå konventionens målsättningar, och samtidigt målsättningarna för vår landskapspolitik.

Ny verksamhet i landskapsarbetet

Till sist vill jag ännu sammanfatta ny verksamhet och nya tankar som har väckts som en följd av europeiska landskapskonventionen.

En mycket viktig aspekt är att konventionen främjar allmän diskussion om landskapsfrågor. Ett enkelt, mycket effektivt verktyg för detta är europeiska landskapspriset, som nästa år delas ut för tredje gången. Finland har varje gång utsett sin kandidat till priset genom en nationell tävling om Finlands bästa landskapsprojekt. Tävligen ordnas igen i år inför prisutdelningen nästa år. Båda tidigare gångerna har vi fått gott om tävlingsförslag av både lokala och nationella organisationer som har genomfört olika landskapsprojekt. På hösten ordnar vi ett högtidligt symposium, där miljöministern utser vinnaren som också blir Finlands kandidat i tävlingen om europeiska landskapspriset.

Alla dussintals projekt som har deltagit i tävlingen förverkligar konventionens målsättningar. Dessa projekt, samt det allmänna intresset för tävlingen och dess resultat, stärker vikten av landskapsvårdens målsättningar. Samtidigt bidrar de till att göra konventionen mer känd.

Vinnaren i förra omgången av tävlingen var Finlands naturskyddsförbund med ett projekt där ängar sköttes med understöd av det statliga järnvägsbolaget.

En annan viktig sak som europeiska landskapskonventionen erbjuder är teoretiska och praktiska möjligheter till internationell dialog och internationellt samarbete i landskapsärenden. Denna möjlighet utnyttjar vi just nu, på det här seminariet.

Det finns otaliga exempel som jag inte har tid att gå igenom i min presentation, så som forskning och skolning, samt allmänhetens deltagande i planering och vård av landskapet. På basis av min egen erfarenhet vågar jag säga att konventionen bidrar till att öka verksamheten på dessa områden.

De nordiska ländernas historia med omfattande samarbete är både lång, nära och rik. Vi har redan genomfört flera gemensamma projekt i nordiska ministerrådets regi. Också det här seminariet är ett bra exempel på dylikt nyttigt samarbete.

Det är självklart att internationell diskussion om landskapets alla former och aspekter är en förutsättning för framgång för europeiska landskapskonventionen. Konventionen borde ses som en långsiktig process snarare än ett beslut eller definition på rätt slags landskapspolitik just nu. Under konventionens första årtionde har bara fröet såtts för det banbrytande arbete vi har framför oss.

Europeiska kulturlandskap har formats lite i taget, genom försök och misstag under århundraden och årtusenden. Jag tvekar inte att påstå att den processen ännu inte ens har nått halvvägs. Landskapskonventionen erbjuder ett flerdimensionellt verktyg för att förstå vårt multifunktionella landskap och processerna bakom den. Det är också viktigt att erkänna grundläggande skillnader i våra europeiska landskap och att upprätthålla dessa skillnader. Samtidigt är det viktigt att utveckla metoder för att vårda dessa landskap, så att de fortsättningsvis formar våra personliga identiteter och samtidigt bidrar till att berika våra multikulturella identiteter.

Det finns ännu en synpunkt som är värd reflektion. Immigration är ett växande fenomen både inom Europa och från andra världsdelar till Europa. Kunskap och förståelse om landskapets utformning och utveckling kan hjälpa immigranter att förstå och acceptera sin nya livsmiljö.

Landskapet är en livslång inlärningsprocess för var och en. Europeiska landskapskonventionen kan som bäst främja denna process och därmed bidra till större förståelse för våra landskap, samtidigt som den kan främja ansvarfull vård av landskapet.

3.3 Norge

Av Liv Kirstine Mortensen

Først noen generelle fakta om Norge; Netto landområdet er ca 305 000 km² og spenner fra snaufjell med isbreer til frodig landbruksjord og øyer langs kysten. Befolkningen passerte tidligere i år 5 mill og øker raskt.

Dyrkbar mark utgjør bare 3,5 % (10 000 km²) og kun 2,8 % av Norges areal er fulldyrket. Til sammenlikning er ca 38 % dekket av skog. Det bebygde arealet utgjør 1–2 % avhengig av hvordan en regner

Tilsynelatende har Norge god plass med bare 16 personer per km². Men store deler av landet er egentlig ikke egnet for bosettingen. Summerer vi opp det som aktivt er i bruk, ser vi at 70–75 % utgjør det vi kaller villmark. Med noen få unntak, lever vi i Norge på smale striper av land langs kysten og fjordene og i dalbunnene. De siste årene har vi sett en sterk sentralisering mot de store og mellom store byene, men også tettstedene vokser. Kystlinjen er ca 2 500 km. Medregnet alle fjorder og vikene, er kystlinjen drøyt 25.000 km og medregnet alle øyer utgjør den over 83 000 km. By-/tettstedsveksten og bygging og utvikling langs kysten er dermed naturlig nok noen av de viktigste utfordringene for landskapet i Norge.

Norge undertegnet den europeiske landskapskonvensjonen i oktober 2000, og ratifisert den ett år senere, den 23. okt 2001. Miljøverndepartementet er øverste myndighet for Norges landskap og har ansvaret for å følge opp landskapspolitikken og landskapskonvensjonen. I Norge er det et mål at roller og oppgaver skal fordeles på de ulike forvaltningsnivåene i tråd med nærhetsprinsippet, der beslutningene blir tatt så nær befolkningen som mulig. Derfor forvaltes ca 84 % av Norges fastlandsareal av kommunene gjennom plan- og bygningsloven.

Norge står ovenfor landskapsmessige utfordringer som en følge av

- økt aktivitet i energisektoren.
- driftsendringer i jordbruket.
- tiltak innen samferdsel.
- masseuttak og gruvedrift.
- fortetting og sentralisering.
- samt lokalisering av reiselivsbedrifter og fritidsbebyggelse i kyst-, fjord- og fjellområder.

Dette krever verktøy for kartlegging og vurderinger av landskapsvirkninger.

Det er en utfordring at det er staten sentralt som har forpliktet Norge til å iverksette landskapskonvensjonen, mens det i hovedsak er lokalt og regionalt den må følges opp. Mange av de viktige virkemidlene for oppfølging av landskapskonvensjonen, som plandelen av plan- og bygningsloven med regelverket for konsekvensutredning, kulturminneloven og naturmangfold-

loven, ligger til Miljøverndepartementet. Vi har derfor muligheten for å se virkemiddelbruken i sammenheng. I tillegg samarbeider vi med de andre departementene som har sektorlover som gir rammer for tiltak som også kan påvirke landskapet, men her har vi forbedringspotensial.

Uansett – Det samlede instrumentet er plan- og bygningsloven og der er det kommunene som er hovedaktør sammen med de statsetatene/direktoratene som selv forestår tiltak eller gir konsesjon til ulike infrastrukturtiltak og utvinning av naturressurser. Fylkesmennene og fylkeskommunene skal være medspillere og vakthunder, og gi faglige råd til kommunene. I tillegg har de rett til innsigelse.

Landskapskonvensjonen har som kjent noen grunnforutsetninger (generelle tiltak) i artikkel 5, som skal følges opp blant annet gjennom de særlige tiltakene artikkel 6 peker på. I Norge har vi fått gjort en del på noen av disse områdene, for eksempel lovgivning, medvirkning og bevisstgjøring, mens vi knapt har startet på andre.

Miljøverndepartementets virkemidler omfatter

- Nasjonale føringer i stortingsmeldinger og statlige retningslinjer.
- Lovutvikling.
- Metodeutvikling.
- Avgjørelse av enkeltsaker (innsigelser og klager).

Pilotprosjekter og ulike forsøk har vært og er viktige for å utvikle veiledning og retningslinjer på regionalt og nasjonalt nivå. For å fremme bevisstgjøring har vi laget brosjyrer om konvensjonen på norsk og samisk, samt landskapsprisen, og filmen Hverdagslandskapet. I filmen forsøker vi å få formidlet det som har vært det norske hovedbudskapet om Landskapskonvensjonen – at den er for alt landskap, men at den gjennom sin unike forståelse av landskapet kanskje er viktigst for hverdagslandskapet. Det fordi det ekstraordinære landskapet lenge har blitt ivaretatt gjennom de ulike særlovene som naturvernloven (fra 2009 naturmangfoldloven) og kulturminneloven. Det nye med landskapskonvensjonen er at den definerer landskapet som et område, slik vi mennesker opplever det på grunnlag av våre erfaringer og kunnskaper. Dermed omfatter den alt landskap.

Til nå har hovedarbeidet med å øke bevisstheten, utvikle verktøy og metoder omkring landskapet vært gjort gjennom utprøving i fylkene i konkrete prosjekter og det arbeidet fagmiljøene knyttet til universitetene (særlig UMB på Ås) og enkelte konsulentfirmaer, har gjort. I tillegg har faktisk de etatene som står for noen av de største inngrepene i landskapet bidratt mye med å utvikle metoder og verktøy for å vurdere landskapet. Når det skal bygges veier, jernbane og store energianlegg er det ressurser til planlegging, og mange dyktige fagfolk er inne for å gjøre ting best mulig. Samtidig er landskapet bare et av mange elementer de skal forholde seg til, og ikke det de måles mest på.

Det vi nå må jobbe med er en mer enhetlig vektlegging av landskapet i hele landet – alle fylker og sektorer, og få gitt landskapet generelt tyng-

de og status. Ikke minst få gjort mer for å få integrert landskap i den alminnelige politikken

Konvensjonen forutsetter at myndighetene skal legge til rette for økt kunnskap om og diskusjon av landskapet. Det er utfordrende å få landskapsvurderinger inn i all planlegging, og skape kunnskapsbaserte diskusjoner og medvirkning. Det er ikke nok at det står i plan- og bygningsloven og nasjonale forventninger. Kommunene som planmyndighet må få kunnskap, faktaunderlag og verktøy, slik at de klarer å ivareta landskapet i planleggingen. I dag får vi alt for ofte diskusjonene etter at eller når tiltakene er i ferd med å bli gjennomført.

Første utgave av Nasjonale forventninger kom i juni 2011. Et av de seks temakapitlene den har med omtaler Natur, kulturmiljø og landskap. Omtalen av landskap og landskapskonvensjonen er svært kortfattet – men det er med, og det er også stilt noen forventninger knyttet til landskapet.

Plan- og bygningsloven er vårt viktigste redskap for å følge opp landskapskonvensjonen Den har i tillegg til nasjonale forventninger hvert 4. år, gitt oss nye muligheter til å ta vare på landskapet bl.a. ved at;

- Landskapet er tydeliggjort under oppgaver og hensyn i planlegging etter loven.
- Det er innført egen hensynssone for landskap.
- Bedre kobling mot byggesaksbehandling og rom for høy grad av detaljbestemmelser i forhold til utforming.
- Og manglende ivaretagelse av landskapet i samsvar med de prinsippene Landskapskonvensjonen setter opp kan være grunnlag for innsigelse.

Hensyn til landskap kan og forventes nå innarbeidet i kommunenes planlegging. Det stiller krav til kompetanse og kunnskap kommunene kun i begrenset grad har i dag. Det vi nå jobber mye med er å få utviklet gode verktøy/metoder for landskapskartlegging og -analyser til bruk i planlegging. Det for å hjelpe fylkene, kommunene og andre planleggere med å ivareta de viktige verdiene Landskapskonvensjonen utfordrer oss i forhold til. Vi presenterer en del av dette arbeidet i egne foredrag senere.

Det er særlig i de store utbyggings- og inngrepssakene at landskap har vært et diskusjonstema i offentligheten. I behandling av de store sakene ser vi at landskap ofte ikke står sterkt når det skal måles mot viktig infrastruktur, næringsvirksomhet, byutvikling og klimatiltak. Alt for ofte styrer de som skal stå for de store tiltakene ikke utenom de mest verdifulle landskapene – selv om de er kartlagt og klassifisert. Mange prosjekter styres fortsatt mest av snevre sektor-/næringsinteresser og økonomiske hensyn.

Landskap er i tillegg ikke så høyt i den politiske bevisstheten og må derfor vike for andre hensyn som settes høyere. Heldigvis ser vi at bevisstheten øker. Stadig oftere er landskap del av diskusjonene rundt et tiltak. Også i forhold til alle de små hverdagstiltakene som i sum fører landskapet vårt i en uønsket retning er oppmerksomheten økende, men det er mye som

gjenstår før landskap er like godt innarbeidet som mange andre viktige temaer. I tillegg har mange ikke helt forstått at det ikke er noe mål i landskapskonvensjonen å hindre endringer eller å "fryse fast" bestemte landskap, og at konvensjonen ikke kan brukes direkte for å stoppe tiltak det er lokal motstand mot. De griper ikke helt at konvensjonen skal hjelpe oss til å etablere et system som håndterer de endringene som må komme på en god måte. Slik at vi kan skape utvikling og samtidig beholde et landskap der folk ser seg tjent med å bo og arbeide.

De siste årene har det vært to store tiltak som har vært under planlegging i Hardanger som har blitt diskutert i en landskapssammenheng. De illustrerer godt hvordan opplevelsen av et tiltak farges av hvilke nytte en ser i prosjektet/tiltaket. Det gjelder ny bru over Hardangerfjorden for Rv7 og ny kraftledning mellom Sima og Samanger. Lokalt er brua stort sett tatt vel i mot – den har da også stor nytteverdi lokalt ved å erstatte en ferge, mens kraftledningen har møtt massiv motstand – den skal da heller ikke dekke noe lokalt kraftbehov.

Selvsagt er ikke de to tiltakene direkte sammenliknbare. Kraftledningen går over flere mil og krysser flere fjordarmer, mens brua har en langt mindre utstrekning, men begge deler ruver i landskapet. Diskusjonene har synliggjort at vurderingene også gjenspeiler om vi opplever forventet effekt av tiltaket positivt eller negativt – Det er nesten ingen objektiv felles opplevelse av landskapet og hva som er viktig eller verdifullt.

Diskusjonen har vist behovet for medvirkning og gode metoder og verktøy i planleggingen, som kan gi oss mest mulig fakta og objektive kriterier å vurdere/diskutere ut i fra. Vi trenger et felles nøytralt kunnskapsgrunnlag – I tillegg illustrerer diskusjonen at Landskapskonvensjonen har grepet noe når den i sin definisjon tar utgangspunkt i at landskapet er et område, slik vi mennesker opplever det på grunnlag av våre erfaringer og kunnskaper. Samtidig endres opplevelsen over tid basert på erfaringer, kunnskap, prioriteringer og egne behov. Jf at for 50 år siden var kraftmaster tegn på utvikling og velstand, nå er de uønskede monstre.

Så hvordan sikre at:

- landskapet og landskapskartleggingen får tyngde og status også på nasjonalt nivå.
- en mer enhetlig aksept av landskapsverdiene horisontalt og vertikalt
- kunnskapen blir samlet så vi vet hva vi har av ulike typer landskap og hvilke verdier de inneholder.
- kunnskapen om landskap blir tatt i bruk i de konkrete sakene.
- medvirkning og diskusjon av tiltakene er reelle og fokusert, slik at de som deltar har påvirkningsmulighet.
- ikke næringsinteresser og økonomi overstyrer kunnskapen.
- landskap integreres i den alminnelige politikken.

Ja det jobber vi med å finne ut av.

3.4 Island

Av *Stefán Thors*, Planstyrelsen

Vi fik en ny planlov her i Island sidste år og landskabet har nu fået en værdig plads i lovens formålsparagraf hvor det siges at lovens formål er bl. a. at tilvejebringe en hensigtsmæssig og økonomisk udnyttelse af landets goder, sikre bevarelse af landskab og natur- og kulturværdier. Landskabet er således officielt blevet et emne i planlægningen og dermed også i konsekvensanalyser om virkninger på miljøet.

Loven om naturfredning er nu under revision og det fremkommer i hvidbogen, som er lavet i den anledning at landskabet vil få sin plads i den nye lov.

Interessen for forskning af landskabet er vokset betydeligt i universiteterne, blandt planlæggere og i administrationen. I forbindelse med en Rammeplan for bevarelse og udnyttelse af vandkraft og geotermisk energi -udviklede universitetsfolk udførlige metoder til landskabsanalyser som sikkert også vil gavne i andre sammenhæng.

Nogle kommuner er allerede begyndt at gå ud fra landskabet i kommuneplanarbejdet og generelt kan man sige at helheder i rummet får større betydning. Det kan være ud fra landskab, bevoksning, geologi eller noget andet.

Vi arbejder nu med den første landsplanstrategi i Island i henhold til den nye planlov. Forslaget skal fremlægges i Folketinget i efteråret. Miljøministeren besluttede sidste år at i den første landsplanstrategi skulle man lægge vægt på planlægningen af højlandet i midt Island på den ene side og bosætningsmønsteret på den anden side.

Planlægning på havet skal også behandles, men det er en anden sag.

Højlandet karakteriseres netop af store lidt rørte vidder som man nu gerne vil bevare som helheder. Forslaget nu går bl. a. ud på at definere 3 store områder hvor man lægger sammen de områder som allerede er bevaret på en eller anden måde og de områder som endnu ikke er bevaret men vil få en eventuel kommunal bevaring.

Höjsletten ligger i 5– 600 m over havet og der findes ingen bosætning i højlandet som dækker omkring 40 tusind kvadratkilometer eller 40 % af landets areal.

Bosætningsmønsteret som er det andet tema i landsplanstrategien derimod, er mere præget af kulturlandskab, som ganske vist har store vidder i forhold til det vi kender fra mange europæiske lande.

Kommunerne skal i deres planlægning tage hensyn til landsplanstrategien. Den er ganske vist ikke bindende, men hvis kommunerne ikke er enige med strategien – skal de gøre rede for og begrunde hvorfor de ikke ønsker at tage hensyn til strategien.

Det synspunkt at vi her i Island ikke behøver at tænke så meget på bevarelse af landskabet fordi vi har så meget af det – går ikke længere.

Den hurtige opbygning i de seneste år har vist at selv om vi er forholdsvis få indbyggere i et stort land så kan vi godt, hvis vi lægger os frem – ødelægge det på kort tid hvis ikke al planlægning og opbygning bygger på prinsipper om bærbart udvikling.

Fornuftigt samvær med landskabet kan let ses i sammenhæng med bærbart udvikling hvor udnyttelse af landskabet kan styrke økosystemer og økonomisk udvikling.

Landskabet udgør en vigtig del af livskvaliteten for mennesker overalt i verden. Landskabet har ingen grænser. Det har en lokal, nordisk, europæisk og international værdi som vi må stå sammen om at beskytte, styre og planlægge.

3.5 Sverige

Av *Leif Gren*, Riksantikvarieämbetet

Inledning

Med riksdagens medgivande ratificerade Sverige den Europeiska landskapskonventionen 2011. I Sverige låg ansvaret för den landskapskonventionen formellt på Miljödepartementet mellan 2000–2006, och därefter på Kulturdepartementet. Departementen har dock själva inte deltagit aktivt i Europarådets workshopar eller i den svenska planeringen rörande konventionen. Istället har departementen delegerat frågor om att utreda implementeringen på myndigheterna, först Naturvårdsverket och sedan 2006 på Riksantikvarieämbetet (RAÄ). Riksantikvarieämbetet har lämnat flera utredningar om landskapskonventionen till Kulturdepartementet, och dessa utgjorde ett underlag inför den svenska ratificeringen. Riksantikvarieämbetet har dock inget exklusivt ansvar för konventionen, utan det åligger alla berörda statliga myndigheter att leva upp till konventionen.

Förändringar i synen på landskap

När vi på Riksantikvarieämbetet började utreda vad landskapskonventionen skulle kunna innebära i Sverige så valde vi att se frågan i ett brett perspektiv. I ett historiskt perspektiv så har själva synen på landskapet förskjutits, från att de flesta medborgare för hundra år sedan själva arbetade i nära kontakt med landskapet vanligen med produktion inom skogs- och jordbruk till att befolkningen i dag mera har fått rollen av betraktare där andra frågor kommer i fokus i politiken. Man kan också konstatera att sättet landskapet används på i dag är mycket annorlunda än för hundra år sedan. Då skedde det mesta arbetet i landskapet ännu med muskelkraft, för att under 1900-talet ske med hjälp av fossila bränslen. I dag står vi inför ett nytt gigantiskt paradigmskifte, så att fossila bränslen ska fasas bort och ersättas med förnybar energi, som vind-

kraft och biobränslen. Detta kommer att få en påverkan på landskapet som är svår att överblicka.

Nya behov och möjligheter i myndighetsarbetet

Landskapet är ett mångfacetterat begrepp och myndigheternas arbete måste fokuseras. Sedan länge arbetar exempelvis natur- och kulturmiljömyndigheterna ofta med antingen "degraderade" problemområden eller områden med särskilt höga kvaliteter som ska bevaras. Inte sällan är det svårt att hinna bevaka vardagslandskapet där de flesta människor lever. Nya synsätt på landskapet och stora omvandlingar i hur landskapet används leder inte sällan till förändringar och uttalade målkonflikter. I just det sammanhanget är Europeiska landskapskonventionen viktig för att se vad som faller mellan stolarna, och för att föra upp frågor på bordet i ett tidigt skede och för att stärka en demokratisk behandling av beslut kring landskapet. Eftersom förändringar i landskapet ibland kan medföra nya problem så är det viktigt att arbetet med landskapskonventionen ligger nära politikens prioriteringar så att arbetet med tillämpningen får behövlig tid och resurser.

För att nå beslutade mål har myndigheterna från den politiska nivån fått olika styrmedel att arbeta med: lagstiftning, vägledning, informationsmaterial, ekonomiska bidrag eller andra stöd, uppföljning med datainsamling och register, liksom vissa insatser med forskning, utveckling och utbildning. För att nå framgång i arbetet behöver myndigheterna ha ett multifunktionellt synsätt där olika landskap kräver olika insatser. Det finns många exempel på att alltför stora problem uppstår om ett enda landskapsintresse helt tar överhanden, t.ex. kan ett intensivt skogs- eller jordbruk leda till att landskapets sociala värden, och natur- och kulturmiljön blir alltför utarmad.

Landskapskonventionen ger helhetssyn men landskapspolitik saknas i Sverige

Till de viktiga nya möjligheterna med Europeiska landskapskonventionen hör att den erkänner den subjektiva dimensionen i landskapet, det vill säga att människors känslor och upplevelser i landskapet måste ges en plats i politiken och myndighetsarbetet. Det handlar alltså om att utnyttja landskapskonventionen så att framtidens landskap ska bli så bra som möjligt.

Att planera framtidens landskap är många gånger en utmaning, inte minst då det inte finns någon egentlig landskapspolitik i Sverige. Sedan lång tid hanteras landskapet istället utifrån olika sektorspolitik, av vilka de viktigaste är skogspolitik, regionalpolitik för tillväxt, transportpolitik, plan- och bebyggelsepolitik, och kulturmiljöpolitik respektive naturvårdspolitik. Det är viktigt att vara medveten om att landskapskonventionen bara kan påverka politiken och inte de privat ägda delarna av landskapet. Det är istället genom politikens "morot och piska" som samhället kan påverka markägare att utveckla landskapet i en viss riktning.

Landskapskonventionens helhetssyn på landskap är viktig, och behövs i nya politiska problemkomplex som handlar om klimatfrågan, omställningen till förnybar energi, finanskriser i Europa med mera. Eftersom landskapet påverkas av många gränsöverskridande faktorer är det viktigt att utveckla det Europeiska och Nordiska samarbetet.

Alla parter kan bidra på något sätt för en bättre utveckling av landskapet. Regering och riksdag beslutar om vilken politik som ska gälla. Myndigheter på statlig, regional och kommunal nivå tillämpar den politik som beslutats. Allmänheten och dess eventuella deltagande i enskilda organisationer utgör den demokratiska grunden för den politik som gäller.

Nationell samordningsgrupp och framtiden för konventionen i Sverige

Eftersom landskapskonventionen innebär ett statligt åtagande mot Europarådet så har Riksantikvarieämbetet tagit initiativ till en nationell samordningsgrupp som består av följande statliga myndigheter: Riksantikvarieämbetet (sammankallande), Boverket, Naturvårdsverket, Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, Trafikverket, Tillväxtverket samt en representant för länsstyrelserna.

Den nationella samordningsgruppen under 2012 bildat två olika arbetsgrupper. En grupp ska utreda och ta fram underlag till en svensk nationell strategi för Landskapskonventionen, och även utreda hur man kan inrätta en nationell landskapskonferens, "Landskapsforum," som ska träffas varje eller vartannat år. En annan arbetsgrupp ska utreda frågan om hur Europarådets landskapspris ska tillämpas i Sverige och vilka förslag på kandidater som ska nomineras till Europarådet.

Från Riksantikvarieämbetet ser vi ratificeringen av konventionen som början på ett viktigt arbete för bättre landskap. Det är nödvändigt att konventionen diskuteras och kopplas till politik och aktuella problem, och att tillämpningen får tid och resurser i en hållbar utveckling.

4. Föreläsningar – Landskap i kommuneplanering

4.1 Systemer for kartlegging og analyse av landskap på kommunalt nivå i Norge

Av *Kristin Nordli*, Miljøverndepartementet

I Norge opplever vi økt fokus på landskap i arealplanleggingen på grunn av konflikter knyttet til ulike landskapsendringer. Det er derfor stort behov for detaljert informasjon om landskap i planlegging og forvaltning. Landskap har i dag lite gjennomslag i beslutningsprosessene og for å få gjennomslag i saker er behov for å få bedre oversikt over verdiene i landskapet og en mer systematisk tilnærming. Metodene må være omforente, etterprøvbare og akseptert av partene som arbeider med landskap.

Plan- og bygningsloven er i dag vårt viktigste samordningsarena og redskap for å følge opp landskapskonvensjonen. Loven av 2008 har gitt oss nye muligheter til å ta vare på landskapet. Med landskap i loven menes områder slik folk oppfatter det og som har fått sitt særpreg gjennom naturlig og/eller menneskelig påvirkning. Dette er i tråd med føringene i den europeiske landskapskonvensjonen. Loven kan virke direkte, f.eks. ved at viktige landskaps-, natur- og kulturområder defineres som verneområder i arealplaner. Like viktig er det å sørge for at hensynet til jordvern, landskap, kulturverdier og natur ivaretas gjennom helheten i planleggingen. Det er ofte ikke behov for vern, men en nyansert forvaltning av verdiene, hvor en søker å kombinere en bærekraftig bruk med beskyttelse av de spesielle verdiene i et område. Kommunene forventes å planlegge landskapet innenfor rammen av landskapskonvensjonen.

Jeg skal si kort om hvordan vi følger opp punkt 6 c) som omhandler hvordan vi kartlegger og vurderer landskapet. Innleggene til Morten Clemetsen og Trond Simensen vil utdype nærmere eksempler på bruk av landskapsanalyser og vårt prosjekt om standardisering av landskapskartleggingen.

Landskapsanalyser

Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren har utgitt rapporten; "Landskapsanalyse – fremgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskapsverdi." Med utgangspunkt i denne er det utarbeidet en metodeveileder om landskapsanalyse i kommuneplanen som prøves ut i to

kommuner. Rapporten finnes på følgende nettsted: <http://www.riksantikvaren.no/filestore/NYVeileder442011.pdf>

Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren har i samarbeid med Norges vassdrags- og energidirektorat også utarbeidet en veileder om landskapsanalyse ved etablering av vindkraftverk. Denne prøves nå ut i forbindelse med konsekvensutredninger for utvalgte vindkraftprosjekter, og er ikke publisert. Målet med veilederne er økt kunnskap og bevissthet om landskapet og større fokus på landskapsvirkninger i planleggingen.

Landskapskartlegging

Norge står ovenfor store landskapsmessige utfordringer som en følge av økt aktivitet i energisektoren, driftsendringer i jordbruket, tiltak innen samferdsel, masseuttak og gruvedrift, fortetting og sentralisering, samt lokalisering av reiselivsbedrifter og fritidsbebyggelse i kyst-, fjord- og fjellområder. Dette krever verktøy for kartlegging og vurderinger av landskapsvirkninger på nasjonalt og regionalt nivå. Departementet har derfor satt i gang et prosjekt som ser på behovet for metodeutvikling og systematisk kartlegging ulike typer landskap av hele landet, samt hvordan en nasjonal kartlegging kan utføres på et hensiktsmessig detaljeringsnivå. På bakgrunn av denne rapporten og annet utviklingsarbeid arbeides det nå videre med å utvikle en felles metode for landskapskartlegging i målestokk 1:50 000. Metoden tar utgangspunkt i Skog- og Landskap sin kartlegging og utvikles i samarbeid med Artsdatabanken. En slik kartlegging vil danne grunnlag for analyser og verdi- og sårbarhetsvurderinger.

Medvirkning

Lovverket vårt, og da særlig plan- og bygningsloven legger vekt på at planmyndigheten, enten kommunen eller fylkeskommunen, gjennom hele planarbeidet skal sørge for åpen, bred og tilgjengelig medvirkning i lokalsamfunnet og dialog med organiserte og uorganiserte interesser og tilstrebe størst mulig offentlighet og reell medvirkning i planprosessene. Bestemmelsen innebærer en plikt for planmyndighetene til å iverksette tiltak for å få til den ønskede medvirkning. Er tiltaket stort eller berører viktige steder/landskap øker kravet til medvirkning. Men vi har fortsatt store utfordringer med at folk som blir berørt ikke trekkes tidlig nok inn. Økt vekt på tidlig medvirkning og visualisering av virkningen av prosjekter er derfor viktige forhold vi fokuserer på.

Innsigelser

Landskaphensyn kan brukes som innsigelsesgrunn. Det er først og fremst fylkesmennene og fylkeskommunene som fremmer innsigelse på det grunnlag. Vi ser at i de fylkene hvor det er jobbet med landskapskonvensjonen og landskap på regionalt nivå, er det flest innsigelser der landskaphensyn brukes som begrunnelse. Men det er ikke noe mål å få mange innsigelser. Det viktigste er at kommunene og fylkene vektlegger

landskap når de utarbeider planen, men det er en stor utfordring med 429 kommuner, der ikke alle har tilstrekkelig kapasitet og kompetanse. Dette har vi som en av våre største utfordringer.

4.2 Noen eksempler på bruk av landskapskartlegging og landskapsanalyse på kommunalt nivå i Norge

Av *Morten Clemetsen*, Institutt for landskapsplanlegging, UMB og Aurland naturverkstad AS

Den europeiske landskapskonvensjonen fokuserer på behovet for å etablere god kunnskap om landskapet, dets innhold, funksjon og betydningen det har for befolkningen. Det oppfordres til landskapskartlegging av landenes samlede territorium, og til utvikling av egnede metoder for landskapsanalyse. Det har blitt arbeidet med metodeutvikling for landskapskartlegging og analyse for landskap på kommune og regionnivå siden 1980-tallet.

Prosjektet "Natur- og kulturlandskapet i arealplanleggingen" ble igangsatt som et felles nordisk initiativ i regi av Nordisk Ministerråd (1987) og med professor Magne Bruun ved Norges landbrukshøgskole som prosjektleder. Arbeidet omfattet blant annet utvikling av prinsipper og kriterier for regioninndeling av landskap, hvor *landskapskarakter* ble et samlende uttrykk for landskapets særpreg og variasjon vurdert i en regional kontekst. Som videreføring av dette ble det ved Norsk institutt for jord- og skogkartlegging (NIJOS) senere på 1990-tallet utviklet et "Nasjonalt referansesystem for landskap" basert på inndeling av Norge i 45 overordnede landskapsregioner og 444 underregioner (Puschmann 2005).

Ikrafttredelsen av den europeiske landskapskonvensjonen i Norge i 2004 markerte samtidig en gradvis endring av forståelsen av hva landskap var; fra å representere utvalgte områder med særlige (estetiske) kvaliteter, slik det ble vurdert i forbindelse med miljøutredninger knyttet til store vannkraftprosjekter på 1960-tallet, til landskapskonvensjonens uttrykk for landskap som en felles arena som omfatter et samlet territorium (Selman 2006). Utfordringen i dag er å utvikle gode metoder for landskapsvurderinger som gir grunnlag for integrert, dynamisk forvaltning og flerfunksjonell verdiskaping og utvikling.

I 2007 ble det i regi av Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren igangsatt ny metodeutvikling for analyse og verdisetting av landskap til bruk i kommuneplanlegging og i konsekvensvurderinger av vindkraftanlegg. Metodeveileder ble publisert i 2011 (DN og RA 2011). Metodeveilederne er nå under uttesting i utvalgte prosjekter. I forbindelse med metodeutviklingsarbeidet ble det også publisert en generell framgangsmåte med et omfattende sett av kriterier som kan benyttes for

å komme fram landskapskarakter for et utvalgt område. (DN og RA 2010). Et viktig nytt bidrag til forståelse av landskap som denne framgangsmåten gir, er knyttet til beskrivelser av de endrings- og vedlikeholdsprosesser, og sammenhenger og brudd som framtrer og er karakterdannende for et område. Framgangsmåten kan så tilpasses og de problemstillinger som man ønsker svar på i ulike prosjekt – avhengig av; skala, formål, aktører, målgruppe og anvendelse.

Det finnes altså ikke en metode for landskapsanalyse som kan benyttes uavhengig av problemstilling og formål. I foredraget blir det gitt en kort presentasjon av 8 ulike landskapskartleggings- og analyseprosjekter som er gjennomført de siste 5 årene, som synliggjør noe av variasjonen i tematikk, skala og anvendelse. Disse kan grupperes i tre kategorier.

Landskapskartlegging

Utredning av landskapets innhold og særpreg med utgangspunkt i et definert sett av landskapstyper. Beskrivelse av landskapskarakter og fastsetting verdi, foretas for individuelle landskapskarakterområder, med utgangspunkt i representativitet i forhold til en gitt landskapstype. Landskapskartlegging gir et regionalt heldekkende og sammenliknbart kunnskapsgrunnlag for strategisk planlegging på region og kommunenivå.

- Kartlegging og verdivurdering av landskap i Hordaland Fylke (2007 – 2011). Oppdragsgiver: Hordaland fylkeskommune.
- Fylkesdekkende landskapskartlegging og verdisetting av landskapsområder i Nordland fylke (2011 – 2013). Oppdragsgiver: Nordland fylkeskommune.

Landskapsanalyse

Utredning av landskapets innhold, funksjon og dynamikk til bruk for vurdering av landskapsverdier og endringspotensial/ kapasitet i forhold til planlagte tiltak.

- Landskapsanalyse som grunnlag for rullering av arealdelen av kommuneplan for Granvin herad (2009) Oppdragsgiver Granvin herad, Hordaland.
- Landskapsanalyse for Skei og Skeisnesset – et nasjonalt uvalgt kulturlandskap. Grunnlag for utarbeiding av kommunedelplan (2010). Oppdragsgiver Leka kommune, Nord Trøndelag.
- Landskapsanalyse for Prostnesset i Tromsø by (2011). Oppdragsgiver: Havnevesenet, Tromsø kommune.
- Landskapsanalyse for Nordfjella i Sogn og Fjordane, Hordaland og Buskerud fylker. Grunnlag for regional plan for forvaltning av nasjonalt villreinområde, friluftsliv og lokalsamfunnsutvikling (2011).

Landskapsressursanalyse

Landskapsanalyse med utvidet fokus på involvering og medvirkning fra befolkningen, for å kunne dokumentere landskapets betydning for identitet og som ressurspotensial for lokalsamfunnsutvikling og bærekraftig verdiskaping.

- Landskapsressursanalyse for Telemarkskanalen Regionalpark, 6 kommuner (2009–2010).
- Landskapsressursanalyse for Ytre Hvaler Nasjonalpark (2011–2012). Studentoppgave utarbeidet av Rune Skeie, UMB.

4.3 Svenska kommunernas planering i ett landskapsperspektiv – översiktsplaneringens möjligheter för genomförande av den europeiska landskapskonventionen i Sverige

Av Ulrika Åkerlund, Boverket

Det finns många likheter mellan den europeiska landskapskonventionen och syftet med plan- och bygglagen (PBL) i Sverige. Konventionen stärker viktiga delar i PBL såsom hushållningsaspekterna med mark och vatten – både bevarande och utveckling, helhetsperspektivet på landskapet, den breda samrådsprocessen och den demokratiska förankringen som är formaliserad i lagen. Den kommunala översiktsplaneringen utgör grunden i den fysiska planeringen och är ett nyckelinstrument för att genomföra landskapskonventionen i Sverige.

Sedan 2011 har Sverige en ny plan- och bygglag (SFS 2010:900). Här stärktes översiktsplanens roll genom vissa ändringar i den nya lagen. Dessa förändringar syftar till att översiktsplaneringen ska bli mer kontinuerlig och mer strategisk. Bl.a. ska kommunen nu i översiktsplanen redovisa hur de avser att ta hänsyn till nationella och regionala mål, planer och program som är relevanta för hållbar utveckling. Detta för att stärka kopplingen till den regionala nivån, men också för att göra översiktsplanen mer strategisk. Kopplingen till den regionala nivån är viktig ut ett landskapsperspektiv då många landskap går över kommungränser och ett regionalt samarbete behövs för att behålla och utveckla sin karaktär och särart. Kommunen ska aktualitetspröva sin översiktsplan vart fjärde år och länsstyrelsen ska tillhandahålla en sammanfattande redogörelse till kommunerna som underlag för aktualitetsprövningen.

Men för att landskapsperspektivet ska utvecklas i översiktsplaneringen så är det av stor vikt att kommunen har tillgång till kvalificerade kunskaps- och planeringsunderlag som också går över kommungränserna. Det finns behov av mer kunskap om landskapet som helhet. Det

handlar kanske inte så mycket om att göra nya inventeringar, utan om att samla den kunskap som finns på t.ex. länsstyrelse eller i en kommun och uttrycka den på nya sätt i form av bilder, kartor eller andra underlag som synliggör samband och sammanhang i landskapet.

Den sociala dimensionen av hållbar utveckling lyfts ofta fram som en nyckelfaktor, inte minst i arbetet med hållbar stadsutveckling. Former för delaktighet och samverkan behöver utvecklas i planeringen. Särskilt när det gäller stadslandskapet, där intressena är många och koncentrerade. Stadsutveckling medför ofta att stadsrum försvinner och nya uppstår. Bostadsnära natur, parker och industriområden, det tätortsnära landskapet är rum som konventionen värnar, men som är svåra att hävda i stadsutvecklings-sammanhang. Här kan landskapskonventionen påverka diskussionen om staden och dess rum och differentiera synsätt och ideal.

Med de intentioner som finns i PBL och ändringar gällande översiktsplanen som den nya lagen medför, så gäller det att ta vara på översiktsplaneringens möjligheter som ett instrument för att planera hållbara landskap i landskapskonventionens anda. Likaså finns det många skäl för planeringen att ta sig an landskapet – stärka helhetsperspektivet, öka samverkan mellan olika sektorer och aktörer och utveckla arbetsformer och demokratiprocesser i planeringen.

4.4 Landscape in planning projects in Iceland

By *Ynvi Loftsson*, Landmótun

This lecture focuses on a landscape classification and evaluation method in planning projects done at Landmótun, an Icelandic landscape architecture practice. While the method originates from Britain, it has also been strongly influenced by our education in Canada, Scandinavia and Germany.

The method is based on analyzing an area in order to classify the land into homogeneous landscape units and division areas within those units. The procedure is performed by combining series of inventory maps, for example topography, geology, vegetation, hydrology, land use and archaeological surveys. Vegetation maps are usually the most important in this context because they give indications of birdlife, hydrology and other features.

The following are three examples of planning projects using this method:

- Regional plan for the Central Highlands in Iceland (40,000 km²)
- Municipal plan for Krýsuvík in the Southwest part of Iceland (46 km²)
- Local plan for Heiðmörk, recreation- and conservation area in Reykjavík (24 km²).

Because of differences in size and scale of these planning areas, the accuracy of the classification that was carried out in each case differed greatly.

Regional plan for the Central Highlands in Iceland

The main goal for this regional plan was to coordinate natural resource and land use in a sustainable way. The biophysical inventory and analysis were based on classifying the land into 8 homogenous landscape units and 57 divisions. The plan was mostly grounded on existing data, as well as a close collaboration with a large group of scientists, individuals and institutions.

The units were compared according to the value and suitability of the land for different uses and weighted for possibilities and constraints for utilization and protection. The landscape was evaluated with respect to a variety of forms, colours and landscape types. Volcanic zone of the country receives a high value where the landscape has a wide variety, are colourful and there you will find the highest mountains of the country and the largest glaciers.

Master plan for Krýsuvík

The area was divided into four landscape units and within them 22 division areas. In order to compile information from existing data, different values for natural features and historical sites were weighted and compared. The main conclusion was that the central part of the area, from sea to lake, had the highest value. Within this area are ancient volcanic craters, with wetlands and a diverse heritage sites. Subsequently, the recreational opportunity was valued where other factors are dominated such as accessibility, recreational facilities and opportunities for environmental education. Due to steep hills and wetland areas vary widely concerning accessibility which affects recreational opportunities.

Local plan for Heiðmörk

The main goal was to define areas for recreational use or protection. On the basis of comprehensive biophysical data and historical survey, the land was classified into 8 different landscape units and 43 division areas. Each division area was put into one of three categories with respect to importance and value for different areas, such as in terms of geology, vegetation, birdlife and landform. Land use in the area can roughly be divided into 4 groups according to its bearing capacity for recreation: a) conservation areas, b) public recreational areas, c) rest areas and d) construction areas. The bearing capacity for recreation refers to how much the area can offer without being damaged. Conservation areas are vulnerable and there the bearing capacity is low, whereas a building site can withstand greater impact.

Our experience with the use of this method is that it helps with presentation of a plan and the subsequent decision making. Representation of the preliminary concept reflects the analysis that has taken place.

4.5 Changes in the everyday landscape – main trends and possible predictions

By *Hrafnkell Proppé* och *Auður Sveinsdóttir*, Agriculture University of Iceland

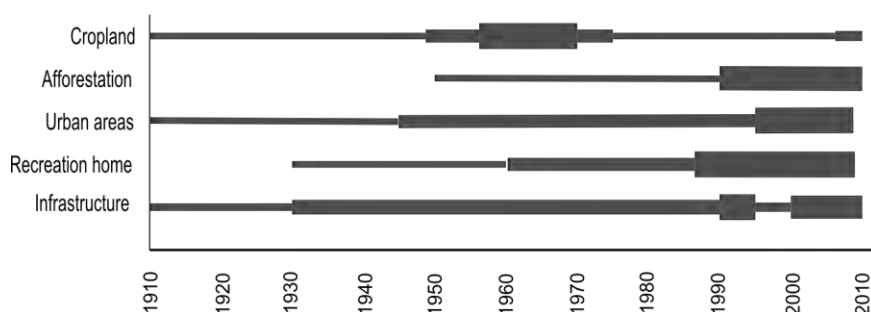
The term everyday landscape can be defined as the territory of the residential community where the inhabitants spend their everyday life and have political influence. This territory is unusually small proportion of Iceland, 20,400 km² or about 1/5 of the whole country. It is in general sparsely populated areas scattered along the shore, below 200 m altitude.

The debate of landscape issues in recent years is mainly connected to classical land-use matters connected to the wilderness areas; utilisation such as energy production or ecological reservation and vastness. The development in the everyday landscape has been much less debated though that part of the country is under constant changes and is the scene of our daily life.

There is no doubt that natural factors are strong in changing our everyday landscape. In the recent decades there are examples as; the eruption in Vestmannaeyjar 1973 which destroyed 1/3 of the town, transformed the shoreline and formed a new mountain. In 1979 an earthquake in Northeast part of the country create a new lake. There will be continuing changes by natural factors in the landscape. It is the part of living in a dynamic land placed on the mid Atlantic ridge.

We do have more control over the human impacts and though it is not as exciting to examine we gain more helpful information by analysing the human factor.

The diagram shows an overview of the human impact in last century, it is not exhaustive. During that period there have been dramatic changes in our everyday landscape driven by sudden modernisation and population jumps.

Från seminariet

Foto Tapio Heikkilä

There have been major changes in agricultural land. At first it was expanded by moorland drainage, then in recent decades forestry has been major factor in regional afforestation projects. In both cases the state treasury finances the projects but individual landowners are free to participate and get paid by quantity performance. Other human factors are urbanization, development of vacation homes in rural areas and infrastructure for transportation and the energy projects.

The scale of this impact increases with time; we are more efficient as technology advances.

Some human factors that will impact the everyday landscape in the coming decades are predictable by legislation and public policies. One of these factors is afforestation. Regional afforestation Projects Act, sets concrete objects of forest and woodland to cover 5% of lowlands, which is an area of 2163 km². The affordable area of the lowlands is primarily the everyday landscape which is 25% more than all cropland is today.

At present, one third of that area has already been planted. Only as these saplings grow into trees will we see the full affect. By the end of next century the amount of noticeable woodland will have increased about seven times from what we see today. Whatever our opinion on afforestation no one can argue that afforestation will transform our daily surrounding enormously next decades.

Another factor is energy production. The Master Plan for Hydro and Geothermal Energy Resources 1999 - 2010 lists many areas for hydro and geothermal energy projects which will take place in the everyday landscape. Large proportion of these projects are in geothermal energy resources. There has been growing dissatisfaction with the impact of using geothermal energy and it is easy to conclude that this dissatisfac-

tion will increase as the number of geothermal power plants will grow. Other options such as tide- and wind energy will therefore probably be more feasible in the future. These options are likely to be implemented nearby residential areas.

Landscape is not only formed by natural and human factors, the observer's perception is highly important and has a formative influence human activities. It is easy to conclude that the strong forces of nature affect Icelanders attitude towards human impact in the way that they are insignificant and could easily vanish from the surface of earth. The trouble is that in recent years human impact has become larger in scale in all senses. Evidence shows that we suffer from lack of understanding of the meaning of visual and aesthetic principles in our surroundings, at least in manmade surroundings. Icelanders identify themselves by mother tongue. We learn language's skills and there is a community requirement which actually ranks people. For some reasons Icelanders do not identify themselves with the landscape at least there are very low requirements for those who are shaping our daily surroundings.

Due to the upcoming impact on the everyday landscape it is very important to strengthen understanding of the meaning of landscape, not only in the picturesque places but also the daily surroundings which are under constant construction.

It is also important to elevate the Icelandic landscape in our identification as nation. Not only in the way we express ourselves but more in regards to how we shape our land. To do that there is a need for stronger visual and aesthetic principles in land-use planning especially for the factors that will have significant effect on landscape. This would underline the importance of awareness and feeling for one's home ground and strengthen our knowledge of the relevance of the landscape in our identification.

Landform, patterns and colours are important landscape elements. By recognise them and integrate in our landscape plan and design we are likely to attain good harmony when we shape our surroundings. The objective is not to stand in the way of landscape changes. It is to increase the quality of the coming development and our daily surroundings, and thereby improve the quality of live for the future generation.

4.6 Landskapsarbete på regional och local nivå i sydvästra Finland

Av Heidi Saaristo Levin, Pargas kommun

I sydvästra Finland har kulturen alltid haft ett stort inflytande på landskapet och människans verksamhet har under årtusenden satt sin prägel på miljön. Åbo, som den äldsta staden i Finland och före detta huvudstad, är sydvästra Finlands huvudort. Skärgården, vattenlederna, den bördiga jorden och skogarna har möjliggjort tidig bosättning och tack vare den tusentals år gamla bosättningshistorien har vi ett särdeles mångsidigt och mångfasetterat kulturlandskap med synliga spår ända sedan stenåldern. Och tack vare den långa utvecklingen kan man gott kostatera att landskapsarbetet och arbetet för kulturmiljöer ligger mycket nära varandra i sydvästra Finland.

Landskapsarbetet i sydvästra Finland är svårt att klart dela upp i projekt som kategoriskt görs på regional eller lokal nivå. Vi lever i ett relativt litet samhälle och precis som olika landskapsområden flyter ihop, flyter också landskapsarbetet över organisationsgränserna. Detta ser vi som en rikedom och en möjlighet.

I sydvästra Finland har *Arbetsgruppen för kulturmiljöfrågor* sammanträtt sedan 1990-talet. Arbetsgruppen består av ett tjugotal tjänstemän från olika myndigheter och främst regionala organisationer. Arbetsgruppen behandlar aktuella landskapsfrågor och lyfter fram landskapsärenden i allmän diskussion. Nyligen uppdaterades Kulturmiljöprogrammet för Egentliga Finland. Programmet består av landskapsrelaterade artiklar och goda exempel på landskapsprojekt. Programmet innehåller också målsättningar för kulturlandskapsarbetet i regionen och ett schema för årlig uppföljning. Det första kulturmiljöprogrammet uppgjordes år 1994.

Vårt landskap påverkas konkret av hur vi ändrar på markanvändningen och därför har både regional och kommunal planläggning en särdeles viktig roll i landskapsfrågor. Planläggningen kan och ska ses som en viktig del av landskapsarbetet. Då vi planlägger områden frågar vi oss: Hur ska vi styra utvecklingen? Hur och var ska vi ändra på områdesanvändningen? Att anpassa förändringen i omgivningen och få de olika pusselbitarna att falla ihop är inte alltid enkelt, men ofta lyckas man allra bäst då man tar landskapet dvs. landskapets karaktär och struktur som utgångspunkt för planeringen.

Ett av de stora aktuella planläggningsprojekten i sydvästra Finland har varit planeringen av en ny järnväg mellan städerna Salo och Helsingfors. Egentliga Finlands förbund har låtit göra en landskapsplan där bl.a. kulturmiljö- och landskapsvärden konkret påverkade valet av platsen för den nya järnvägen. Ett annat aktuellt tema inom planläggning är vindkraft och i nästan alla 28 kommuner i Egentliga Finland utreds som

bäst var vindkraft kan etableras utan att möllorna påverkar landskapet allt för negativt. Ur ett landskapsperspektiv kan planläggning ses som en sorts vidsträckt samarbetsprojekt där alla är välkomna att delta i processen och påverka slutresultatet.

En viktig målsättning för landskapsarbetet i regionen är att engagera allmänheten till att delta i diskussionen och medverka i miljö- och landskapsarbetet. Hösten 2012 publiceras internet-portalen Miljö Nu! som kommer att samla sakkunniga och allmänheten till att diskutera bl.a. landskapsfrågor på webben. Miljö Nu! kommer förhoppningsvis att bli ett väl fungerande socialt media för bl.a. landskapsfrågor. Adressen till webbportalen: www.ymparisto.lounaispaikka.fi

Förutom landskapsarbetet som utförs på tjänstemannanivå görs mycket arbete på lokal nivå av otaliga föreningar och aktiva eldsjälar. Tack vare dessa syns landskapsarbetet konkret i vår närmiljö. I Pargas drömer vi om att påbörja uppgörande av ett eget kulturmiljö-/landskapsprogram i samarbete med lokala föreningar. Via ett program lyckas nå olika folkgrupper, barn och unga, och kanske vi till och med lyckas skapa en allt bättre samhörighet via processen. Samhörighet är för oss ett speciellt viktigt tema eftersom vi för ett par år sedan upplevt en stor kommunfusion. Kulturmiljöprogrammets viktigaste tema och målsättning skulle vara växelvekan, inte själva dokumentet som produceras som slutprodukt. Skönt nog har vi en god grund att bygga ett gemensamt program på eftersom vi har aktiv föreningsverksamhet inom kommunen. T.ex. Byggnadsvårdsföreningen Curatio har lyckats etablera sin verksamhet i kommunen (<http://www.curatio.parnet.fi/se/index.htm>).

I sydvästra Finland utförs landskapsarbete i samarbete på olika nivåer och arbete för landskap skulle gärna få genomsyra all verksamhet oberoende om åtgärderna utförs specifikt under rubriken landskapsarbete. Vi strävar till att främja symbiosförhållandet mellan olika organisationer och göra tröskeln mellan administration och allmänheten så låg som möjligt. Det är vårt sätt att uppfylla Europeiska landskapskonventionens målsättningar.

4.7 Odense Kommunes landskabskarakterkortlægning og indarbejdelse af den i kommuneplanlægningen

Av *Lene Stenderup*, Byplan, Odense Kommune, Danmark

Det danske plansystem er opbygget sådan, at det er staten, der står for den overordnede landsdækkende planlægning, og udstikker rammerne for den kommunale planlægning, og regionerne der udarbejder regionale råstofplaner.

De enkelte kommuner skal udarbejde en kommuneplan, der ikke er i strid med den overordnede planlægning og som er med til at opfylde statens mål for en lang række områder f.eks. landskabet. Det er kommuneplanens opgave, at omsætte de øvrige planer og politikker til en fysisk plan med kortudpegninger og retningslinjer. Kommuneplanen indeholder f.eks. kortudpegninger af de særlige landskaber og retningslinjer for, hvor der kan tillades nyt byggeri, og hvor der skal ske tilpasninger til landskabet.

Kommuneplanen er ikke bindende for borgerne, men alene for Odense kommune i vores daglige administration. Når større områder skal udbygges vil der blive udarbejdet en lokalplan, der fastsætter bindende bestemmelser også for grundejerne. Sådanne bestemmelser kan f.eks. være omkring placering og størrelse af bygninger.

Det er imidlertid ikke kun staten og regionens planer og politikker, der har betydning for udarbejdelse af kommuneplanen. Odense Kommune sætter også selv rammerne via tværgående politikker og strategier, samt via de aftaler Odense kommune har indgået og forpligtet sig til – f.eks. Aalborg Commitments.

Odense Kommune har vedtaget en miljøpolitik, der bl.a. giver vores bud på, hvordan Aalborg Commitments implementeres i Odense Kommune. I miljøpolitikken har Odense Byråd valgt at opstille et mål om, at der skal udarbejdes en strategi for landskaberne.

For at kunne udarbejde en strategi blev vi nødt til at have noget mere viden om landskaberne. Staten havde i sin udmelding til kommunerne kraftigt anbefalet, at landskabet blev vurderet på baggrund af den metode, der var blevet udviklet, nemlig landskabskaraktermetoden.

Hvis metoden blev fulgt til punkt og prikke, så ville den føre os igennem 4 faser:

- kortlægning af landskaberne
- vurdering af bl.a. landskabernes tilstand
- strategi
- implementering i forvaltningen.

I grove træk har vi på nuværende tidspunkt gennemført de 3 første faser, men mangler at nå helt i mål med den sidste fase.

Det gav god mening for os at benytte landskabskaraktermetoden. Det tidligere Fyns Amt (-2007) var startet på opgaven, så den østlige del af kommunen var allerede kortlagt.

Odense Kommune blev i forbindelse med kortlægningen inddelt i 17 forskellige karakterområder.

Hvert enkelt karakterområde er blevet kortlagt og vurderet – og der er udarbejdet en række anbefalinger til planlægningen.

Kortlægningen af karakterområderne er langt hen ad vejen et arbejde, der foregår ved skrivebordet. I Odense Kommune valgte vi at lade et konsulentfirma lave dette stykke arbejde. Den næste fase er en vurde-

ring af landskabet – en fase hvor der er rigtig meget feltarbejde, som også blev udført af konsulenter, men hvor vi deltog.

Odense Kommune har valgt at udarbejde et tematillæg til vores kommuneplan. Et tematillæg om det åbne land, hvor landskaberne har fået en central rolle. Vi har haft tematillægget i offentlig høring. Her havde borgerne mulighed for også at læse resultatet af vores landskabskarakteranalyse.

Der var ikke mange kommentarer til planerne eller megen debat om landskabet på de offentlige møder. Vi har dog fået ros fra den lokale naturfredningsforening, der synes, at det er værdifuldt at få sat ord på, hvad der karakteriserer de enkelte landskabsområder.

I kommuneplanen er der tegnet et kort over hele kommunen, hvor landskaberne er inddelt i tre områder:

- områder, der skal beskyttes mod yderligere bebyggelse og anlæg
- områder, hvor karakteren skal vedligeholdes forstået på den måde, at bebyggelse og anlæg skal forsøges tilpasset landskabet
- områder, hvor landskabets karakter kan/skal ændres.

Til de tre typer af områder har vi knyttet et sæt retningslinjer, der beskriver, hvilke hensyn der skal tages i områderne.

I forbindelse med landskabskarakteranalysen blev vi opmærksom på, at vi havde et behov for at se de visuelle oplevelsesværdier og udsigter mere bredt på tværs af karakterområderne. Nogle områder med særlige visuelle oplevelsesmuligheder blev kortlagt som sårbare og er derfor udpeget som beskyttet, men vi har valgt også at lave en egentlig udsigtsudpegning de steder, hvor vi synes vi har nogle markante udsigter, som skal bevares i en eller anden form.

Endelig opdeler kommuneplanen landskaberne i 4 overordnede karaktertyper, hvor der også er knyttet retningslinjer til, som angiver hvilke hensyn, der kan tages indenfor områderne.

Selvom kommuneplanen har udpeget både de landskabelige beskyttelsesområder, særlige udsigter og peget på de overordnede karaktertyper, så manglede der i planlægningen en udpegning af de sammenhængende landskaber. Der manglede et billede af, hvor der i Odense kommune var nogle sammenhænge og strukturer, der særligt kendetegner kommunen og som kan give en strategisk retning på udviklingen – også byudviklingen.

I kommuneplanens tematillæg er der derfor udpeget en Grøn-blå struktur, der meget koncentrerer sig om vores ådale, og som forsøger at skabe en sammenhæng mellem by og land. For hver enkelt "arm/kile" er der lavet et lille kort og en beskrivelse, der viser hvilke landskaber, naturområder, skove o. lign. der ligger i området eller hvilken udviklingsmuligheder området har på natur og landskabssiden.

Et eksempel er Odense Å. Odense Å strækker sig på tværs af kommunen fra landbrugslandet med syd – ind gennem byen – ud til Odense

Fjord mod nord. Allerede i slutningen af 1800-tallet traf byrådet en række beslutninger med det formål at beskytte ådalen. Ådalen blev for få år siden fredet på hele strækningen gennem Odense Kommune. En fredning som Odense Kommune var med til at rejse sammen med det tidligere Fyns Amt. Odense Å er med til at trække landskabet ind i byen, og dermed er åen med til at skabe sammenhængen mellem byen og det åbne land.

Odense Kommune har traditionelt altid arbejdet med landskabet i helhedsplaner, strukturplaner og lokaplaner. De seneste eksempler er strukturplanen for en ny bæredygtig bydel ved Bellinge og helhedsplanen for nyt OUH – Odense Universitets Hospital.

Ovenstående beskriver, hvordan vi hidtil har arbejdet med landskabet i vores planlægning. Vi står overfor rigtig mange nye udfordringer, hvor det er vigtigt, at landskabet tænkes med ind i planlægningen og beslutningerne allerede fra starten. I de kommende år skal vi planlægge for vindmøller, biogasanlæg, solcelleanlæg, solfangeranlæg, arealer til klimatilpasning, ny ringvej og store landbrugsbygninger.

Hvis landskabet tænkes med fra starten er der reel mulighed for, at få bebyggelser og anlæg flyttet, hvor det er hensigtsmæssigt eller tilpasset det landskab de skal opføres i.

5. Sammandrag från dag 1

Av *Heiða Aðalsteinsdóttir* och *Matthildur Elmarsdóttir*, Alta consulting.
Power point-presentation vid dagens slut.

The European Landscape convention (ELC) – den europeiska landskapskonventionen

1. Nordiskt samarbete inom landskapsfrågor.
2. Medvetenhet.
3. Utbildning och skolning.
4. Identifikation och utvärdering.
5. Kvalitetsmål för landskapsfrågor.
6. Utvärdering av effekten av strategi och projekt inom landskapsfrågor.
7. Implementering.

Samarbete

- Landskap har inga gränser.
 - lokala, nordiska, internationella värden.
- ELC som en paraplyorganisation för samarbete och planering.
- Internationell.
 - vikt på nordiskt arbete.
- Nordiskt samarbete är bra och starkt. Finns det andra regioner i Europa som samarbetar på samma sätt. Kan vi samarbeta med dem?
 - Inget formellt samarbete inom andra regioner, men samarbete i speciella frågor eller projekt som t ex mellan Spanien och Portugal, Frankrike och Storbritannien, Frankrike och Italien, Frankrike och Spanien. Samarbete i speciella frågor. Bidrag till speciella aktiviteter.

Nordiskt samarbete

Vägen framåt:

- Forum för landskapsfrågor inom lokal och regional planering.
- Gemensam resurspool, riktlinjer, projektexempel.
- Samordning och samarbete inom enheter och utbildning på akademisk nivå.

Medvetenhet

- Ny attityd till bevarande av landskap.
- Landskapsfrågor behöver diskuteras inte bara av vetenskapsmän utan också av konstnärer.
- Landskapsfrågor är viktiga för människors kultur.
 - a) Kulturmiljö ger (liv) kraft.
- „Fjallkonan (Islands Moder Svea)“ ... en uppskattning av landskapet är invävt i vår identitet och självuppfattning.
- „Iceland has landscape to die for“.
- Festivaler + utställningar + filmer + ny interaktiv information skapar en bas för nya diskussionsfora.
- Arbete som syftar till att göra begreppen mera välkända.
- Gemensamma begrepp för bättre förståelse.

Utbildning och skolning

- Intresset för forskning inom landskapsfrågor har ökat avsevärt i Island.
- Införa landskapsfrågor på alla skolnivåer.
 - a) Landskapsundervisning är obligatorisk på gymnasier i Katalonien.
- Hur man ska introducera t ex teknikområden och inte bara de självklara områdena.

Identifikation och utvärdering

- Kulturlandskap har inte respekterats när det gäller miljövård i Island.
- Lokalkännedom och lokalkunskap är alltid avgörande och deltagande från allmänheten är alltid viktig.
- Verktyg som smakar paper!
- Kultur för att arbeta med landskapsprogram behövs .. för processens skull.. och för att aktivera allmänheten.

Analys och utvärdering av landskapets karaktär

- Hur ska man tackla landskapsförändring?
 - a) De mest dramatiska förändringarna sker i vardagslandskapet.
- Landskapet är dynamisk och förändras ständigt.
 - a) Metoderna utvecklas hela tiden.
 - b) Landskapsresursanalys.
- Hur kan vi utveckla och styra resurserna i vår omgivning?
- Redskap för regional utveckling, såsom regionala parker.

Utvärdering av effekten av strategi och projekt i landskapet

- En visuell presentation är viktig för att underlätta den allmänna förståelsen av inverkan.

Kvalitetsmål för landskap

- Få invånare i ett vidsträckt land (Island) men vi kan förstöra det, om vi inte har en strategi
 - a) Landskapsfrågor står inte så högt i kurs på den politiska agendan.
 - b) Regionala perspektiv i planering ökar + nationella mål => Mera strategiskt innehåll.
 - c) Hur ska man introducera t ex teknikområden – inte bara de självklara områdena.
 - d) Svårt att få landskapsfrågor in i andra sektorer än planering.

Implementering

- Lokal och regional uppföljning av centralt beslut.
- Nationell arbetsgrupp i Sverige.
- Kommuner måste få kunskap för att ta landskapet med i beräkningen.
- Varje land har utvecklat riktlinjer, som är starkt influerade av brittiska landscape character assessment (LCA).

Fortsatt diskussion behövs!

6. Föreläsningar – Det nya energilandskapet i Norden

6.1 Landscape analysis and assessment of impacts of geothermal power plants and transmissionlines in NE Iceland

By *Rangar Heiðar Þrastarson and Jóna Bjarnadóttir*, Mannvit Consulting, Iceland

In assessing environmental impact in Iceland no standard or single methodology has been followed to assess the impact on landscape. The methodology described in this lecture is initiated by Mannvit for use in environmental assessment projects. The methodology is built on methods that are used in the UK. Institutions such as The Landscape Institute and the Institute of Environmental Management & Assessment in the UK have over the last 25 years made significant efforts to evolve methods on landscape assessment. In the UK the methodology is widely used, for example in Environmental Impact Assessments (EIA).

Impact on landscape for four different projects in the NE-Iceland was assessed and furthermore a joint EIA was carried out to cover joint impact for all projects. The projects include two geothermal power plants at Krafla (150 MW) and Theistareykir (200 MW), an aluminum smelter at Bakki near Husavik and a network of power transmission lines that connects the three projects. Landscape and landscape character in the area covered by the projects is both vast and diverse. Landscape varies from flat lava-covered fields to mountainous areas formed both before and after the last glacial period.

A landscape analysis was performed for all areas within a defined impact area of all the projects. All in all 40 areas were defined based on landscape character. When classifying different land into landscape characters, the focus is on specific features which make up the landscape. These features include geology, vegetation, hydrology, land use and landform. The features are then compared and the area of interest is classified into landscape characters. Within each character there are some dominant features that define the size and shape of the landscape character. The interaction of different features is also important, e.g. bedrock is an indicator of which type of vegetation can thrive at each location. Each character definition is affected by landforms

(i.e. mountains, hills or ridges). Also, sharp differences in vegetation can affect the classification. Character boundaries are seldom clear and sharp but are for practical reasons symbolized as simple lines on all maps. Each landscape character is given a name drawn from a prominent topographical feature name within the character. Finally the characters are given a value score in relationship with the cover of wilderness and protected areas, recreational and outdoor activities and surface geothermal activity. When the values of landscape characters were considered, outdoor

The proposed layout for each project was finally compared to all landscape characters. All projects differ in size and form and thus the impact on landscape was different in each case. Environmental impact on some landscape characters with a high value score was considered significantly negative. While on the other hand impact on some characters with a low value score was considered insubstantial. When joint landscape impacts were compiled for all characters about half of them will be negatively affected by the proposed projects. The joint impact on landscape was considered overall to be considerably negative.

6.1.1 *Kommentar Dan Borgen Haslöv och Ingrid Sarlöv Herlin*

Inledning

Vid seminariet genomfördes ett experiment som innebar att de båda deltagarna Dan Borgen Haslöv och Ingrid Sarlöv Herlin i förväg hade studerat bakgrundsmaterialet till sin föreläsning. De blev också inbjudna av Landsvirkjun till en dagstur till projektområdet. I sin föreläsning bekräftade de att besöket var viktigt och tillförde en stor kunskap om projektet och landskapsanalysen, vilket gjorde kommentarer enklare. Dan Borgen Haslöv och Ingrid Sarlöv Herlin menade att det borde lagts större vikt på landskapsanalys i planeringsfasen och att landskapet borde fått större betydelse vid placeringen av konstruktioner, kraftverk, ellinjer och industriområde. Föreläsarnas syn på områdets landskap och konstruktionernas påverkan på detta skilde sig ganska mycket från det föreliggande analysmaterialet.

Experimentet blev väldigt lyckat och var mer givande än en vanlig diskussion med få frågor. I diskussionen påpekades det stora värdet av att bjuda in någon "utifrån" eller från ett annat land, till att kommentera på landskapsanalyser och värdering av ingrepp vid större projekt. Man kan säga " att gästen ser med andra ögon."

Rekommendationer

1. *Mot ett mer holistiskt landskapsperspektiv; som inkluderar perception, arkeologi, kulturhistoria, immateriella värden. (Towards a more holistic landscape perspective; what about perception, archaeology, cultural history, immaterial values?)*

Vid användning av LCA (Landscape Character Assessment) kan man inte bara använda metoden som en fysisk beskrivning av landskapet, utan också se till att metoden kan inbegripa beskrivningar av landskapets många olika värden. LCA bör vara ett dynamiskt verktyg, präglad av att många relevanta värden inte är objektiva eller fullt genomlysta vid planeringstidpunkten. Möjligheter bör finnas för en löpande uppgradering av värderingar inom LCA vid ett utökat kunskapsunderlag.

2. *Precisera underliggande värderingar, och kriterier för bedömningar. (Clarify underlying values, criteria for judgement)*

I tillägg till punkt 1 bör LCA's värderingar tydliggöras och systematiseras. De skall utvecklas som ett öppet och diskuterbart underlag för en värdesättning av landskapet.

3. *Hur hantera gränserna mellan olika "värden?" What about the boundaries between the different "values?"*

Upplevelsen av det planlagda utvecklingsområdet för termisk energi i nordöstra Island visar på de särskilda problem som finns i LCA med att fastlägga gränserna mellan olika landskapstyper. Till exempel kan ett kriterium som skydd av vildmark "wilderness" inte beskrivas som en absolut avståndsgräns, utan avgränsingen beror på olika förhållanden som till exempel synlighet i landskapet, landskapets generella öppenhet, hurdan landskapsupplevelsen fokuseras, om den är statisk eller dynamisk. Denna iakttagelse understryker hur viktigt det är att LCA löpande värderas och utvecklas .

4. *Hur hantera prioriteringar av olika etapper och alternativ? What about priorities of stages and alternatives?*

Projektet på nordöstra Island öppnar för många olika alternativ och kan genomföras i olika etapper. Också detta motiverar att LCA bör utvecklas i specifikt i förhållande till det enskilda projektet. I genomförandet av detta projekt är de olika etapperna och genomförandet av alternativen helt avgörande för omfånget och karaktären av landskapspåverkan. LCA bör ingå som en viktig och fortsatta aktivt underlag för till- och bortval av olika etapper och alternativ.

5. *Mer realistisk och diskuterande visualisering! (More realistic and discussing visualization!)*

Visualiseringer skall tydliggöra den viktiga, synliga påverkan på landskapet. Visualiseringar bör därför utvecklas till ett verklighetstroget arbetsredskap som kan ligga till grund för diskussioner. Det behövs en utveckling av en "best practice" för användning av visualiseringar.

6. *Hur kan LCA medverka till att stödja integrationen av design i det existerande landskapet? (How can LCA support the integration of the design in the existing landscape?)*

LCA skall inte bara ses som ett arbetsredskap som kan ge underlag till om ett landskap kan exploateras eller skall skyddas. Det är viktigt att LCA också utvecklas som ett arbetsredskap i både planering och design, som kan bidra till både landskapet och den nya anläggningens kvalitet.

I planeringen kan LCA användas för att fastsätta riktlinjer för tillpassning till landskapet och för bedömningar hur eventuella konsekvenser av byggvägar, permanenta tillfartsvägar, tekniska installationer, kommunikationer mm. kan tänkas påverka landskapet.

7. *Rekommendationer vid detaljerad utformning. (Recommendations for the detailed design)*

LCA bör fortsättningsvis utvecklas som ett arbetsredskap för en detaljerad design. LCA kan öppna som en positiv dialog om den detaljerande utformningen av enskilda projekt så att samspelet med landskapet utvecklas så bra som möjligt.

8. *Inkludera turismen! (Include tourism!)*

I ett område där turismen rymmer stora tursitmässiga potentialer är det viktigt att turismen ingår som ett särskilt kriterium i en LCA.

Området har stora landskapsliga potentialer både i inlandet och i kustlandskapet, där skydd och nyttjande i förhållande till landskapsintressena bör få särskild uppmärksamhet.

9. *Húsavík behöver nya idéer! (Húsavík needs new ideas!)*

Húsavík önskar få fler arbetsplatser. Det stora energiprojektet förväntas ge nya arbetsplatser, men LCA bör bidra till att i EIA säkra en avvägning av konflikter och symbios mellan till exempel valturism och etablering av ett stort nytt industriellt komplex, vitt synligt i kustlandskapet.

6.2 Landskapsplanlægning – med vægt på energilandskabet

Av Anette Ginsbak, Naturstyrelsen, Danmark

De største landskabsforandringer i disse år sker som følge af den globale energikrise, klimaforandringerne og strukturændringerne i landbruget. EEA udgav i 2011 en analyse, som viser, at Danmark i international sammenhæng har forholdsvis mange anlæg, som skaber barrierevirkning.

Anlæg som veje, jernbaner, by og boliger skaber fragmenterede landskaber, og de ny store energianlæg vil medvirke til denne tendens. Resultatet er, at det bliver stadigt vanskeligere at opleve større landskabsområder, der ikke er påvirket af store tekniske anlæg.

I nordisk kontekst er Danmark et småskala-landskab – for eksempel er bakkerne gennemsnitligt 30 m høje. Landet er tæt befolket og med en forholdsvis tæt infrastruktur og bebyggelse i områderne uden for byerne. Der er kamp om arealressourcen og store anlæg ses vidt omkring.

Regeringsaftalen fra 2011 "Et Danmark der står sammen" handler om vækst og grøn omstilling. Der er fokus på energi, klima, landbrug, natur, bæredygtige byer og trafik. Det store fokus på naturen omfatter også landskabet.

En efterfølgende bred politisk energiaftale sætter rammerne for klima- og energipolitikken frem til 2020 og retningen helt frem til 2050.

Der er tale om en ambitiøs grøn omstilling med fokus på at spare på energien i hele samfundet og få mere vedvarende energi i form af flere vindmøller, mere biogas og mere biomasse. Halvdelen af Danmarks traditionelle elforbrug skal således komme fra vind i 2020, en fordobling siden 2010.

Der er i dag ca. 4.565 landvindmøller (3081 MW), de fleste er opsat i slutningen af 1990'erne. I energiforliget forudsættes 2000 vindmøller erstattet af 5–600 nye og mere effektive vindmøller på 150 m til vingspids. Der er behov for afprøvning af forsøgsmøller, og i 2011 blev der identificeret 31 potentielle arealer til testmøller, der forventes for havvmøller at blive op til 250 m høje.

På havet skal der i perioden opstilles to havvindmølleparker på i alt ca. 2–300 vindmøller (1000 MW). I de kystnære havområder skal der desuden opstilles ca. 150 vindmøller (500 MW).

Der afsættes 25 mio.kr. i 2014–15 til etablering og demonstration af bølgekraftprojekter. Kraftvarme, fjernvarme og biomasse mv. skal fremmes, og f.eks. skal de centrale kraftvarmeværker omlægges til biomasse. Desuden skal der inden 2020 etableres 50 nye biogasanlæg.

Hvilke muligheder er der så for at placere disse anlæg så nænsomt som muligt i landskabet?

I Danmark arbejder vi inden for rammerne af Landskabskonventionen, som forpligter os til at anerkende landskaber som vigtige. Det gør vores planlov og naturbeskyttelseslov også, som en væsentlig del af formålsbestemmelserne. Der skal bl.a. skabes og bevares værdifulde landskaber og de åbne kyster skal fortsat udgøre en væsentlig natur- og landskabsressource.

Landskabet er ét blandt 20 emner, der skal indgå og afvejes i kommuneplanen. Kommuneplanerne skal sikre, at landskabsbeskyttelse skal integreres i samfundsudviklingen. De karakteristiske og oplevelsesrige landskaber skal udpeges på kort, bevares og forbedres.

Af kommuneplanerne fremgår det også, hvilke arealer, der i øvrigt er knyttet særlige landskabshensyn til, f.eks. kystnærhedszonen, som er en 3 km zone rundt om de danske kyster, landskabsfredede arealer, naturområder, bygge- og beskyttelseslinjer omkring særlige landskabselementer kyst, skov, sø og å, nationalparker, geologiske interesseområder mv.

I kommuneplanen skal der reserveres arealer til bl.a. vindmøller, biogasanlæg, højspændingsledning og solfangeranlæg. Anlæggene skal placeres og udformes, så de indpasses i landskabet.

Vindmøller skal fortrinsvis opstilles i grupper i et i forhold til landskabet let opfatteligt geometrisk mønster. Højden må maksimalt være 150 m, de må ikke opstilles nærmere nabobebyggelse end 4 gange møllens totalhøjde, og der skal gøres særligt rede for konsekvenserne af, at vindmøller opstilles nærmere end 28 gange totalhøjden fra eksisterende eller planlagte vindmøller. Kravene fremgår af et cirkulære, som sammen med en række vejledninger forholder sig til vindmøllers landskabelige indpasning på land og til havs.

Højspændingsanlæg er også en del af kommuneplanlægningen og lokaliseres gennem EIA-analyser. Der er en aftale mellem elselskaberne og staten om løbende at kabellægge de eksisterende luftledninger under 400 kV, mens luftledninger over 400 kV føres som luftledninger. De kabellægges ved helt særlige natur- og landskabsstrækninger og byområder. I den gældende aftale er der seks delstrækninger af 400 kV ledningerne, som kabellægges.

Der er endnu ikke konkrete landskabsanbefalinger om solenergianlæg, bølgeenergi og kraftvarmeanlæg. I forbindelse med etablering af de nye biogasanlæg, som skal producere energi af affald fra landbrug, mejerier mv., har Naturstyrelsen igangsat et projekt om biogasanlæg, arkitektur og landskab, som Realdania (filantropisk forening med midler fra en kreditforening) finansierer. Gennem eksempelprojekter udvikles og formidles viden om god arkitektur og landskabsindpasning ved planlægning, placering og projektering af biogasanlæg.

Planlægningen skal vægte en række stærke energi- og landskabshensyn overfor lokale og mere privatøkonomiske hensyn. Udfordringen er stadig at prioritere landskaberne, både de særlige landskaber, men også hverdagslandskaberne i udviklingen. Uanset hvor de placeres, er flotte anlæg med gode hensigter lettere at indpasse landskabeligt.

6.3 Landskap i regionale vindkraftplaner i Norge

Av Ina Rognerud, Miljøverndepartementet, Norge

Plan- og konsesjonssystemet

I Norge utarbeides regionale vindkraftplaner i medhold av plan- og bygningsloven. Fylkeskommunene velger selv om de vil utarbeide slike regionale planer. Miljøverndepartementet godkjenner alle vindkraftplaner, og kan i samråd med Olje- og energidepartementet gjøre endringer i planene. Planene er retningsgivende ved behandling av søknader om å bygge og drifte vindkraftverk, og skal inngå som grunnlag for konsesjonsbehandling av vindkraftverk.

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) er konsesjonsmyndighet og ansvarlig for å gi tillatelser i medhold av energiloven til å bygge og drive vindkraftverk. Dersom vedtak blir påklaget, er det Olje- og energidepartementet som tar den endelige avgjørelsen.

Status

Det er bygget relativt få vindkraftverk i Norge, men det er gitt konsesjon til mange prosjekter og det er ytterligere mange prosjekter under planlegging. Vindkraftverkene i Norge er lokalisert langs kysten, men flere prosjekter planlegges nå i innlandet. Vindkraftverk er arealkrevende anlegg som har virkninger for miljø, herunder landskap.

Nasjonale vindkraftretningslinjer

Et stort antall planlagte prosjekter har ført til behov for verktøy som kan bidra til en helhetlig planlegging og lokalisering av vindkraftverk, der større områder sees i sammenheng. I "Retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftanlegg," som ble utarbeidet av Miljøverndepartementet og Olje- og energidepartementet i 2007, anbefales fylkene å utarbeide regionale vindkraftplaner. Det går frem av retningslinjene at regionale planer vil være godt egnet til overordnede og helhetlige vurderinger av aktuelle områder, og vil styrke grunnlaget for en hensiktsmessig planlegging og lokalisering av vindkraftanlegg. Det anbefales at planene identifiserer og prioriterer områder der det kan være akseptabelt å etablere vindkraftanlegg, og områder der det regnes som spesielt konfliktfylt å etablere slike anlegg. Utgangspunktet for vurderingen er en kartlegging og verdivurdering av flere tema, herunder landskap.

For landskapstemaet gis det i retningslinjene en oversikt over nasjonale mål, aktuelle problemstillinger og kriterier for svært stort konfliktpotensial med vindkraftutbygging. Innenfor disse områdene vil graden av konflikt knyttet til den enkelte utbygging være avhengig av bl.a. landskapets sårbarhet, anleggenes synlighet og landskapet vurdert som del av et større område eller region. I tillegg anbefales det at konfliktpoten-

sialet vurderes i lys av landskap og landskapselementer som har stor regional eller lokal verdi. Det vises her til Den europeiske landskapskonvensjonen som Norge har forpliktet seg til å følge opp.

Erfaringer og utfordringer (landskap)

Miljøverndepartementet har så langt godkjent to regionale vindkraftplaner, og har per i dag to slike planer til behandling. Det er også flere fylker som er i gang med å utarbeide regionale vindkraftplaner. Erfaringer så langt viser at tilnærmingen til landskapstemaet i de regionale vindkraftplanene varierer. Det er eksempelvis variasjon når det gjelder eksisterende kunnskapsgrunnlag i fylket, og i hvilken grad fylkene selv velger å utføre en landskapsanalyse i forbindelse med arbeidet. Det er også variasjon i hvor stor grad fylkene ser større områder i sammenheng for å finne frem til egnede steder for lokalisering av vindkraftanlegg. Det er også metodiske ulikheter i planene.

Det er hensiktsmessig å se større områder i sammenheng ved planlegging og lokalisering av vindkraftverk, men det er også utfordringer knyttet til regionale planer som verktøy, bl.a. når det gjelder:

- Etterprøvbarehet.
- Sumvirkninger.
- Manglende kunnskap/registreringer.
- Ulik tilnærming/temaer.
- Overlapp mellom temaer.
- Helhetlige vurderinger i større sammenhenger.

For mer informasjon om de nasjonale retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftanlegg, se: <http://www.regjeringen.no/Upload/MD/Vedlegg/Retningslinjer/T-1458.pdf>.

6.4 Landscape for multiple use. Challenges and possibilities for the landscape, in the context of new energy and climate changes

By *Ingrid Sarlöv Herlin*, Swedish University of Agricultural Sciences.

The relationship between climate change and landscape issues is currently getting increased attention in policy making. Radical landscape changes are expected to take place as a result of changing climate. This raises new demands on planning, design and management of landscapes. The European Landscape Convention (ELC) sees landscape as “A landscape forms a whole, whose natural and cultural components are taken together, not separately.” The ELC puts a specifically emphasis on the role of landscape for a sustainable development and as a mean for action and public awareness-raising. This presentation discusses, with examples from England, what it means to consider “landscape” as defined by ELC when addressing questions related to climate changes and measures for adaption and mitigation to climate changes, including the application of new energy? Even if we succeed in reducing emissions today, we can expect that the effects of climate change linger, and that oceans will continue to warm up slowly. The longer we wait, the more drastic actions are needed. We know this but– it is difficult to see the result of a changed behaviour. Can landscape be a mean to achieve increased awareness about climate changes and the need to adapt to new energy development? In this paper, I first give a brief overview about climate change and landscape and energy drivers for landscapes-historically and today. Secondly it discusses perception and acceptance of new energy in the landscape, and finally it presents examples from England on how landscape is used as a mean to increase awareness about climate and sustainability issues.

Landscape changes due to climate changes can either result in direct biophysical outcomes such as raised sea level, increased intensity and variability of weather patterns, flooding and draught, or in indirect impacts on the landscape leading to modified ecosystems, changes in vegetation and changes in land use. But also large-scale landscape changes may take place due to measures for adaption to and mitigation against climate change such as large scale development of renewable energy, green infra-structure, new ways of housing and planning for energy saving, etc. Such impacts on the landscape are also expected to lead to social and economic effects. Issues such as health, housing, transport, waste management, food production and equality are all likely to be affected by more extreme weather conditions. People may also be less able to experience and enjoy the landscape. Already vulnerable groups who may have more diffi-

cult to adjust to climate change are likely to be more affected. Conflicts over water, energy and food are expected.

Landscape has through our history been a result of energy production, energy consumption and how energy is embedded in the lifecycle of a product or a place (Selman 2010). Landscape relics for energy production (such as wind mills and water mills) from the past are today often regarded as picturesque and important cultural heritage. Paul Selman argues in his seminal paper from 2010 "Learning to love the landscapes of Carbon-neutrality", that "in order to make a significant imprint into the problem of global warming, changes to use and production of energy need to be at such a massive scale that considerable landscape transformation will be inevitable and that perception and acceptance is going to change in the future in favour for renewable energy." He justifies this argument with many examples on how people during history has adapted to and even been attached to new industrial buildings and artefacts in their surrounding (Selman 2010).

In practical landscape management; issues regarding energy and climate changes are often dealt with simultaneously. In for example the UK there is a long history of integration between different sectors in landscape management, involving a wide range of stakeholders. Particularly the English areas designated as AONB (Areas of Outstanding Natural Beauty) and the National Parks (IUCN, 1994, cat IV,) are managed as models for sustainability. In 2008, ENPAA & DEFRA identified the most important potential contributions of National Parks in the UK in dealing with climate change as

- Carbon/ecosystem management on a landscape scale.
- Test beds for climate change adaption on a landscape scale.
- Promoting energy conservation and micro-regeneration in remote rural economies.
- Communication with visitors to explore and learn about the environment (ENPAA & DEFRA 2006).

Several of the individual National Parks in England and Wales have developed specific action plans with cross-cutting themes to tackle climate change. In for example Peak District National Park (2009) the focus is on promoting understanding; ecosystems; planning, land use and cultural heritage policies; water management; energy conservation and small scale generation; transport, waste and land management, and how economy and communities can be greener. Promoting understanding is a central field for National Park Authorities. This involves for example sharing information on climate change impacts with residents, people who work in the area and visitors as well as to increase the understanding of landscape changes and promote adaptation measures to climate change.

Further examples of how landscape planning specifically is addressing adaption and mitigation to climate change can be seen in planning of

urban green spaces and green infrastructure. Urban green space, with a documented positive effect on people's quality of life and health, can potentially reduce effects of climate change in different ways, provide functions such as shade and cooling, green corridors, flood management etc. Peri-urban landscapes are particularly pointed out as potential resources for multiple use and sustainability combining a range of functions, recreation; culture, biodiversity, and revitalisation of degraded areas, flood management; etc. Today we also find an increasing focus on links between sustainable landscape management and sustainable food production and consumption (Sarlöv Herlin 2012).

6.5 A visual approach to landscape classification: The Icelandic Landscape Project

By *T.E. Thórhallsdóttir, T. Árnason and H. Bárðarson*

Iceland is a sub-arctic island on the boundary between diverging tectonic plates and one of the world's most volcanically active regions. Geologically, it can be divided into several distinct parts. The oldest part in the extreme west, east and central north have Tertiary bedrock that during the Pleistocene was carved by glaciers into narrow fiords and valleys with steep sides and high mountains. About 10% of the land surface is presently covered by glaciers. Intermittently, glacier-volcano interactions produce catastrophic floods, including the largest contemporary floods on Earth. They have carved spectacular canyons and built vast floodplains, such as Skeiðarársandur, the world's largest active outwash plain. The volcanic zone is characterized by colourful high temperature geothermal areas, extensive lava fields and subglacially produced volcanic forms, such as hyaloclastite ridges and table mountains, that are not known outside Iceland. The interior highland may be the largest remaining region in Europe (excluding Svalbard) that has never been settled by man. Large regions are still perceived as wilderness although only a much smaller proportion, and mostly only at high altitudes, can be regarded as relatively pristine. In all, the landscapes of Iceland are both visually diverse and unusual.

Only about a quarter of Iceland is inhabited. In 2012, almost 2/3rds of the total population (320,000) lived in and around Reykjavík and only one town outside the capital region exceeded 10,000 inhabitants. With few exceptions, farms lie <200 m a.s.l. while over half the country rises above 400 m. Agriculture is mostly dairy and sheep farming. In the Corine (2009) land cover classification, agricultural areas accounted for only 2.4% of land area and of this, 97% was permanent pastures. Cultivation of barley has been increasing but arable land is still <0.05% of

total area. Continuous urban fabric was not identified since no area exceeded Corine's minimum size requirement of 25 ha. Among the 44 Corine land cover classes, only 4 classes accounted for >80% of the total: moors and heathland (35%), bare rocks (23%), sparsely vegetated areas (13%) and glaciers (10%). As in many isolated island ecosystems, human settlement with livestock led to deforestation, land degradation and soil erosion. Much of Iceland has either sparse vegetation cover or is desertlike (including both anthropogenic and natural deserts).

Thus, Iceland fits poorly into vegetation-based landscape classifications that reflect either diverse agricultural and other land uses. Land-used based criteria are not likely to be an efficient way of segregating different land surfaces. Further, they may not recognize many of the large-scale processes and phenomena (e.g. volcanic, periglacial and geological) that lend a distinctive character and diversity to Icelandic landscapes. To take just one example, the great diversity of water expressions: glacial and freshwater rivers, hot and cold springs, a variety of lakes including proglacial lakes, kettleholes, coastal lagoons and Iceland's exceptional richness in waterfalls.

The aims of The Icelandic Landscape Project (ILP), were 1) to develop methods to describe and classify Icelandic landscapes and 2) produce a classification of major landscape types for the whole country, excepting urban and built-up landscapes. The project started in 2006. Field data were collected at a predetermined central GPS sampling point within a systematic 10*10 km grid system (N= 114). The classification is based on the visual qualities of the physical characteristics of the land through a quantitative assessment of 23 variables on a 5-point scale. The variables included landscape depth, elevational range, shapes, forms and lines, patterns, textures and colours. The method does not include aesthetic or perceptual evaluations (such as attractiveness, intimacy or tranquility).

Cluster analysis produced 11 major landscape groups: 1. glaciers, 2. sandy plains and barrens close to glaciers and high mountains, 3. sandy and gently rolling barrens, 4. hilly and stony barrens, 5. dry, sparsely vegetated highlands, 6. rocky terrain and lavafields, 7. fjords, including a subgroup of 3 coastal sites with nearby high mountains, 8. flat coastal areas and islands, 9. well vegetated but homogeneous lowlands and heathlands, 10. deep, well vegetated valleys and 11. areas of high visual diversity, mostly well vegetated. We contend that the 11 groups will be familiar to those that know Iceland well and in fact they correspond closely to earlier attempts to classify Icelandic landscapes (e.g. Preusser 1976). However, our classification is solely derived through an objective multivariate classification. The advantages of using multivariate methods include the generation of a hierarchical tree with information on the distance (=degree of similarity) between different landscape classes and on the variables that were important in distinguishing groups. The approach may be useful in identifying 1) rare or unique landscape types or areas, 2) visually diverse landscape types or areas and 3) areas where

the distinguishing characteristics of their class are particularly well developed (an example might be the highly concave basic landscape contour of glaciated valleys: a deep and narrow valley with very high mountains might be considered as having high typological value). The approach can also be used to 4) explore the relationship with other aspects of natural diversity (e.g. species richness, vegetation or habitat diversity, geodiversity) thoror cultural diversity, e.g. for selecting areas of high conservation value.

An additional project centred on the high-temperature geothermal areas (N=12, with subgroups). These are often exceptionally colourful and have very unusual landscape forms and patterns. When combined with the systematic sample, the less colourful areas fall within one of the already established groups but the major areas comprise a new class of their own.

The ILP was funded by the Icelandic government (Orkusjóður, the Energy Fund) as part the Framework Plan for the Conservation and Utilization of Natural Areas.

6.6 Det nye energilandskab – vindmøller, danske erfaringer med vindmøller i vort syn på kulturmiljø og landskab – i historisk og fremadrettet perspektiv

Av *Dan B. Haslöv*, Haslöv & Kjærsgaard

Det danske landskab er et kulturlandskab, som er formet af nyttehensyn og produktion igennem generationer. Udnyttelsen af vindenergien har været kendt i det danske landskab som et dominerende og synligt element siden middelalderen.

Sammen med den hastigt stigende urbanisering er den store nationale udbygning af vindmøller et af de mest forandringskabende elementer i det danske landskab, og nu også havet og kysterne omkring Danmark.

Anvendelsen af stadig større møller og kravet til en fortsat og intensiv kapacitetsudbygning lægger et betydeligt pres på at skabe plads til flere energianlæg.

På land har udbygningen især været koncentreret om udbygning i landbrugslandet med mange konflikter imellem vindmøllerne og beboerne / naboerne i det åbne land. Afbalanceringen af de mange interesser har i stigende omfang gjort det vanskeligere at indplacere yderligere kapacitet. Konflikterne i forhold til landskabets herlighedsværdi og de mange rekreative interesser knyttet til boliger og udflugtslandskaber bliver tydeligere og tydeligere.

Udbygningen på havet har været en teknologisk udfordring. Produktionsevnen er markant større end på land, men havet er også underlagt store interesser. Kysterne hører til et af de nationale klenodier i Danmark og danner grundlag for en betydelig del af dansk turisme og friluftsliv med aktiviteter og fri udsigt over det åbne hav.

På havet har strategien i en årrække været at samle vindmølleudbygningen i store, samlede vindmølleparker langt til havs. Men nu er der et politisk ønske om at fremme udbygningen yderligere ved at lægge vindmølleparkerne tættere på land, hvor konflikter i forhold til turisme og friluftsliv bliver betydelige.

Ud over at udpege lokaliteter, som skal igennem en nøje EIA-planlægning, er de visuelle og designmæssige forhold af afgørende betydning.

Danske erfaringer peger på, at vindmølleudbygningen på land må arbejde med helt nye og utraditionelle lokaliseringer, som åbner mulighed for placering af vindmøller i det allerede intensivt udnyttede, urbane landskab. Det er en udvikling, som både ses i Danmark og i en række af de europæiske lande, fx Tyskland, Belgien og Holland.

På havet viser de første erfaringer med kystnært placerede møller, at de grundige designovervejelser, der afklarer konkrete indpasningsmuligheder, er helt afgørende. Som et planlægningsværktøj arbejdes der med zoneringsplaner, der tydeliggør inden for hvilke afstande, vindmøller af mange opfattes som en negativ påvirkning, og zoner hvor afstandene er større og hvor accepten derfor vil være større.

Endelig peger de danske erfaringer på behovet for at diskutere, hvornår vindmøller bliver et element i en begyndende teknificering af landskabet, hvor vindmøllerne kommer først, men at der derefter åbnes for yderligere anlæg – landskabet er jo allerede ødelagt!

6.7 Landskapstypekartlegging for hele Norge

Av *Trond Simensen*, Direktoratet for naturforvaltning, Norge

Det er et økende behov for detaljert informasjon om landskapsdata til bruk i både i lokal og regional forvaltning og planlegging. Til tross for at det gjennom flere år er brukt store ressurser på landskapskartlegging i Norge, er det fortsatt vanskelig å si noe om hvor er det fortsatt ikke mulig å si noe om hvor sjeldne eller vanlige, typiske eller representative ulike slags landskap er. Årsaken til dette er at det ikke ligger noen eksplisitt inndeling i landskapstyper til grunn for landskapskartleggingen. For å imøtekomme forvaltningens behov for en landskapstypeinndeling, er det bestemt at landskapstypeinndelingen i kartleggingssystemet Naturtyper i Norge (NiN) skal videreutvikles til en typeinndeling som eigner

seg for kartlegging i målestokk i 1:50 000; den målestokken landskapskartlegging oftest gjøres på i Norge.

Ved å undertegne landskapskonvensjonen har Norge forpliktet seg til "å kartlegge sine egne landskap over hele sitt territorium, å analysere landskapenes karakter og hvilke krefter og trusler som fører til at de endrer seg

Med landskapstypekartlegging mener vi "kartlegging med sikte på systematisk beskrivelse av regional variasjon i landskap." Det er lagt til grunn at en landskapstypekartlegging skal fungere som et *kunnskapsgrunnlag* og en *referanse* for forvaltning, planlegging og overvåking av landskap og areal. Kartleggingen skal synliggjøre regionale særtrekk ved forskjellige hovedtyper av landskap og det er lagt til grunn at en slik kartlegging skal danne grunnlag for en *database for kunnskap om landskap*.

Offentlig tilgjengelige kunnskapsdatabaser har vært en milepæl med hensyn til å ivareta kunnskap om kulturminner, naturens mangfold, og en rekke andre viktige miljøverdier i samfunnsplanleggingen. En slik database med kunnskap om landskap vil trolig kunne ha stor praktisk betydning for arealplanlegging, regional og kommunal planlegging og være til stor nytte ved vurdering av enkelttiltak, enten det gjelder vern, annen forvaltning eller utbygging. Noen grunnleggende forutsetninger må være på plass for å bygge opp en slik database. Det må utvikles en felles metodisk plattform for landskapskartleggingen. Framgangsmåten må være systematisk nok til at det kan gjøres sammenlignende vurderinger av landskapsverdier innenfor store regioner. Metoden må videre være fleksibel nok til kartleggingen kan brukes til mange ulike formål.

Landskapskartlegging er dermed noe annet enn *landskapsanalyse*, der målet er å vurdere utvalgte egenskaper ved landskapet i forhold til et klart definert formål/bruksområde. En kartlegging skal fungere som et nøytralt og etterprøvbart kunnskapsgrunnlag for mer spesifikke landskapsanalyser tilpasset mange ulike formål. En landskapsanalyse skal være beslutningsrelevant i forhold til en eller flere definerte problemstillinger.

Et prosjekt som nylig er igangsatt i Nordland i regi av Artsdatabanken og Nordland fylkeskommune, har som mål å systematisere kunnskap om landskapsvariasjon. Denne systematiserte kunnskapen skal legges til grunn for å utarbeide en inndeling i landskapstyper, først for Nordland og dernest for hele Norge.

Mens landform og dannelsesmåte er hovedkriteriene for inndeling i landskapstyper på grovt skalanivå (landskaps-hovedtyper), er det en rekke andre egenskaper ved landskapet som får betydning når landskapsvariasjon på en finere skala skal beskrives (landskapsgrunntyper). Den første delen av arbeidet med en ny landskapstypeinndeling, som gjennomføres i 2011–2012, har bestått i å samle inn informasjon om landskapsvariasjonen i Nordland fylke. Dette data-

materialet blir analysert våren 2012, og danner grunnlag for et første utkast til landskapstypeinndeling for Nordland.

Utvikling av en inndeling i landskapstyper for Nordland foregår i tre trinn:

1. Systematisk innhenting av kunnskap om variasjon i landskapet i Nordland.
 - a) 258 observasjonsenheter inntil 5 × 5 km.
 - b) 279 landskapsvariabler registreres for hver observasjonsenhet.
 - c) Kartdata, flybildetolkning, feltarbeid.
2. Statistisk bearbeiding av datamaterialet med sikte på å finne mønstre og sammenhenger i hvordan landskapets innhold og egenskaper varierer *sammen og hver for seg*.
3. På grunnlag av disse analysene å utarbeide en landskapstypeinndeling som så fullstendig som mulig beskriver landskapsvariasjonen og som er egnet til kartlegging i målestokk i 1:50 000.

Videreutvikling av landskapstypeinndelingen til en inndeling som omfatter hele Norge, forutsetter supplering med data fra resten av landet og nye analyser.

En landskapstypekartlegging med inndeling og avgrensning av landskapstyper- og landskapsområder for hele Norge skal brukes til følgende formål. Identifisering av viktige landskapsverdier:

- Identifisering av viktige naturverdier (landskapstypene vil være en viktig indikator for annet naturmangfold).
- Overvåkning av arealbruk og landskapsendringer.
- Kunnskapsgrunnlag for bevaringsmål og forvaltning av nasjonalparker og større verneområder.
- Vurdering av de enkelte landskapstypenes sårbarhet for ulike landskapsendringer og tiltak.
- Kunnskapsgrunnlag i konsekvensutredninger for landskap.
- Kunnskapsgrunnlag for vurdering av egnethet for lokalisering av ulike arealbrukende funksjoner.
- Kunnskapsgrunnlag i naturgeografiske analyser og kulturhistoriske analyser.
- Egnede enheter for vurdering av urørthet/inngrepsstatus.
- Egnede enheter for kartlegging av friluftsliv.
- Kunnskapsgrunnlag i strategisk arealplanlegging og regional planlegging.

6.8 Historic landscape Characterisation and the Icelandic environment: Some methodological blocks

By *Gísli Pálsson*, University of Bath

Historic Landscape Characterisation is a process that originated in the late 1980s and early 1990s in England, although the concept of character in UK heritage management can be traced back to the 1967 Civil Amenities Act which defined the term conservation area as "an area of special architectural or historic interest, the character and appearance of which it is desirable to preserve or enhance."

HLC is now seen as an essential component in managing change in the English landscape and is seen by English Heritage as a key initiative to achieving the goals and aspirations of the European Landscape Convention. It seeks to understand the formation processes of the present-day landscape by interrogating historical sources – mostly maps – in order to show how the present character of the landscape forms part of a continuum stretching into the deep past.

HLC is anchored by several core concepts. These include the notion that the practitioner seeks to identify character, rather than quality. That is, HLC does not lead to a register of exemplary areas but seeks to identify the historic character of the entire landscape, taking the leap from a heritage approach centred on selected areas to the landscape as a whole. Its ideology is hence closely related to that of the European Landscape Convention.

As of last year, no historic characterisation study had been done for a sizeable area in Iceland. My dissertation in archaeology at the University of Iceland sought to remedy that, both laying out some groundworks for implementing a characterisation programme in Iceland as well as developing a pilot methodology using the county Grimsnes- og Grafningshreppur in southern Iceland as a case study.

This presentation is based on that work. It will centre on three questions:

- What is Historic Landscape Characterisation?
- Do the Icelandic historic sources offer the potential for a comprehensive historic characterisation?
- Why bother with an HLC – does it offer any benefits to the Icelandic heritage/landscape management system?

6.9 Fælles nordisk platform?

Av Audun Moflag.

Utgangspunkt

Alle nordiske land skal gjennomføre ELK. Det vi skal samarbeide om, bør derfor kunne koples til tiltakene i konvensjonen. Det gjelder først og fremst artiklene 4. Organisering og ansvarsfordeling, 5. Lovverk og politikk, 6. Konkrete tiltak for a) bevisstgjøring, b) utdanning og opplæring, c) kartlegging og verdifastsetting, d) mål for landskapskvalitet og e) planlegging og tiltak for å nå målene, 8. Gjensidig bistand og 9. Grenseregionalt samarbeid.

Men vi må prioritere. Aktuelle tema kan være: organisering (4), kartlegging og verdifastsetting (6c), mål for landskapskvalitet (6d), regional og kommunal planlegging (6e) og grenseregionalt samarbeid i nord (9).

Landskap i kommunal planlegging er en felles nordisk utfordring. Det er staten sentralt som „eier“ ELK. Men det er regioner og kommuner som må gjennomføre den i praksis. Hvordan får vi til dette? Hva trengs av politisk styring, kompetanse og kapasitet og metodikk?

Det finnes allerede et forslag om grenseregionalt samarbeid mellom Finland, Sverige, Norge og eventuelt Russland med prosjekttitte-len „Landskap i nord“. Målet er å utvikle det faglige og metodiske grunnlaget for å gjennomføre ELK i kommunene på Nordkalotten. Dette kan kanskje organiseres og finansieres som et prosjekt i Interreg IV A NORD eller Kolarctic ENPI-CBC programmet.

Gården Núpstún

Foto Tapio Heikkilä

Et all-nordisk samarbeidsprosjekt bør derfor ta utgangspunkt i at staten kan ikke pålegge kommunene å gjennomføre ELK. Vi ønsker at kommunene selv skal sette i gang en type kommunal planlegging som utnytter kvalitetene i landskap, kulturminne og naturarv.

Vi må vise at kommunene som gjør dette, fremmer:

- Inbyggernes livskvalitet og helse – fysisk og mentalt.
- Det lokale selvstyret og mulighetene for aktiv medvirkning.
- Bærekraftige lokalsamfunn.
- Attraktive steder, som stimulerer folks skaperevne og tiltakslyst.

Her finnes det eksempler i alle nordiske land. Et prosjektforslag med tre deler (kinderegg)

Del I: Pakker

Vi må kunne tilby kommunene:

- Aktuell kunnskap som finnes regionalt og nasjonalt.
- Metodikk: kartlegging og verdifastsetting (jf. eksempler fra Danmark og Norge) scenarier og visulaiseringsteknikk, medvirkning.
- Faglig bistand (kompetanse og ferdigheter), regionalt nivå som støtteorgan for kommunene, nasjonalt kunnskapssenter).
- Opplæring: kurs for fagfolk og politikere, moduler for grunnskole og videregående skole.
- Organisering av gjensidige studiebesök.

Del II: Mortens forslag

Forum for landskap i lokal og regional planlegging:

- Felles resurspool for veiledningsmateriale og prosjekteksempler.
- Koordinere og samarbeide om kurs og undervisning på universitetsnivå.

Del III: Organisering og ansvarsfordeling

Erfaringer med ulike modeller i nordiske land:

- Ansvarlig departement i regjeringen.
- Nasjonal koordinering.
- Kontaktledd til Europarådet, UD og delegasjonen i Strasbourg.

Anbefaling fra Ministerkomiteen

1. Permanent interdepartemental komité.
2. Permanent komité mellom sentral og regional forvaltning.
3. Ad hoc komiteer, som arbeider med konkrete oppgaver i bestemte landskap (eks. kartlegging/atlas el.katalog, konkret utnytting av energilandskapet).

Til diskusjon rundt bordet

Hvordan organisere, finansiere og gjennomføre et felles nordisk prosjekt?

- Er forslaget nyttig? (gir det merverdi for eget arbeid?)
- Har noen tid?
- Har noen penger?
- Hvem skal gjøre selve jobben?
- Uansett, hvem skal være drivkraft og ildsjel i prosjektet?

6.9.1 Resultat fra diskusjon

Gruppe 1 (Bjørn Casper)

- Støtter Mortens forslag: Forum for landskapseksempler, rektlinjer, utbildning/forskning.
- Planmyndighetsmøte må aktiveriseres, neste møte i august 2012.
- Neste seminar i Danmark eller Finland om 2 år.
- Prosjektmidler: Nordiks Ministerråd må påvirkes til å bli mer "trygg" finansiering.
- Knutepunkt for forskning/utbildning, felles nordisk kurs/projekter.

Gruppe 2 (Anette Ginsbak)

- Ja, forslaget anvendbart.
- Vi må være nøye med å instruere de lokale myndighetene om nye oppgaver, men et viktig område for kommunene er større fokus på å informere/kommunicere om våre landskapsverden.
- Det finnes et behov av politisk koppling til landskapsstrategier (vi bør gi politikere en god grunn for å skape politiske strategier og beslutninger).
- Inspirasjon: flere gode eksempler fra de nordiske landene om kommunikasjon, forståelse, anvendning av landskapet, som eksempelvis i Norges nasjonale turistveier – turistanlegg.
- Sektor Integrasjon – samle erfaringer fra områdene som både får nytte av landskapets verdener og bør omfatte krav på landskapsvård/utvikling (restaurering, jordbruk, vilt, klimaatiltak, osv).
- Økonomisk vurdering kan være anvendbart i visse tilfeller.
- Medborgernes kunnskapsskaping og engasjement i håndtøring av landskapsverden.
- Gjøre landskapet populært.
- Landskapet trenger "natur veileder", som veiledning om naturen har vært foremål for Ny teknik – gi nye praktiske tips for kartlegging, spredning og anvendning/skydd av landskapet.
- Erkjennelse – mer "priser" for initiativ i landskap spørsmål.

Gruppe 3 (Ulrika Åkerlund)

- Finansiering av en framtida gemensam plattform är en svår nöt att knäcka. Nordiska Ministerrådet ger medel för uppstartsprojekt, men inte för förvaltning. Möjliga finansieringsformer kan vara genom Leader och Interreg-projekt.
- Gemensamma nordiska frågor.
- Ökat fokus på planeringsprocessen – ökad medborgardeltaktighet, hur kan myndigheter stötta organisationer och kommuner för ökad transparens och större landskapshänsyn i planeringsprocessen.
- Mål för landskapskvalitet – hur ska dessa utvecklas och hur arbeta gentemot politikerna för att skapa ett engagemang och en politisk vilja gällande landskapet. Vi har skogspolitiska mål, näringslivspolitiska mål, kulturpolitiska, är det möjligt att även formulera landskapspolitiska mål.
- Riktlinjer för landskapskaraktärisering – gemensam begreppsapparat och metoder för landskapsanalys.
- Fokusera på kommunerna – hur kan vi stötta kommunerna att göra något?
- Landskap i miljökonsekvensbedömningar (MKB/EIA) – hur ska detta hanteras? Goda exempel från Sverige och Trafikverkets metodutveckling med Landskap i långsiktig planering.
- Landskap i ekonomiska konsekvensutredningar och kostnadsnyttoanalyser – hur ska vi ekonomiskt kunna värdera och argumentera för landskapets värden och karaktär. Kanske genom ökad fokus på människors hälsa, friluftsliv och livskvalitet

Gruppe 4 (Kerstin Hugne)

Skapa ett Forum för:

- Landskapskonventionens tillämpning i Norden.
- Forskningsmiljöer bör ges möjlighet att ingå i detta Forum.
- Goda exempel på tillämpning av landskapskonventionen bör samlas och spridas i Forum, såväl exempel på kommunal planering, som på planeringsunderlag.

Nordiska seminarier bör ordnas vartannat eller vart tredje år.

1. Projektmedel bör sökas från Nordiska Ministerrådet för att bygga upp och organisera Forum.
2. Rapportering från Forum bör ske på det Nordiska planmyndighetsmötet i augusti varje år. Eventuellt bör rapportering även ske till EU i lämplig form.
3. Forum ska vara inkluderande, det vill säga se det som en kvalitet att många parter ingår och deltar. Till exempel forskningsorgan och NGO:s (Non governmental organisations).

4. Forum ska stimulera till att vi får en kontinuitet i arbetet för att nå Landskapskonventionens mål. Kommunerna är de som genomför ambitionerna operativt. Staten ska förvalta och främja arbetet.
5. Det är ett statligt intresse att samla och sprida erfarenheter till och från alla.
6. En arbetsgrupp bör bildas, som tar fram projektansökan till Nordiska ministerrådet. Den kan delas upp i olika delar.
7. Några eldsjälarna bör följa projektet.

RISK: Om vi formar ett för stort förslag kanske det inte går igenom. Bättre är att dela upp förslaget i olika delar/steg så att vi kommer igång. Det är avgörande viktigt att vi får en kontinuitet i det nordiska samarbetet med Landskapskonventionen. Det påbörjade arbetet har varit givande.

Grupp 5 (Ragnar Heiðar Prastarson)

- Vi uppskattar detta forum! Att träffas ansikte mot ansikte är alltid givande.
- Vi skulle vilja se en uppföljning genom olika fora som behandlar hur ELC kan integreras i samhället.
- Nya ämnen för fora: Hur ska allmänheten kunna integreras och hur ska kommunala myndigheter kunna integreras? Hur ska man komma till den praktiska nivån och hur ska kommuner övertalas att delta?
- Vi behöver inse att kommunala och statliga myndigheter har olika agendor och att de kan ha olika målsättningar och syften.
- Det behöver diskuteras hur landskapskonceptet ska kunna integreras i planering och EIA-processen.
- Det är viktigt att de nordiska länderna samarbetar med landskapskonceptet, även om länderna befinner sig på olika stadier i arbetet med konceptet och dess integrering.
- Det finns mycket kunskap och know-how inom de nordiska länderna. Vi behöver samla den kunskapen.
- Har Cultural and Natural Heritage i Strasburg kapacitet att finansiera fora och möten för den nordiska samarbetet? Hur kan vi arbeta med CNH? Kan vi hitta och lokalisera resurser genom CHN?
- Vi måste försäkra oss om att vi inte slösar tid på att upprepa oss själva. Vi bör fokusera på att ta ytterligare steg framåt.
- Vår miljö förändras hastigt. Landskapskonceptet blir alltmer viktigt p. g. a. snabba förändringar inom energisektorn och klimatförändringar.

7. Sammandrag från dag 2

Av *Heiða Aðalsteinsdóttir och Matthildur Elmarsdóttir*, Alta consulting.
Power point- presentation vid dagens slut

Frågor!

- Metodik.
- Utvärdering.
- Deltagande.
- Tidsaspekt.
- Design.
- Klimatförändring.

Metodikfrågor

Kan landskapskaraktersanalys/landscape character analysis (LCA) vara objektiv?

- Det är kanske mera en fråga om hur transparenta de använda metoderna är än om objektivitet.
- Hur ska vi tackla frågor som attityd, arkeologi, kulturhistoria, immateriella värden?
- Fokuserar vi tillräckligt på vardagslandskapet?
- Hur kan vi inkludera en utomstående i utvärderingen?
- Bör det alltid vara någon internationell medlem i utvärderingsgruppen?
- Behövs det speciella metoder/klassifikation för enskilda länder?
- Bör vi använda ett klassificeringssystem – i samma land?
- Kan man använda samma definition av termen "landskap" i alla länder?

Utvärderingsfrågor

- Vilka kriterier bör användas?
 - a) Vilka är "de rätta kriterierna"?
 - b) Dubbelräknar vi något?
- Tar vi med alla sinnen/värden?
- Viktigt att klargöra underliggande värden, bedömningskriterier.
- Hur kan vi komma fram till vad ett "vackert" landskap är?

Deltagandefrågor

- Fokus på LCA som en process – som ett verktyg för dialog – med olika grupper och aktörer.
- Hur kan vi bestämma omfattningen av allmänhetens deltagande i LCA?
 - a) Bör den vara lokal, regional, nationell?
- GIS som ett verktyg för interaktivt deltagande.

Tidsaspekt

- Hur landskapet uppfattas och upplevs förändras ständigt
- Hur integreras "tid" i metoderna?
- En historisk landskapsklassificering (HLC) behövs
 - a) för att förstå en historisk karaktär och processer.
 - b) för att förstå vad som är i fara.
 - c) för att bättre uppskatta landskapet.
- Framtidens arv.
 - a) Kommer vindkraftverken att bli trevliga ruiner i framtiden?
- Uppskatta förvandling och illustrera tidsaspekten i landskape.

Designfrågor/landskapsarkitektur

- Vikten av att använda LCA (och Environmental Impact Assessment (EIA)) för design
 - a) Vilken typ av design stöder landskapet?
 - b) Detaljer inom design: material och estetik.
 - i) Viktigt att fortsätta debatten ända ned till detaljplanering av design.
 - c) Riktlinjer för design.
- Använd HLC för att informera om platsspeciell design.

Klimatförändringsfrågor

- Länken mellan klimatförändring och landskapet erkänns allt mera av det politiska beslutsfattandet.
- En storskalig förändring kommer att bli oundviklig under 2000-talet.
- Kan landskapet bli ett sätt till ökad medvetenheten och ökad handling?
- Det krävs handling! Och det ska ske i landskapet.

Vägen framåt!

Det krävs initiativ och intresse för att säkra

- att det arbetas mot landskapskonventionens målsättning.
- att man söker vägar för att ytterligare integrera dessa målsättningar i planeringsarbete.
- ett ökat samarbete och informationsflöde mellan de nordiska länderna.

8. Exkursion

8.1 Program:

- Lantbruk och kraftverksutbyggnad.
- Kraftverket Búrfellsvirkjun och Hekla med omgivningar.
- Stöng i Þjórsárdalur och Þjórsárdalur.
- Lantbruk, skogsbruk och fritidsbebyggelse.
- Kraftverket Hellisheiðarvirkjun.

Exkursionen gick till delar av Sydlandet i fint väder och både kulturlandskapet och de orörda landskapet visade sig från sin bästa sida. Resan startade från Selfoss cirka kl. 9 och avslutades i Reykjavik strax före kl. 18. Man stoppade på många platser för att ta foton av bl a gårdar, högspänningslinjer och naturen. Reseledare var Einar E. Sæmundsen och Kristinn Magnússon och huvudguide var Sigurður Ásbjörnsson, geolog vid Skipulagsstofnun. Dessutom guidade bl. a. Pétur Ingi Haraldsson, planeringsrepresentant för Árnessýslas inland under resan, som deltagarna ansåg vara mycket lyckad och en naturlig fortsättning av de föregående seminariedagarna.

Exkursion deltagare samlade við Stöng i Þjórsárdalur

Foto Tapio Heikkilä

8.2 Lantbruk och kraftverksutbyggnad

Resan gick först genom den våtmark som ligger på det stora lavafältet Þjórsárhraun som bildades kort efter istiden. Lavan rann från området norr om Hekla och hela vägen till havet söder om Selfoss cirka 70–80 km. De jordskalv som drabbade södra Island år 2000 hade sitt ursprung i detta område. Det karaktäriseras av bondgårdar, där man sedan århundraden bedrivit traditionellt jordbruk. Landet är platt och gårdsbebyggelsen ligger i allmänhet på eller vid låga kullar, för det är vanligt att älvar svämmar över slätten när snön smälter på våren. Boskapsskötseln är främst kor och får för mjölk- eller köttproduktion men några gårdar har svin och kycklingar. Under senare år har många bönder ägnat sig åt hästavel och skogsbruk i allt större utsträckning. Många hyr också ut mark för fritidshus. Resan gick längs Þjórsá, som är Islands längsta glacierälv. Inom dess vattenområde ligger fem vattenkraftverk och ett håller på att byggas och flera planeras. På en sträcka åkte man längs landsvägen, som kommer att försvinna under en kraftverksdamm för ett av de planerade vattenkraftverken. Man tittade på de markeringar som visade den förväntade vattennivån och försökte beräkna hur stort område som skulle komma att hamna under vatten och var dammens strandlinjer skulle bli.

8.3 Kraftverket Búrfellsvirkjun och Hekla med omgivningar

Resan gick upp förbi höglandsplatån ovanför Búrfellsvirkjun (270 MW) som är det äldsta kraftverket från 1969 och ett av de fem stora kraftverken i älven Þjórsárs övre del. Ovanför höglandsplatån förändras landskapet helt, lantbruksområdet tar slut och fram träder Hekla och ett ödelandskap så långt ögat når. Ett stopp gjordes vid dammen för Búrfellsvirkjun där vulkanen Hekla avtecknar sig för vid dess fot ligger kraftverkets omfattande byggnader. Þjórsá flyter i en konstruerad farled och stängningsanordningen vid intagningsdammen har till uppgift att förhindra is från att komma in i dammen och även minska det sediment som glacierälven för med sig in i dammen. Båda leds längs älvens flöde förbi kraftverket. Markytan är täckt av band av ljus och mörk pimpsten. Den ljusa pimpstenen har sitt ursprung i explosiva vulkanutbrott i Hekla som i allmänhet skedde för 3 000–7 000 år sedan och som har kvarlämnat ett tjockt lager (> 10 m närmast fjället) som anses ha fallit på några korta timmar. De mörka pimpstenslagren har däremot uppstått i utbrott där lavan kommit i kontakt med vatten, något som är vanligare, mindre och mindre farlig än de explosiva vulkanutbrotten. Ett kort besök i kraftstationen i Búrfellsvirkjun.

8.4 Stöng i Þjórsárdalur og Þjórsárdalur

Resan fortsatte in i Þjórsárdalur som är den östligaste dalen av Árnessýsla och som i dag till största delen är täckt av lava och pimpsten. Men det anses att det vuxit mycket skog där, när Islands koloniserades för cirka 1000 år sedan. Trots Heklaútbrottet år 1104 och andra senare utbrott förstördes inte all skog och många gårdar i Árnessýsla och området omkring kunde fälla skog i hundratals år i Þjórsárdalur. Det har länge vilat ett äventyrligt skimmer över dalen och den jämförs ibland med Pompeii, för människorna har troligen varit tvungna att snabbt överge dalen, åtminstone temporärt, på grund av vulkanutbrott. Det anses att bygden i Þjórsárdalur till största delen lagts i öde vid Heklas utbrott år 1104. Kristinn Magnússon berättade om Þjórsárdalurs speciella betydelse i den isländska arkeologins historia. Fornminnena i dalen är bland de första som Islands arkeologer inventerade och undersökte. Brynjúlfur Jónsson från Minni-Núpur inventerade fornminnen cirka 1860 och hjälpte olika aktörer som undersökte dem under de följande årtiondena. Bland dem var poeten Þorsteinn Erlingsson (1895), och de danske arkeologerna Kristján Kaalund (1873) och Daniel Bruun (1897).

Stöng i Þjórsárdalur, huset med röda taket byggdes år 1957 över ruiner från vikingatiden

Foto Tapio Heikkilä

Ideén till den utgrävning i Þjórsárdalur, som alla de nordiska länderna deltog i, uppstod år 1932 och år 1939 grävde danska, svenska, finländska och isländska specialister ut sex platser i Þjórsárdalur och två i Borgarfjörður men utgrävningen stoppades pga. kriget. Det var de första utgrävningarna på Island som leddes av erfarna arkeologer. Fornminnena grävdes ut, mättes, fotograferade och tecknades med större exakthet än tidigare och man grävde genom golvet och undersökte fornminnen under de översta husen, vilket var något nytt. Utgrävningen i Þjórsárdalur var de första utgrävningar som Kristján Eldjárn, som senare blev Islands president, deltog i. Med utgrävningen i Þjórsárdalur inleddes samarbete mellan arkeologer, isländska naturvetare och läkare och geologen Sigurður Þórarinsson startade på allvar undersökningar av aska och pollen. Han använde materialet i sin doktorsavhandling när han disputerade i Stockholm år 1944. Jón Steffensen, professor i medicin, använde skeletten från kyrkogården i Skeljastaðir för att påbörja sin forskning som pågick ända till 1980-talet.

På 1980–1990-talen startade igen en utgrävning vid Stöng och i den utgrävningen hittades bl a lämningar av en kyrka, en kyrkogård och en smedja. Fornminnena i Stöng var de första fornminnen som gjordes tillgängliga för turister år 1939. År 1974 firade Island sitt 100-årsjubileum från kolonisationen. Av den anledningen beslöts att man skulle göra ett försök att rekonstruera en storgård från fristatstiden och detta hus, fristatsgården, invigdes den 24 juni 1977. När gården rekonstruerades försökte man exakt följa de upplysningar om storlek, placering och byggnadsform, som framkommit vid utgrävningen av husruinerna vid Stöng.

Under exkursionen åkte man in till Stöng och gick runt i fornminnesområdet, men pga. tidsbrist kunde man bara se fristatsgården på avstånd, men den ligger i dalens mynning.

8.5 Lantbruk, skogsbruk och fritidsbebyggelse

På väg ur Þjórsárdalur stoppade man i Árnes, som är traktens kommuncenter, och där bjöds på soppa. Sedan fortsatte resan genom Flúðir, som är en liten tätort som byggts upp runt ett område med geotermisk värme. Det finns några sådana tätorter på Sydlandet, som har det gemensamt att bostäderna värms upp med geotermisk värme. Där finns också plantskolor med grönsaker, frukter, blommor och träd, som värms upp med geotermisk värme och ofta en skola, kommunal samlingslokal och traktens simhall. Planeringsrepresentanten för området, Pétur Ingi Haraldsson, berättade att kommunerna runt Flúðir hade reagerat mot den ökande efterfrågan på mark för skogsplantering och fritidsbebyggelse genom att införa ett absolut förbud mot plantering och fritidshus på odlingsbar mark. Resan gick runt Grimsnes och fritidshusen där.

8.6 Kraftverket Hellisheiðarvirkjun

Hólmfríður Sigurðardóttir och Einar Gunnlaugsson, specialister från Orkuveitu Reykjavíkur, tog emot gruppen och informerade om området Hellisheiði och hur det utnyttjas till energiutvinning och friluftaktiviteter. Kraftverket Hellisheiðarvirkjun kan producera 303 MW elenergi och 133 MW hett vatten. Den geologiska värme som kommer ur cirka 50 borrhål, som är cirka 2000–3000 m djupa, utnyttjas för att producera elenergi. El från kraftverket förs in på 220 kV högspänningslinjer som går i kraftverksområdet. Från kraftverket går en 0,9–1,0 m vid och 19,5 km lång ledning som transporterar hett vatten till Reykjavík. Den är nedgrävd i marken bl a för att minska miljöpåverkan.

Resan gick upp på Skarðsmýrarfjall och man tittade på borrområdet och borrhål i drift men också borrhål som misslyckats. Man följde ledningarna som leder ångan in i kraftverket och gick in i kraftverket, där man fick ytterligare information om geotermisk värme och hur den utnyttjas samt en uppskattad förfriskning efter en intressant dag.

Hellisheiði geotermisk kraftverk

Tapio Heikkilä

9. Förslag till det Nordiska planmyndighetsmötet i augusti 2012

Den 7 till 9 juni 2012 hölls på Hotel Selfoss ett nordiskt seminarium med huvudtitel:

"Samarbete och utmaningar om den europeiska landskapskonventionen (ELC) – verktyg för nationell, regional och kommunal nivå att arbeta med landskapet i planeringen".

I slutet av seminariet 2012 diskuterades olika sätt att upprätta ett mer formellt nordiskt nätverk som stöd för landskapsmål. Resultaten av diskussionen lämnades till arbetsgruppen som hade ansvar för förberedelsen av seminariet och den fick nu i uppdrag att lägga fram ett förslag till planmyndigheternas möte i augusti 2012.

För att arbeta vidare med ELC är det viktigt att överblicka vilka vägar och styrmedel som är lämpliga och möjliga. För att landskapsfrågan ska få en större tyngd i samhällsplaneringen så kan justeringar i lagar och regler bli nödvändiga. Detta är ett långsiktigt arbete som kräver medhåll från våra respektive regeringar.

Det finns ett behov av att säkerställa en balans mellan planerings- och förvaltningspolitik, på ena sidan, och forsknings- och universitetsrelaterat arbete, på andra sidan. De två "världarna" har berikat varandra i det nordiska samarbetet. Planering och förvaltning blir alltmer fokuserade på, och beroende av, erfarenhetsanalyser.

Det är viktigt att tillförsäkra en ekonomisk bas för fortsatt nordiskt samarbete. Nordiska Ministerrådet satsar normalt bara på uppstart av nya frågor, så vi kan inte räkna med ekonomiskt stöd från det hållet på längre sikt. Det vore positivt om uppstarten av verksamheten kunde finansieras av Nordiska Ministerrådet. Det är viktigt med kontinuitet i myndigheternas arbete med att utveckla implementeringen av den europeiska landskapskonventionen. Detta ska ske inom ordinarie arbete och i de etablerade samarbetsformerna med kommunerna och regionerna. Detta är inte någon ny uppgift för myndigheterna men den nordiska samverkan blir en hjälp som faktiskt gör arbetet i varje land enklare och rationellare. *Därför blir det desto viktigare med erfarenhetsutbyte och informationsspridning.*

Det nordiska landskapssamarbetet, främst de tre genomförda seminarierna, är en framgång för Nordiska Ministerrådet och det nordiska samarbetet; det är kanske till och med unikt att det finns ett sådant kvalificerat utbyte och samarbete mellan planerare och forskare från fem grannländer.

Det är viktigt att fortsätta samarbetet vid förberedelse av seminarier och att utveckla de kontakter som bildas. Därför är det önskvärt med en fast kontakt (arbetsgrupp) mellan ELC representanter i varje land som kan fungera som en länk inom detta område, ta emot och sprida material och information samt förbereda nästa seminarium.

Arbetsgruppen för seminariet 2012 lämnar följande förslag till det Nordiska planmyndighetsmötet i augusti 2012:

Under det nordiska planmyndighetsmötet etableras ett forum, kallat "Nordiskt ELC-forum", för implementering och uppföljning av den europeiska landskapskonventionen.

Nordiskt ELC-forum är viktigt och det behöver:

- vara resurspool för ELC's utveckling i Norden, vägledningsmaterial och projektexempel.
- vara rådgivare om koordinering och samarbete om seminarier och utbildning på alla nivåer (innefattar allmänheten).
- betona landskapets roll i planering, informera kommunerna om värdet av landskapet för samhället (hälsa och friluftsliv) och stötta kommunerna så att dessa tar hänsyn till det i sin planering.
- ledas av en arbetsgrupp.
- finansieras.

Kontinuitet i det nordiska samarbetet inom ELC är viktig; det rekommenderas att det hålls seminarium med två års mellanrum och att nästa seminarium hålls i Danmark år 2014.

10. Yhteenveto

6.–9.6.2012 järjestettiin kaksipäiväinen pohjoismainen seminaari eurooppalaisesta maisemayleissopimuksesta, jonka päätemaana oli maisemasopimukseen liittyvä yhteistyö ja painotukset – tavat ottaa suuremmissa määrin huomioon maisema maa-, alue- sekä kuntasuunnittelussa. Seminaariin kutsuttiin osallistujia viidestä pohjoismaasta Färsaarten lisäksi ja heitä oli runsaat 60. Seminaari oli jatkoa Norjan Sandissa v. 2004 ja Tukholman ulkopuolella Runössä v. 2007 järjestetyille seminaareille.

Skipulagsstofnun huolehti seminaarin valmistelusta kokonaisuudessaan, mutta seminaari sai tukea Pohjoismaiden ministerineuvostolta ja Maaekosysteemien työryhmältä (TEG), mutta myös Norjan ympäristöministeriö tuki seminaaria, minkä lisäksi Skipulagsstofnun osallistui suurelta osin seminaarin suunnittelusta, järjestämisestä ja raportoinnista aiheutuneisiin kustannuksiin. Kokouspäivien jälkeen järjestettiin retkipäivä.

Seminaarin päätarkoituksena oli:

tukea eurooppalaisen maisemasopimuksen hengessä sen käyttöönottoa ja kehitystä seuraavat seikat huomioon ottaen:

- uusi pohjoismainen energiamaisema.
- kunnat ja muut paikalliset osallistujat.
- Pohjoismaiden yhteistyöfoorumi.

Seminaarin valmisteluprosessissa samoin kuin itse seminaarissa kävi yhä uudelleen selväksi pohjoismaisen yhteistyön merkitys, ja on selvää, että se saattaa helpottaa eurooppalaisen maisemasopimuksen toteutusta ja noudattamista. Seminaarissa keskusteltiin tuulienergian samoin kuin maalämmön hyödyntämisestä Islannissa ja sen vaikutuksesta maisemaan, nk. uuteen energiamaisemaan. Maiseman määrittelyn ja luokittelun tärkeyttä suunnitteluvaiheessa painotettiin, samoin kuin ohjeita ja opastusta niiltä tahoilta, jotka johtavat eurooppalaisen maisemasopimuksen toteutusta, jotta välttyttäisiin näkemykseltä, että kunnille asetetaan taas uusia velvollisuuksia.

Seminaarin lopussa keskusteltiin mahdollisuuksista perustaa nykyistä muodollisempi pohjoismainen yhteistyöfoorumi maisemakysymysten tukemiseksi, Keskustelun lopputulos siirrettiin seminaarin valmisteluryhmän vastuulle ja sille annettiin tehtäväksi laatia esitys elokuussa 2012 järjestettävälle Pohjoismaiden suunnitteluviranomaisten kokoukselle kyseisen yhteistyöfoorumin työtehtävistä ja muodosta. Esitykset löytyvät luvusta 7.

11. Samantekt

Dagana 6.–9.6.2012 var haldið tveggja daga norrænt seminar um Evrópska landslagssáttmálann þar sem megin þema var: Samstarf og áherslu er varða landslagssáttmálann – leiðir til að taka aukið tillit til landslags í lands- og svæðisskipulagi og í skipulagi sveitarfélaga. Til seminarsins var boðið fulltrúum frá Norðurlöndunum sex og voru þátttakendur rúmlega 60. Seminarið var framhald seminafa sem haldin voru í Sand í Noregi 2004 og á Runö skammt utan við Stokkhólm 2007. Skipulagsstofnun sá um undirbúning seminafa en það var styrkt af Norrænu ráðherranefndinni, arbetsgrupp för terresta ekosystem (TEG), en einnig fékkst styrkur frá umhverfisráðuneyti Noregs auk þess sem Skipulagsstofnun bar töluverðan kostnað af undirbúningsvinnu, þátttöku í seminarinu og skýrslugerð. Að fundardögum loknum var farið í eins dags skoðunarferð.

Megin markmið seminafa var að:

Stýðja við innleiðingu og þróun í anda Evrópska landslagssáttmálans á Norðurlöndum með tilliti til:

- hins nýja orkulandslags á Norðurlöndunum.
- sveitarfélaga og annarra staðbundinna þátttakenda.
- samstarfsvettvangs Norðurlandanna.

Í undirbúningsferli seminafa og á seminarinu sjálfu kom enn og aftur í ljós mikilvægi norræns samstarfa og ljóst að það kann að auðvelda innleiðingu og framkvæmd Evrópska landslagssáttmálans. Fjallað var um nýtingu vindorku og einnig jarðvarma á Íslandi, með tilliti til áhrifa á landslag, hið nýja orkulandslag. Undirstrikað var mikilvægi þess að leggja verður áherslu á landslagsgreiningu og flokkun landslags á skipulagsstigi og lykilhutverk sveitarfélaganna í því ferli. Mikilvægt sé að sveitarfélög finni til stuðnings frá þeim sem stýra innleiðingu Evrópska landslagssáttmálans, í formi leiðbeininga og leiðsagnar, svo ekki skapist það viðhorf að verið sé að leggja enn eina kvöðina á sveitarfélögin.

Í lok seminafa voru umræður um leiðir til að koma á formlegra norrænum samstarfsvettvangi til stuðnings landslagsmálum en verið hefur. Niðurstöðu umræðunnar var vísað til undirbúningsnefndar seminafa og henni falið að leggja fram tillögu fyrir fund skipulagsyfirvalda Norðurlandanna, í ágúst 2012, um verksvið og form slíks samstarfsvettvangs. Tillögun er að finna í kafla 7.

12. Summary

A two day Nordic seminar on the European Landscape Convention was held at Selfoss in Iceland from June 6th to June 9th 2012. The third day was reserved for a sightseeing tour through Southern Iceland. The main theme of the seminar was: Cooperation and emphases regarding the Landscape Convention – ways towards increasing the consideration of landscape in national, regional and municipal plans. Representatives from the 6 Nordic Countries attended the seminar, a total of 60 participants. The seminar was held as a continuation of seminars in Sand in Norway in 2004 and in Runö near Stockholm in Sweden in 2007. Preparations for the seminar were overseen by the National Planning Agency (NPA) in Iceland and the seminar was held with support from the Nordic Ministers' Council, arbetsgrupp för terrestra ekosystem (TEG) and the Norwegian Ministry for the Environment. The NPA also contributed through preparatory work, participation in the seminar and writing the final report.

The main purpose of the seminar was to:

Support the implementation and development in the spirit of the European Landscape Convention in the Nordic countries with regard to:

- The new energy landscape in the Nordic countries.
- Municipalities and other local participants.
- The cooperation platform between the Nordic countries.

The importance of Nordic cooperation became clear both at the seminar's preparatory stage and during the seminar itself and is clearly a factor in facilitating the implementation and actions of the convention.

At the seminar the utilisation of wind energy in Scandinavia and geothermal energy in Iceland was discussed with regard to impacts on the landscape, the new energy landscape. The importance to emphasise landscape analysis and classification at the planning stage was highlighted as well as the key roles of the municipalities in that process. A crucial component is support for the municipalities by those parties presiding over the implementation of the Landscape Convention in the form of guidelines and guidance. This form of assistance would reduce the likelihood that this new role for the municipalities would be seen as yet another encumbrance for the local governments.

At the end of the seminar there were discussions on the best ways to formalise a Nordic forum for cooperation regarding the Landscape Convention. The conclusions of the discussions were referred to the seminar's preparatory committee with instructions to submit a proposal to the meeting of the Nordic Planning Authorities in August 2012 on the scope and form of such a forum. The proposal can be found in chapter 7.

13. Bilagor

13.1 Bilaga 1: Publikationer till presentation på seminariet

Sverige

- Bostadsnära natur – Inspiration & vägledning. Boverket augusti 2007.
- Countrysides. Swedish rural landscapes – success of failure? The Swedish National Heritage Board/Riksantikvarieämbetet 2011.
- Landskap för Mångbruk – Erfarenheter från England. Ingrid Sarlöv Herlin. Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande, Kundtjänst Formas, 2012.
- Landskapets upplevelsevärden – Vilka är de och var finns de? Boverket maj 2007.
- Vindkraftshandboken – Planering och prövning av vindkraftverk på land och i kustnära vattenområden. Boverket januari 2009.
- Vindkraften och landskapet. Boverket 2009.

Norge

- Den europeiske landskaps konvensjonen – Hverdagslandskapet. Miljøverndepartementet 2009.
- Den som leter ... Nasjonale turistveger. National Tourist Routes in Norway. Statens vegvesen.
- Eurohpalas Eanadatkovensuvdna, Birasgáhttendepartemeanta 12/2010
- HERAND – A unique village and a worthy candidate for the Landscape Award of the Council of Europe 2011.
- Hverdagslandskapet – En film med utgangspunkt í Den europeiske landskapskonvensjonen. Miljøverndepartementet, Statens vegvesen og EMBLA film, 2009. (dvd).
- Landskap i kommunal planlegging – Sluttrapport 2011. Hordaland Fylkeskommune.
- Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging – vedatt ved kongelig resolusjon 24. Juni 2011. Miljøverndepartementet.
- Norske parker – Lokalparker og regionalparker i Norge. Organisasjonen for lokale og regionale parker. 29.02.2012. Sekretariatet v/Aurland Naturverkstad.
- Norske parker – Lokalparker og regionalparker. Nettverksmøte, Aurland 2–3 mai 2011. Sekretariatet v/Aurland Naturverkstad
- Planlegging etter plan- og bygningsloven. Miljøverndepartement, 2009.

- Selected Agricultural Landscapes. Norwegian Agricultural Authority, Norwegian Directorate for Nature Management, Directorate for Cultural Heritage, 2009.

Danmark

- APROPOS – Landskabskaraktermetoden og byudvikling. Miljøministeriet, 2008.
- Hjælpen er nær ... Et hjælpehæfte til udfyldelse af skema til kortlægning og vurdering af landskabskarakterområder. Esbjerg og Vejen Kommuner. (2010).
- Store vindmøller I det åbne land – en vurdering af de landskabelige konsekvenser. Miljøministeriet 2007.
- Vejledning om landskabet I kommuneplanlægningen. Miljøministeriet, 2007.
- Visualiseringer og VVM – behov, metoder, teknikker, eksempler. Skov- og Naturstyrelsen, Miljø- og Energiministeriet. December 2000.

Finland

- Anvisningar för inventering. Uppdaterande inventering av nationellt värdefulla landskapsområden. Landsbygdens kulturlandskap och landskapssevärdheter. MAPIO arbetsgruppen 10/2010, Miljøministeriet.
- Europeisk Landskapskonventionen/ Eurooppalainen Maisemayleissopimus, Miljøministeriet. (informations broschyre)
- Finlands bästa landskapsprojekt 2012 – Tävlingsprogram. Ympäristöministeriö/Miljøministeriet/Ministry of the Environment.

Council of Europe

- Convention Européenne Du Paysage – et documents de référence. Council of Europe.
- Europeisk Landskapskonvention. Council of Europe.
- Futuropa – For a new vision of landscape and territory no. 1/2008, 2/2010 English. A Council of Europe Magazine. Council of Europe.
- Naturopa – Nature, culture and landscape for sustainable spatial development. No. 103/2005. Council of Europe.

13.2 Bilag 2: Planscher

- *Alta Consulting.*
Norðurþing Municipal Plan 2010-2030, Iceland. Approach and objectives.
- *Guðbjörg Guðmundsdóttir*, landskapsarkitekt, FÍLA.
Skagafjörður Lowland. Landscape Character Assessment around the stable area in Sauðárkrókur, Iceland, with focus on future land use and planning.
- *Riksantikvarieembetet*, Sverige, 2009.
Unfolding the World of Tomorrow, dimensions of sustainability.
- *Helena Guttormsdóttir*, 2012. M. Art. Ed. The Agricultural University of Iceland.
Visual Elements in Icelandic landscape.
- *Karen Pálsdóttir*, M.Sc; Þóra Ellen Þórhallsdóttir. Life and Environmental Science Institute, University of Iceland.
Scenic natural landscapes in Iceland: An analysis of their visual characteristics and relationship to other Icelandic landscapes.
- *Landmótun* Landscape Architects & Planners, 2012.
Úlfarsárdalur Site Plan. Iceland.

13.3 Bilag 3: Kontakt och deltagarlista

Danmark (5)

Anette Ginsbak. agi@nst.dk	arkitekt	Naturstyrelsen – Det åbne land og friluftsliv
Dan Borgen Hasløv. dbh@hogk.dk	arkitekt	Hasløv & Kjærsgaard, Arkitektfirma I/S
Lene Dalgard Stenderup. ldst@odense.dk	landinspektör	Odense Kommune
Sven Koefoed Hansen. svekh@nst.dk	vicedirektör	Naturstyrelsen
Sören Rasmussen. srs@nst.dk	arkitekt	Naturstyrelsen – Det åbne land og friluftsliv

Finland (6)

Eeva Sinerjoki. emsine@utu.fi	fri journalist/FM, doktorand	Åbo Universitet
Heidi Saaristo-Levin. heidi.saaristo-levin@pargas.fi	planläggningschef	Pargas stad
Henrik Jansson. henrik.jansson@metsa.fi	specialplanerare	Forstyrelsen
Noora Raasakka. noora.raasakka@ely-keskus.fi	projektchef	Lapplands närings-, trafik- och miljöcentral
Sonja Forss. sonja.forss@ymparisto.fi	planerare	Finlands miljöcentral SYKE
Tapio Heikkilä. tapio.heikkila@ymparisto.fi	miljöråd	Miljöministeriet

Föroyar (1)

Suni Petersen. sunip@us.fo	virkandi deildarleiðari/afdelingsleder	Umhvørvisstovan/Environment Agency
----------------------------	--	------------------------------------

Norge (12)

Anette Ødegård. anod@nve.no	seniorrådgiver	Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE), Konsepsjonsavdelingen, Seksjon for energikonsesjon
Audun Moflag. amoflag@ebnett.no	sivilarkitekt/planlegger tidligere seniorrådgiver i	Miljøverndepartementet, avdeling for regional planlegging
Bjørn Casper Horgen. bch@md.dep.no	avdelingsdirektør	Miljøverndepartementet, Avdeling for regional planlegging, seksjon for arealpolitikk og planforvaltning
Hege Lilleland. heli@nve.no	seniorrådgiver	Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE), Konsepsjonsavdelingen, Seksjon for energikonsesjon
Ina Rognerud. iro@md.dep.no	rådgiver	Miljøverndepartementet, Avdeling for regional planlegging, seksjon for miljø og samfunnsutvikling
Kristin Nordli. kno@md.dep.no	seniorrådgiver	Miljøverndepartementet, Avdeling for regional planlegging, seksjon for arealpolitikk og planforvaltning
Linda Lund. linda.lund@md.dep.no	rådgiver	Miljøverndepartementet, Avdeling for naturforvaltning, seksjon for friluftsliv og arealforvaltning
Liv Kirstine Mortensen. lkm@md.dep.no	seniorrådgiver	Avdeling for regional planlegging, seksjon for arealpolitikk og planforvaltning
Margrethe Tviberg. margrethe.tviberg@ra.no	seksjonssjef	Riksantikvaren, Plan- og bygningslovseksjonen
Morten Clemetsen. morten.clemetsen@umb.no	dr.scient, førsteamanuensis	Universitetet for miljø og biovitenskap (UMB), Institutt for landskapsplanlegging
morten@naturverkstad.no morten.clemetsen@naturverkstad.no		Aurland Naturverkstad
Trond Simensen. trond.simensen@dirnat.no	seksjonsleder	Direktoratet for naturforvaltning, Avdeling for naturressurser og klima, seksjon for arealplanlegging
Trude Norevik. trude.norevik@dirnat.no	seniorrådgiver	Direktoratet for naturforvaltning, Avdeling for naturressurser og klima, seksjon for arealplanlegging

Sverige (7)

Birgitta Sander. birgitta.sander@raa.se	1:e Antikvarie på enheten för Samhällsbyggnad	Riksantikvarieämbetet
Ingrid Sarlöv Herlin. ingrid.sarlov-herlin@slu.se	professor, landskapsarkitektur	Sveriges Lantbruksuniversitet i Alnarp
Kerstin Hugne. kerstin.hugne@boverket.se	utvecklingsledare	Boverket, Utvecklingsavdelningen
Leif Gren. leif.gren@raa.se	handläggare	Riksantikvarieämbetet, Samhällsavdelningen
Michael Frisk. michael.frisk@raa.se	enhetschef, samhällsbyggnad	Riksantikvarieämbetet
Olov Schultz. olov.schultz@boverket.se	internationell sekreterare	Boverket, Utvecklingsavdelningen
Ulrika Åkerlund. ulrika.akerlund@boverket.se	landskapsarkitekt	Boverket, ELC Strasborg
Maguelonne DÉJEANT-PONS. Maguelonne.DEJEANT-PONS@coe.int	Head of the Cultural Heritage, Landscape and Spatial Planning Division.	Council of Europe, Strasbourg

Island

Gäster (4)

Svandís Svavarsdóttir. Svandis.svavarsdottir@uar.is	miljöminister	Miljöministeriet
Magnús Jóhannsson. magnus.johannesson@uar.is	generalsekreterare	Miljöministeriet
Guðríður Þorvarðardóttir. gudridur.thorvardardottir@umhverfisraduneyti.is	specialist	Miljöministeriet
Kristín Linda Árnadóttir. kristinlinda@umhverfisstofnun.is	direktör	Environment Agency

Deltagare (31)

Auður Sveinsdóttir. audurs@labh.is	landskapsarkitekt, dosent	Landbruksuniversitetet i Island
Björk Guðmundsdóttir. bjork@lv.is	Landskapsarkitekt/projektledare	Landsvirkjun
Drífa Gústafsdóttir. drifa.gustafsdottir@umhverfisstofnun.is	planerare	Environment agency
Einar E. Sæmundsen. ees@landmotun.is	landskapsarkitekt,	Landskapsarkitekternes forening
Fríða Björg Eðvarðsdóttir. frida@vso.is	landskapsarkitekt,	VSO consulting
Gísli Pálsson. gisli.palsson@gmail.com	arkeolog och student landskapsarkitektur	Universty of Bath
Guðbjörg Guðmundsdóttir. gudbjorg@steinsholtsf.is	landskapsarkitekt	Steinsholt
Guðrún Halla Gunnarsdóttir. gudrunhalla@skipulagsstofnun.is	prosjektledare, planavdelningen	Planstyrelsen
Hafðís Hafliðadóttir. hafdis@skipulagsstofnun.is	biträdande direktör, avdelningschef, planavdelningen	Planstyrelsen
Heiða Aðalsteinsdóttir. heidaa@alta.is	landskapsarkitekt	Alta consulting
Helga Aðalgeirsdóttir. helga.adalgeirsdottir@vegagerdin.is	landskapsarkitekt	Vegverket
Hólmfríður Sigurðardóttir. holmfridur.sigurdardottir@or.is	head of environmental affairs	Reykjavík Energy
Hrafnkell Proppé. hrafnkell@labh.is	planlægging konsulent / lærer	Alta Consulting, Landbruksuniversitetet i Island
Inga Björk Dagfinnsdóttir. ingabjork@skipulagsstofnun.is	arkitekt, planavdelningen	Planstyrelsen
Inga Rut Gylfadóttir. ingaru@forma.is	landskapsarkitekt	Ordförande Landskapsarkitekternes forening
Jóna Bjarnadóttir. jona@mannvit.is	M.Sc environmental management and policy	Mannvit consulting
Karl Benediktsson. kben@hi.is	professor, kulturgeografi	Islands Universitet
Kristinn Magnússon. kristinn@fornleifavernd.is	arkeolog	Fornminnerádet
Kristín S. Jónsdóttir. kristins@umhverfisstofnun.is	arkitekt	Environment agency

Matthildur K. Elmarsdóttir. matthildur@alta.is	planerare och projektleder	Alta consulting
Málfríður K. Kristiansen. malfridur@skipulagsstofnun.is	arkitekt	Planstyrelsen
Oddur Hermannsson. landform@landform.is	landskapsarkitekt	Landform, Selfossi
Pétur Ingj Haraldsson. petur@sudurland.is	planerare/ planläggningschef	Femm kommuner i Árnessýsla
Ragnar Frank Kristjánsson. ragnarf@lbhi.is	lektor	Landbruksuniversitetet i Island
Ragnar Heiðar Þrastarson. rhth@mannvit.is	geographer	Mannvit consulting
Rut Kristinsdóttir. rut@skipulagsstofnun.is	avdelningschef, miljöavdelningen	Planstyrelsen
Sigurður Ásbjörnsson. sigurdur@skipulagsstofnun.is	specialist EIA, miljöavdelningen	Planstyrelsen
Stefán Thors. stefan@skipulagsstofnun.is	direktör	Planstyrelsen
Yngvi Loftsson. yngvi@landmotun.is	landskapsarkitekt,	Landmótun
Póra Ellen Þórhallsdóttir. theth@hi.is	professor	Islands Universitet
Póroddur F. Þóroddsson. toroddur@skipulagsstofnun.is	specialist EIA, miljöavdelningen	Planstyrelsen

13.4 Bilaga 4: Program

Nordiskt seminarium om landskap. Samarbete och utmaningar om landskapskonventionen – verktyg för nationell, regional och kommunal nivå att arbeta med landskapet i planering.

Onsdag den 6 juni

kl 15–16 Långvåga deltagare anländer till Keflavíks flyghamn, gemensam buss, via Bloa Lagoonen och Grindavík, till Hotell Selfoss

Torsdag den 7 juni

- kl 9:00 Seminariets öppnande
Stefán Thors, direktör, Planstyrelsen i Island
- kl 9:15 Tal av ministern
Svandís Svavarsdóttir, miljöminister i Island
- kl 9:30 Message from the Secretary of ELC
Maguelonne DÉJEANT- PONS, Head of the Cultural Heritage, Landscape and Spatial Planning Division, Cultural and Natural Heritage
- kl 10:00 *Kaffe*
- kl 10:15 Challenges in preserving and using the common landscape of the North Calotte
Noora Raasakka, Project leader, Centre for Economic Development , Transport and the Environment for Lapland
- kl 10:45 Presentation av arbetet med ELC i Danmark
Sören Rasmussen, Arkitekt, Naturstyrelsen, Det åbne land og friluftsliv

- kl 11:00 Presentation av arbetet med ELC i Norge
Liv Kirstine Mortensen, Miljøverndepartementet, Avdeling for regional planlegging, seksjon for arealpolitikk og planforvaltning
- kl 11:15 Presentation av arbetet med ELC i Sverige
Leif Gren, Handläggare/senior advisor, Samhällsavdelningen, Riksantikvarieämbetet
- kl 11:30 Presentation av arbetet med ELC i Finland
Tapio Heikkilä, Environment Counsellor, Landscape Management Issues
Ministry of the Environment Department of the Nature Environment
- kl 11:45 Diskussion
- kl 12:00 Lunch

Tema – landskap i kommuneplanering

- kl 13:00 Systemer for kartlegging og analyse av landskap på kommunalt nivå i Norge
Kirstin Nordli, Miljøverndepartementet, Avdeling for regional planlegging, seksjon for arealpolitikk og planforvaltning, Norge
- kl 13:20 Noe eksemplar på bruk af landskapskartlegging og landskaps-analyse på kommunenivå i Norge
Morten Clemetsen, Dr.scient, førsteamanuensis. Universitetet for miljø og biovitenskap (UMB), Institutt for landskapsplanlegging, Norge
- kl 13:40 Diskussion
- kl 13:55 Svenska kommuners planering i ett landskapsperspektiv.
Ulrika Åkerlund, landskapsarkitekt, Boverket, Sverige
- kl 14:15 Landskap i praktiskt planarbete i Island
Yngvi Loftsson, landskapsarkitekt, Landmótun, Island
- kl 14:35 Everyday landscapes – forces of changes in recent and upcoming years
Hrafnkell Proppé og Auður Sveinsdóttir, Landscape architect Fíla, Assoc. professor
Agricultural University of Iceland
- kl 14:50 Diskussion
- kl 15:05 Kaffe
- kl 15:20 Landskapsarbete på regional och lokal nivå i sydvästra
Finland. Heidi Saaristo-Levin, Pargas kommune, Finland
- kl 15:40 Kommunens landskapsarbejde og indarbejdelse af den i kommune-planlægningen.
Lene Stenderup, landinspektør, Byplan, Odense kommune, Danmark
- kl 16:00 Diskussion.
- kl 16:20 Sammandrag av dag ett,
Heiða Aðalsteinsdóttir, Landskapsarkitekt och Matthildur
K. Elmarsdóttir, Alta consulting, Island
- kl 16:45 POSTERSESSION
- kl 17:15 Slut på dagen
- kl 19:00 Middag

Fredag den 8 juni

Tema – det nya energilandskapet i Norden

- kl 9:00 Landscape analysis and assessment of impacts of geothermal powerplants and transmission lines in NE Iceland. Ragnar
Heiðar Þrastarson, Geographer B.Sc. and Jóna Bjarnadóttir, M.Sc. Environmental
Management and Policy, Mannvit Engineering, Iceland
- Kommentar från Dan Borgen Haslöv och Ingrid Sarlöv-Herlin
- kl 10:30 kaffe
- kl 10:45 Vindmøller i vores syn på kulturmiljø og landskab – et historisk og fremadrettet perspektiv.
Dan Borgen Haslöv, Haslöv & Kjærsgaard, Arkitektfirma I/S, Danmark

- kl 11:05 Vindkraft- regionale planer og landskapsanalyse
Ina Rognerud, Miljøverndepartementet, Avdeling for regional planlegging, seksjon for miljø og samfunnsutvikling, Norge
- kl 11:25 Landskap för mångbruk. Utmaningar och möjligheter vid landskapsplanering för förnybar energi och inför klimat-föreändringar.
Ingrid Sarlöv-Herlin, Professor, Landskapsarkitektur, Lantbruksuniversitetet i Alnarp, Sverige
- kl 11:45 Diskussion
- kl 12:05 *Lunch*
- kl 13:00 Landskapsvurdering i Rammeplan om vatten- og geotermiska kraftverk i Island
Póra Ellen Þórhallsdóttir, professor, Institute of Life and Environmental Science, University of Iceland and Þorvarður Árnason, director, Hornafjörður Regional Research Centre, University of Iceland
- kl 13:20 Landskapsplanlægning – med vægt på energilandskabet
Sören Rasmussen Arkitekt, Naturstyrelsen, Det åbne land og friluftsliv og Anette Ginsbak, Arkitekt, Naturstyrelsen, Det åbne land og friluftsliv, Danmark
- kl 13:40 Diskussion
- kl 14:00 Arbeidet med videreutvikling landskapskartleggingsmetoden i Norge.
Trond Simensen, seksjonsleder, Direktoratet for naturforvaltning, Avdeling for naturressurser og klima, seksjon for arealplanlegging, Norge
- kl 14:20 Historic Landscape Characterisation and the Icelandic environment:
Some methodological stumbling blocks. Gísli Pálsson, archaeologist and MA student in landscape architecture at the University of Bath
- kl 14:40 Diskussion
- kl 15:00 *Kaffe*
- kl 15:15 Fælles nordisk platform
- kl 15:30 Slut diskussion. Fortsatt nordiskt samarbeide
- kl 16:30 Sammandrag av dag två
Heiða Aðalsteinsdóttir, Landskapsarkitekt och Matthildur K. Elmarsdóttir, Alta consulting, Island
- kl 16:45 Vad vi gör som en följd av detta!
Stefán Thors, direktör, Planstyrelsen i Island
- kl 17:00 Slut på seminariet – föreläsningsdel.

Lördag den 9 juni

- kl 9:00 Excursion

Landskap i kommuneplanering. Det nya energylandskapet

Den 6–9 juni 2012 arrangerades ett nordiskt seminarium om ELC med tema Samarbete och utmaningar om landskapskonventionen. Arrangerad av Planstyrelsen (NPA), finansierades av Nordiska ministerråds arbetsgrupp om terresta ekosystem (TEG) med bidrag från Miljöverndepartementet i Norge och NPA.

Slutsats, förslag till det nordiska planmyndighetsmötet i augusti 2012. Nordiskt ELC-forum är viktigt och det behöver:

- vara resurspool för ELC's utveckling i Norden, vägledningsmaterial och projektexempel
- vara rådgivare om koordinering och samarbete om seminarier och utbildning på alla nivåer (innefattar allmänheten)
- betona landskapets roll i planering, informera kommunerna om värdet av landskapet för samhället (hälsa och friluftsliv) och stötta kommunerna så att dessa tar hänsyn till det i sin planering
- ledas av en arbetsgrupp
- finansieras.

Kontinuitet i samarbetet inom ELC är viktig.

TemaNord 2013:510
ISBN 978-92-893-2476-2

ISBN 978-92-893-2476-2

9 789289 324762

